

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Eliška Voříšková

**Translatologická témata na stránkách časopisu *Slovo a slovesnost* v
dobovém společenském a kulturním kontextu po r. 1945**

Translation Studies in *Slovo a Slovesnost* after 1945

Chtěla bych poděkovat své vedoucí práce, paní Prof. PhDr. Janě Králové, CSc.,
neboť bez ní by tato práce nikdy nevznikla.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 23. srpna 2015

.....
Eliška Voříšková

Klíčová slova:

Translatologie, *Slovo a slovesnost*, překlad, teorie překladu, kritika překladu, strojový překlad.

Key words:

Translation studies, *Slovo a slovesnost*, translation, translation theory, translation criticism, machine translation.

Abstrakt

Úkolem této práce bylo zmapovat výskyt translatologických témat na stránkách českého lingvistického časopisu *Slovo a slovesnost* od roku 1948 do roku 1989 a konfrontovat tato témata s kulturním a společenským kontextem doby.

K dosažení tohoto cíle bylo potřeba provést pečlivou selekci ze všech příspěvků uveřejněných v tomto časopise v daném období a vybraná translatologická témata dále zpracovat. Posouzení kontextu doby vychází ze sekundární literatury, převážně z prací uznávaných překladatelů o teorii překladu a dějinách překladu, částečně také z obecné lingvistiky a historie.

Výsledkem této práce je popis obsahu a dobového významu 113 translatologických příspěvků v časopise *Slovo a slovesnost*. Ve 41 příspěvcích se objevují témata teorie překladu, 33 obsahuje kritiku překladu a 45 téma strojového překladu.

Tato práce nabízí kompletní přehled translatologických článků publikovaných na stránkách jednoho z nejvýznamnějších českých lingvistických časopisů, popisuje jejich význam v dobovém kontextu a společně s teoretickými kapitolami tak podává přehledný obrázek probíraných problematik translatologie na českém území v letech 1948–1989.

Abstract

The purpose of this paper was to overview the appearance of translation themes in the Czech linguistic periodical *Slovo a slovesnost (Language and Literature)*, from 1948 to 1989, and confront those themes with the social and cultural background of the epoch.

Realization of this purpose required a meticulous selection of translation themed articles from all published articles in selected years in this periodical and their further examination. The review of social and cultural context is based on additional literature, primarily on translation theory and translation history, partially on general linguistics or history.

As a result of this research, content and period importance of 113 translation articles in the periodical *Slovo a slovesnost* were described. 41 of them include the theme of translation theory, 33 of translation criticism and 45 of machine translation.

This paper offers complete overview of translation articles published on the pages of one of the most important Czech linguistic periodical, describes their meaning and together with the theoretical chapters makes a synoptic picture of translation themes that were treated on the Czech territory in years 1948–1989.

Obsah

Úvod	8
1. Teoretická východiska	9
1.1. Studie Translation Studies in the First Years of Slovo a slovesnost	9
1.2. Metoda a postup výzkumu	9
1.3. Cíle výzkumu	10
1.4. Předpokládané výsledky	11
2. Časopis Slovo a slovesnost	12
2.1. Slovo a slovesnost a Pražský lingvistický kroužek	12
2.1.1. Pražský lingvistický kroužek	12
2.2. Slovo a slovesnost	13
2.2.1. Zaměření a cíle SaS	13
2.2.2. Slovo a slovesnost 1948–1989; čísla a fakta	15
2.2.3. Osobnosti SaS	15
2.2.4. Slovo a slovesnost pod vlivem dějin	16
3. Translatologická témata na stránkách časopisu Slovo a slovesnost v dobovém společenském a kulturním kontextu po r. 1945	17
3.1. Úvodní poznámky	17
3.2. Teorie překladu	18
3.2.1. Uvedení do problematiky	18
3.2.2. Příspěvky teorie překladu a jejich náplň	21
3.2.3. Shrnutí problematiky teorie překladu na stránkách SaS	40
3.2.4. Grafické vyjádření statistických údajů	43
3.2.5. Závěr	44
3.3. Kritika překladu	45
3.3.1. Uvedení do problematiky	45
3.3.2. Příspěvky kritiky překladu (a překladatelů) a jejich náplň	48
3.3.3. Shrnutí problematiky kritiky překladu na stránkách SaS	62
3.3.4. Grafické vyjádření statistických údajů	65
3.3.5. Závěr	66
3.4. Strojový překlad	67
3.4.1. Uvedení do problematiky	67
3.4.2. Tematické řazení příspěvků a jejich náplň	70
3.4.3. Shrnutí problematiky strojového překladu na stránkách SaS	82

3.4.4. Grafické vyjádření statistických údajů	84
3.4.5. Závěr.....	85
3.5. Shrnutí výsledků a souhrnná statistika	86
4. Medailonky autorů	89
Závěr	94
Seznam prostudované literatury:.....	95
Prameny	95
Literatura	101
Knižní publikace	101
Články.....	103
Elektronické zdroje	103
Příloha 1: Chronologické řazení translatologických příspěvků 1948–1989 :.....	104
Příloha 2: Přehled zahrnutých příspěvků podle kapitol.....	110

Úvod

Ve své diplomové práci navážu na stat' Prof. PhDr. Jany Králové, CSc. – *Translation Studies in the First Years of Slovo a slovesnost*¹ (Translatologická témata v prvních ročnících *Slova a slovesnosti*)². Vyhledám a následně zanalyzuji translatologická témata, která se objevují na stránkách časopisu *Slovo a slovesnost* od jeho prvního poválečného ročníku. Bude mě zvláště zajímat, zda byla tato témata a jejich zpracování v souladu s dobovým společenským a kulturním kontextem a světovým vývojem translatologie, nebo v jejich rozporu, na která témata byl kladen důraz, která jiná byla například opomíjena. Vznikne tak nejen přehled všech translatologických studií publikovaných v jednom z nejstarších a nejvýznamnější časopisů o českém jazyce, ale také pojednání o dobovém kontextu, ve kterém dané studie vznikly.

S prací započnu v prvním poválečném čísle časopisu, tedy 10. ročníkem z roku 1948, neboť předchozí ročníky byly již obdobně zpracovány, jak jsem uvedla výše. Jako poslední zahrnutý materiál jsem se rozhodla zvolit 50. ročník časopisu z roku 1989, neboť toto období tvoří ucelenou dějinnou kapitolu a časový odstup od něj již také umožňuje objektivní reflexi.

Před tím, než se začnu zabývat jednotlivými příspěvky časopisu, je na místě podrobněji popsat metodu a cíle tohoto výzkumu, a také krátce představit časopis *Slovo a Slovesnost* těm, kteří ho snad ještě neznají.

¹ KRÁLOVÁ, J.(2011), *Translation Studies in the First Years of Slovo a slovesnost (SaS)*. Acta universitatis carolinae 2 – 2011, Translatologica Pragensia 8, s. 115–124.

² Orientační překlad – E.V.

1. Teoretická východiska

1.1. Studie Translation Studies in the First Years of Slovo a slovesnost³

Prof. PhDr. Jana Králová, CSc. ve své studii zpracovává translatologická témata na stránkách časopisu *Slovo a slovesnost* (dále SaS) od prvního ročníku z roku 1935 do roku 1943, kdy byla činnost časopisu přerušena válkou. Po krátkém uvedení do problematiky ve svém přehledu vyděluje 3 skupiny témat: analýzy konkrétních překladů, reflexe aktivit konkrétních překladatelských osobností a obecná témata překladu. V těchto skupinách chronologicky uvádí nalezené příspěvky, vystihuje jejich hlavní přínos a následně je řadí do kontextu doby z hlediska translatologického a kulturně-společenského. Vznikl tak komentovaný přehled probíraných problematik teorie a praxe překladu mezi lety 1935–1943 na českém území.

1.2. Metoda a postup výzkumu

Tato práce je založena na studiu existujících psaných materiálů, konkrétně poválečných ročníků časopisu SaS, počínaje 10. ročníkem z roku 1948 a konče revolučním rokem 1989, včetně. Sběr dat, který je u výzkumu *ex post facto* naprosto zásadní a přímo rozhoduje o kvalitě jeho výsledků, bude v tomto případě velmi jednoduchý, neboť jednotlivé ročníky časopisu jsou všechny dochované, ve svých svázaných formách přístupné v knihovnách a naprostá většina dokonce i volně *online* na speciálních internetových stránkách Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky⁴.

Má práce bude naprosto převážně deskriptivní. Preskriptivní charakter by mohl spočívat v kritice absence určitých témat na stránkách časopisu, nicméně tento aspekt nebude pro mou práci zásadní. Analýza shromážděných empirických dat a jejich konfrontace s kontextem doby pak povedou k formulaci teoreticko-analytických tvrzení o kulturně-společenské situaci českého státu v probírané době a o vnitřních silách v něm působících.

V tomto směru je zásadní doplnit a prohloubit znalosti kulturně-společenského pozadí daného období české historie sekundární literaturou, a to ze strany překladatelské, historické, bohemistické i jiné, případně se obrátit přímo na konkrétní odborníky z Ústavu translatologie a Ústavu českého jazyka a teorie komunikace Univerzity Karlovy, kteří v některých případech

³ KRÁLOVÁ, J. *Translation Studies in the First Years of Slovo a slovesnost (SaS)*. Acta universitatis carolinae 2 – 2011, Translatologica Pragensia 8, s. 115–124.

⁴ ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AKADEMIE VĚD ČR, v. v. i. *SLOVO A SLOVESNOST: Časopis pro otázky teorie a kultury jazyka* [online]. 2011 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz>

také přispívali do SaS. Tyto vazby by pak mohly přinést, pokud se to v průběhu výzkumu ukáže vhodným, i přímé informace o pozadí a motivech činnosti SaS.

Po nastudování dostatečného množství sekundární literatury přistoupím k vlastnímu zpracování obsáhlého zdrojového materiálu. Budu postupovat chronologicky od nejstaršího 10. ročníku SaS k nejnovějšímu a budu vyhledávat příspěvky, které se dotýkají problematiky translatologie. Vzhledem k tomu, že do své práce chci zařadit i příspěvky věnující se překladatelství pouze okrajově, pro které bude vymezena speciální podkapitola či podkapitoly, musí být prvotní studium materiálů skutečně velmi pečlivé.

Z každého vybraného příspěvku následně pořídím záznam o jeho obsahu a významu. Mým cílem ovšem není parafrázovat obsah těchto příspěvků, k čemuž v této práci ani není prostor, ale koncipovat záznamy o příspěvcích tak, aby shrnuly obsah, upozornily, čím je který příspěvek specifický oproti jiným, a především obsahovaly klíčová slova, data a jména tak, aby čtenář získal signál o tom, zda je konkrétní článek pro jeho zaměření potenciálně přínosný, či nikoliv.

V další kapitole pak popíšu všechny zjištěné přínosy a zasadím je do kontextu. Zda bude řazení příspěvků rozděleno chronologicky podle ročníků, témat či jiných charakteristik bude stanoveno podle výsledků primárního zpracování veškerých materiálů. Nalezená témata také rozhodnou o počtu a zaměření dalších kapitol nicméně je již jisté, že úvodní kapitoly budou věnovány představení časopisu SaS, jeho zaměření, významu a osobnostem.

1.3. Cíle výzkumu

Slovo a slovesnost je jedním z nejvýznamnějších českých časopisů zabývajících se problematikou českého jazyka. Má práce detailně zmapuje výskyt translatologických témat na stránkách tohoto časopisu a poskytne tak budoucím překladatelům, teoretikům překladu i veřejnosti zabývajícím se těmito otázkami kromě komplexního přehledu konkrétních studií s touto problematikou, který dosud nikdy vytvořen nebyl, také propracovaný náhled do kulturního a společenského kontextu doby, ve kterých tyto studie vznikly, případně odpověď na otázku, z jakého důvodu nevznikly příspěvky jiné.

Mým hlavním cílem je tedy vytvořit pečlivě vypracovanou studii, která by se mohla stát užitečným zdrojem informací při studiu překladatelství a ideálně i dalších studijních oborů.

1.4. Předpokládané výsledky

Očekávám, že v návaznosti na práci Prof. PhDr. Jany Králové, CSc. – *Translation Studies in the First Years of Slovo a slovesnost* (Králová 2011) naleznu na stránkách SaS v letech 1948–1989 podobné skupiny témat, jako jsou popsány v její studii.

Ve své diplomové práci budu mít ale k dispozici několikanásobně větší objem zdrojových dat a rozsáhlejší časové období, procházející skrze významné dějnotvorné momenty, a proto se domnívám, že by výskyt translatologických témat mohl vykrystalizovat i ve skupiny nové a zcela jistě bude reflektovat také jinou dobovou realitu a ideologii. Právě vzhledem k ideologii ovládající dané období také možná vyvstane otázka cenzury a politické orientace přispěvatelů.

2. Časopis Slovo a slovesnost

2.1. Slovo a slovesnost a Pražský lingvistický kroužek

Časopis *Slovo a slovesnost* byl v roce 1935 založen tzv. Pražským lingvistickým kroužkem (dále PLK), nazývaný také širším pojmem Pražská škola, který se od svého vzniku v roce 1926, respektive 1930 (úředně zaregistrován) velmi výrazně vymezoval proti dobovému většinovému smýšlení o jazyce, a postupem času a pod dojmem pozitivních ohlasů na svou práci, pocítil potřebu vytvořit opozici k populárnímu časopisu *Naše řeč*.

Naše řeč publikovala myšlenky, se kterými PLK velmi často nesouhlasil, a proto bylo jeho cílem nabídnout publiku svůj odlišný pohled na problematiku českého jazyka. Časopis *Naše řeč* ve svých článcích publikoval některé myšlenky PLKu od roku 1949.

2.1.1. Pražský lingvistický kroužek

Pražský lingvistický kroužek je (byl obnoven v roce 1990) literární spolek, jehož cílem: „[...] jest pracovati na základě metody funkčně strukturální o pokroku linguistického bádání.“⁵

K první generaci PLKu patřili například Vilém Mathesius (iniciátor a předseda), Roman Jakobson (místopředseda), Bohumil Trnka (jednatel), Bohuslav Havránek (dlouholetý redaktor SaS), Jan Mukařovský, Jan Rypka, Miloš Weingart, Aleš Jedlička, Nikolaj Trubeckoj, Josef Vachek nebo Otokar Fischer. Z další generace členů pak například Karel Horálek, Pavel Trost, Vladimír Skalička, František Daneš, Miloš Dokulil a další.

Existence kroužku byla vlivem historických událostí provázena mnoha nesnázemi, ať již mluvíme o druhé světové válce, kdy zemřel Vilém Mathesius (1945) a kvůli které emigroval Roman Jakobson (1938) nebo o situaci po roce 1948, která vedla některé členy kroužku, jako tolik jiných jedinců v této době, k odvržení svých původních hodnot, a dokonce i aktivní veřejné diskreditaci svých dřívějších myšlenek nevhodících se do nového režimu. To pak nevyhnutelně vedlo k zániku PLKu. V tomto směru je možné spolu s Jindřichem Tomanem (2011: 279) konstatovat, že: „[...] z politického hlediska nebylo na zániku kroužku a spektru individuálních reakcí, jež jej provázely, nic výjimečného.“

Jak jsem již uvedla výše, programově vycházel PLK ze strukturalismu. Jeho význam pro českou lingvistiku je obrovský, a to přes tak krátkou dobu jeho „zlaté éry“ a mnohé problémy,

⁵ Stanovy spolku, §1. Převzato z Toman 2011: 280.

kterým musel čelit. Pražská škola se také vždy těšila velkému zájmu i v zahraničí, kde byla šířena převážně emigranty spolku.

Další informace lze nalézt např. v knize Jindřicha Tomana *Příběh jednoho moderního projektu* (Karolinum, 2002), publikaci *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky* (Pleskalová, Academia, 2007) a v dalších dílech věnovaných PLKu či z pera jeho členů. Obširnější výklad o kroužku rozměr a náplň této práce nedovolují, některé aspekty se nicméně osvětlí analýzou studií ze SaS v následujících kapitolách.

2.2.Slovo a slovesnost

2.2.1. Zaměření a cíle SaS

Slovo a slovesnost vychází již 80 let a během této doby časopis reflekoval všechny kulturní, historické a hlavně lingvistické změny, kterým byl svědkem. Není mým úmyslem rozebírat všechny otázky, kterými se časopis za osm desetiletí zabýval, nicméně než započnu analýzu příspěvků translátologických, které jsou hlavním předmětem této diplomové práce, je na místě alespoň nastínit hlavní zaměření a cíle časopisu.

V tomto směru lze využít hodnocení a rekapitulace, které průběžně v SaS vycházely k dosaženým výročím. Ať si přečteme *Úvodem* (Havránek, SaS 1935, č. 1), *Padesát let Slova a slovesnosti* (Petr, SaS 1985, č. 2), *Do jubilejního ročníku Slova a slovesnosti* (Kořenský, SaS 1999, č. 1) nebo nahlédneme do hodnocení z jiného zdroje, např. *Šedesát let Slova a slovesnosti* (Hlavsa, Český jazyk a literatura r. 46, č. 1–2), nalezneme některé charakteristiky, které se opakují a tvoří tak onu „tvář“ časopisu, o které mluví Havránek v *Slovo a slovesnost do třetí desítky* (SaS 1960, č. 1).

Obecně můžeme říci, že se SaS zabývá otázkami bohemistiky a obecné lingvistiky. Slovy Havránka s Danešem je přímo „zrcadlem celého nového vývoje české lingvistiky bohemistické i obecné“⁶. I Jan Petr se o dvacet let později k tomuto vyjádření přidává, když říká, že na stránkách SaS „můžeme vysledovat dějiny celé československé jazykovědy, zvláště obecné lingvistiky a bohemistiky“⁷.

V tomto směru časopis umožnil rozšíření veřejného povědomí o tak důležité jazykové problematice, jakým jsou např. vyčerpávající otázky syntaktické, aktuální členění větné, otázka slovesného vidu, slovtvorba, otázky stylistické, fonologie a spousta dalších. Toto již

⁶ HAVRÁNEK, B. a F. DANEŠ. *Slovo a slovesnost a česká lingvistika v novém období*. Slovo a slovesnost. Praha, 1965, roč. 26, č. 4, s. 310–317.

⁷ PETR, J. *Padesát let Slova a slovesnosti*. Slovo a slovesnost. Praha, 1985, roč. 46, č. 2, s. 81–82.

tak široké pojetí ovšem ještě překračuje. Věnoval se totiž také specifitějším problémům, například aktuálnímu stavu spisovného jazyka, vytvoření jednotné metodologie jazykovědné práce, problematice dialektů, tzv. matematické a aplikované lingvistiky, problematice strojového překladu apod. Vedle přímo jazykových studií publikuje časopis také například recenze a články o aktualitách ze světa lingvistiky.

Ve svých prvních číslech byl SaS výrazně koncipován jako časopis opoziční k většinové jazykovědě. Sám Havránek o činnost SaS v těchto letech zpětně napsal, že: „vzal si tehdy za úkol bojovně propagovat nový poměr k studiu současného jazyka, zejména jazyka spisovného.“⁸ Zájem o popis spisovného jazyka byl jedním z velkých témat PLKu v době zrodu časopisu, kdy již v úvodním prohlášení, podepsanému hlavními představiteli kroužku, uvedl, že: „Pražský lingvistický kroužek chce [...] přispěti k všestrannému popisu, kritice a regulaci dnešní spisovné češtiny v jejich rozmanitých kulturních úlohách.“⁹

V úvodní stati prvního čísla také autoři volali po spojení sil všech odborníků pro komplexní studium jazyka novou formou (jejich formou). Mezi odborníky, se kterými je potřeba pracovat a je potřeba je semknout, pak nezahrnovali jen jazykovědce, ale požadovali také jejich spolupráci s „pedagogy a právníky, s filozofy a psychology, s psychiatry a foniatry, s historiky a teoretiky literatury a umění vůbec, s odborníky v sociologii, dějepisu, zeměpisu a národopisu“¹⁰.

Pro tuto práci je pak důležité pokračování výroku: „Hlavně však je třeba součinnosti s praktickými činiteli jazykové kultury, se spisovateli a překladateli, s divadelními, filmovými a rozhlasovými činiteli uměleckými i technickými, s odborníky školskými i s pracovníky administrativními a technickými, kteří mají praktické zkušenosti v otázkách terminologických.“ (Ibid.) Již zde a také v jiných částech úvodní statě můžeme pozorovat, že překladatelská problematika nebude v časopise přehlížena. Dále také vidíme, že autoři časopisu hodlali uchopit téma skutečně jak do hloubky, tak i do značné šíře.

Autoři časopisu pociťovali také potřebu jazykové výchovy a kritiky, tedy zpětné vazby, což je další téma, které se dotýká překladatelství. Zde je ale třeba poznamenat, že hlavní popularizační funkci a úlohu jazykové výchovy převzal od roku 1953 do té doby konkurenční časopis *Naše řeč*, viz níže.

⁸ HAVRÁNEK, B. *Slovo a slovesnost do třetí desítky*. Slovo a slovesnost. Praha, 1960, roč. 21, č. 1, s. 1–3.

⁹ PLESKALOVÁ, J. a J. HOLEŠ. *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky: vzpomínky a rozhovory*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s. 621. Edice Paměť (Prague, Czech Republic), sv. 60. ISBN 80-200-1523-X.

¹⁰ HAVRÁNEK, B. *Úvodem*. Slovo a slovesnost. Praha, 1935, roč. 1, č. 1, s. 1–7.

Časopis si pak vždy zakládal na tom, že reflektuje aktuální jazykové dění: „Patří k tradicím poslání Slova a slovesnosti přinášet výstižný obraz všech tendencí, směřování.“¹¹

Jako poslední významný rys bych ještě chtěla zmínit velkou otevřenost směrem k mladým lingvistům, kterým byl poskytován prostor na stránkách časopisu, a s tím související vedení od starších a zkušenějších kolegů. I PLK byl vlastně v základu tvořen převážně mladými lingvistiky kolem profesora Mathesia. Tímto způsobem se SaS podílel na formování nových jazykovědných generací, což lze považovat za aspekt velmi chválný.

2.2.2. Slovo a slovesnost 1948–1989; čísla a fakta

Časopis *Slovo a slovesnost* (ISSN 0037-7031) vychází pravidelně od roku 1935, až na období válečné okupace a poválečného sbírání finančních prostředků (ročníky 11.–13.), a to čtyřikrát do roka. Přestože v současném roce 2015 slaví časopis osmdesátileté výročí existence, nese nejnovější ročník označení 76, a to právě kvůli pozastavení publikace za druhé světové války, kdy v roce 1944 již časopis nevyšel a po válce navázal až 10. ročníkem z roku 1948. Dále pak chybí ročník z roku 1951, kdy časopis vyšel s těžkostmi na náklady spolku až v roce 1952.

V roce 1953 došlo pro časopis k velmi významné změně. Po několika ročnících postižených finančními a jinými nejistotami začal být časopis zaštiťován Ústavem pro jazyk český nynější Akademie věd ČR (1992), původně Československé akademie věd. Ve stejné chvíli začíná vycházet také časopis *Česká literatura*, do kterého se ze SaS přesouvají témata, která zahrnovala ona slovesnost v názvu. Časopis pak získává podnázev *Časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*.

Naprostá většina článků/čísel/ročníků se nachází volně přístupná v elektronické podobě na speciálních internetových stránkách Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky¹².

2.2.3. Osobnosti SaS

Vyjmenovat osobnosti, které přispívaly do SaS je náročné a je to předmětem práce *Slovníku české literatury* a podobných médií. Vzhledem k podrobnému zpracování této tematiky, které sestává pouze ze jmen, funkcí a ročníků, a kvůli autoritě, kterou tento zdroj zastupuje, dovolím si zde vypomoci právě citací elektronické verze *Slovníku české literatury po roce 1945* provozované ÚČL AV ČR. Píše o SaS:

¹¹ KOŘENSKÝ, J. *Do jubilejního ročníku Slova a slovesnosti*. Slovo a slovesnost. Praha, 1999, roč. 60, č. 1, s. 1.

¹² ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AKADEMIE VĚD ČR, v. v. i. *SLOVO A SLOVESNOST: Časopis pro otázky teorie a kultury jazyka* [online]. 2011 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz>

„Prvními redaktory byli Bohuslav Havránek a Vilém Mathesius. Po válce časopis nejprve redigovali Bohuslav Havránek, Karel Horálek (1947–1953), Jan Mukařovský (1947–1952) a Felix Vodička (1947–1953); od roku 1953 jej řídil Bohuslav Havránek s redakční radou. V letech 1979–1990 byla vedoucí redaktorkou Marie Těšitelová, 1991–1998 Zdeněk Hlavsa, roku 1998 funkci převzal Jan Kořenský. Výkonnými redaktory byli Miloš Dokulil (1953–1956) a Marie Těšitelová (1957–1978), Anna Jirsová. (1979–2003) a Petr Kaderka (od 2004). V letech 1991–2003 se na redakční práci podíleli František Daneš, Jana Hoffmannová, Miroslav Komárek a Jiří Nekvapil, od roku 2004 redaktorka anglických textů Tamah Sherman.“¹³

Pro účely této práce je pak vhodné věnovat prostor autorům, kteří se v SaS zabývali otázkami translátologie. Krátké představení těch nejvýznamnějších obsahuje kapitola Medailonky vybraných autorů.

2.2.4. Slovo a slovesnost pod vlivem dějin

Otázce vlivu historických událostí na činnost časopisu, zejména změn, které s sebou přinesl nástup komunismu, Pražské jaro a pak rok 1968, se budu věnovat na konkrétních místech v přímém kontextu s probíranými studiemi, neboť tato reflexe je jedním z úkolů této práce. Než se dostanu k podloženým názorům, budu vycházet z hodnocení tohoto aspektu Zdeňkem Hlavsou v jeho článku k šedesátému výročí existence SaS, publikovanému v časopise *Český jazyk a literatura* z roku 1995–1996:

„[...] je třeba zdůraznit, že se na jeho stránkách objevilo jen nepatrné množství příspěvků posluhujících režimu; vše ostatní, co v *Slově a slovesnosti* vyšlo, bylo přísně věcné a odpovídající vysokým nárokům.“¹⁴

¹³ ZELINSKÝ, M. *SLOVO A SLOVESNOST*. In: Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 10. 12. 2009 (mlp) [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=213>

¹⁴ HLAVSA, Z. *Šedesát let Slova a slovesnosti*. Český jazyk a literatura. Praha, 1995–1996, roč. 46, č. 1–2, s. 33–36.

3. Translatologická témata na stránkách časopisu Slovo a slovesnost v dobovém společenském a kulturním kontextu po r. 1945

3.1. Úvodní poznámky

Po úvodní selekci translatologických příspěvků z ročníků 10–50 SaS a jejich následnému hlubšímu zpracování jsem vydělila 3 tematické skupiny příspěvků SaS, které jsou v této práci zahrnuty: teorie překladu, kritika překladu (a překladatelů), strojový překlad.

Každému tématu je věnována vlastní kapitola, která obsahuje vedle přehledu obsahu a významu jednotlivých příspěvků také uvedení do konkrétní tematické problematiky, zhodnocení článků v rámci dobového kontextu a vyvozené závěry.

Příspěvky v jednotlivých tematických skupinách jsou řazeny podle svého původního zařazení v SaS, tedy do podskupin Články, Rozhledy a Kronika. Každému příspěvku je pak pro přehlednost věnován vlastní odstavec. Nejvýznamnější studie bývají v SaS zpravidla zařazovány do části Články, a proto je pro tuto práci zajímavé, jak často se translatologická témata objevují právě v této kategorii.

Z hlediska zpracování bych chtěla upozornit, že zahrnuté příspěvky velmi často obsahují odkazy na literární publikace, o které jsem nechtěla čtenáře ochudit. Uvádím je ve všech případech, kdy byly v příspěvku uvedeny jejich bibliografické údaje, případně pokud byly dohledatelné. Z tohoto důvodu mají některé bibliografické odkazy poněkud zredukovanou formu.

Na závěr velmi důležité upozornění: V případech kdy se v odstavcích jednotlivých příspěvků objevuje neoznačená citace, pochází tato citace vždy z právě rozebíraného příspěvku. Domnívám se, že struktura odpovídajících kapitol a jejich velmi dobrá přehlednost umožňují šetřit místo a neunavovat poučeného čtenáře neustálým opakováním jemu známých zdrojů.

Na následující stránce pro snadnější orientaci uvádím přehled zahrnutých studií a jejich umístění v tematických skupinách a jednotlivých kategoriích. Pokud se nějaký článek věnoval ve významné míře více než jednomu tématu, je zařazen ve více kapitolách, kde v každé je rozebrán z pohledu tématu skupiny. Jejich příslušnost k více kapitolám je pak v textu uvedena.

3.2. Teorie překladu

3.2.1. Uvedení do problematiky

České překladatelství se začalo organizovat a profesionalizovat na počátku 20. století. V roce 1911 byla založena první překladatelská organizace Sdružení překladatelů, která začala také v roce 1913 vydávat překladatelský časopis *Věstník*. Organizace vznikla v reakci na praktickou potřebu – podnítit diskuzi o překládání, a tak v důsledku zlepšit jeho kvalitu. Formulování teorií o překladu či jiné bádání nebylo dosud na pořádku dne.

Později vznikla také první překladatelská „škola“, či metoda, tzv. Fischerova, podle osobnosti překladatele a literárního historika (kromě jiného) O. Fischera, která v sobě nesla mnoho z myšlenek V. Mathesia (metoda substituční teorie, tedy „přebásnění díla“ (Levý 1957(1): 211)) a zejména se vymezovala proti překladatelskému stylu předchozího období (zejména lumírovců), tedy proti přílišnému lpění na formě a doslovnosti.

Po první světové válce došlo v překládání k dalšímu rozmachu. Levý (1957(1): 229) uvádí, že se v českém prostředí po roce 1918 natolik rozmohlo překládání (byť velmi často nekvalitní jak výběrem, tak provedením), že začalo být nikoli produktivní, ale již nebezpečnou konkurencí pro domácí literaturu.

Roku 1926 (1930) byl založen Pražský lingvistický kroužek, který přímo i znovu v budoucnosti ovlivnil vývoj překladatelství u nás, ať již svými osobnostmi, které se věnovaly překladu (V. Mathesius, R. Jakobson a další) nebo svými myšlenkami (strukturalismus a související).

Roku 1936 byla založena druhá překladatelská organizace – Kruh překladatelů. Následně přišla druhá světová válka. Válku nepřečkali V. Mathesius a ještě před válkou emigroval do Spojených států R. Jakobson, kde se stal obecně uznávanou osobností a dále psal i o překládání. V českém prostředí se v novém režimu po roce 1948 stal naopak nežádoucí osobou a podle F. Daneše¹⁵ se o něm nesmělo ve vědecké obci mluvit, natožpak ho citovat. Na stejném místě Daneš také potvrzuje, že za komunismu bylo při psaní vědeckých článků prakticky povinné citovat sovětské zdroje, pokud měl tedy autor zájem na tom, aby jeho článek vyšel (ibid.).

V první polovině 20. století se tedy začala rodit česká translologie a byly v ní položeny významné základy. Podle slov Z. Kufnerové (1994: 7): „Prakticky v první polovině našeho století nabylo myšlení o překladu výrazně teoretické povahy a badatelé si začali jasněji

¹⁵ Rozhovor s Františkem Danešem. *Ústav českého jazyka a teorie komunikace Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze* [online]. 2011 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://ucjtk.ff.cuni.cz/node/7897>

uvědomovat dvojí přístup ke zkoumání literárního překladu – literárně estetický a jazykovědný.“ Tento nově vznikající přístup jazykovědný se následně vydělil jako disciplína tzv. lingvistiky překladu, lingvistické teorie překladu, případně translativní lingvistiky. (Ibid.) Dvojí přístup k teoretickému bádání o překladu se pak v různé míře uplatňoval po celou druhou polovinu století.

Po druhé světové válce vlivem lidských ztrát a také společenských problémům tedy teorie o překládání ustoupila na nějakou dobu do pozadí vědeckého zájmu.

V roce 1953 vyšla v edici J. Moravce *Knih o překládání (Příspěvky k otázkám překladu z ruštiny)*¹⁶. V roce 1957 pak dochází k prvnímu významnému publikačnímu počínu z hlediska dějin českého překládání, jelikož vycházejí dva svazky publikace J. Levého *České teorie překladu*. Ve stejném roce také vycházejí skripta K. Horálka *Příspěvky k teorii překladu* pro posluchače Filozofické fakulty Karlovy Univerzity. V roce 1963 vychází další publikace Levého – dnes již klasické translatické dílo *Umění překladu*.

Myšlenky tohoto předčasně zesnulého vědce (41 let) se pak pro mnohé staly dosud nepřekonaným translatickým zdrojem, např. pro K. Horálka ale představovaly zosobnění pomýlenosti názorů jeho vědeckých kolegů, neboť: „[...] teorie tzv. realistického překladu, jak ji u nás zastává například J. Levý (v knize *Umění překladu* z roku 1963) a s ním většina jiných odborníků, kteří se v posledních letech o překladačských otázkách vyslovovali, vede k stylistické nivelizaci i k příliš šablonovitému řešení složitějších stylistických otázek.“ (Horálek 1973: 3)

Jeden z problémů vězel právě v rozdílné teoretické orientaci těchto dvou teoretiků překladu, kdy J. Levý obecně upřednostňoval přístup literárněvědný a K. Horálek lingvistický, nicméně jeho kritika měla své opěrné body i v jiných místech.

V předmluvě k novému vydání svých skript¹⁷ v roce 1973 pak Horálek charakterizuje posun v teorii překladu po druhé světové válce. Popisuje rostoucí roli ideologie, tedy význam vlivu překladů na formování národa. Ideologie se pak podle Horálka projevuje především ve výběru překládaných děl.

Z hlediska vlivu ideologie na vědecké bádání o překladu Horálek uvádí, že: „Ideologické zřetele nutně sblížují teorii překladu s literární vědou, lingvistické otázky se pak dostávají na druhý plán. [...] V posledních letech se však situace po této stránce zase mění, a to hlavně

¹⁶ MORAVEC, J. (ed.) *Knih o překládání (Příspěvky k otázkám překladu z ruštiny)*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského institutu, 1953, 358 s.

¹⁷ *Příspěvky k teorii překladu*. (1957)

v souvislosti s tím, že se jazykověda dostává do nového postavení s rozvojem teorie informace a kybernetiky.“

V této době totiž již dlouho probíhaly práce na strojovém překladu a rozvíjela se tzv. matematická lingvistika, která významně přispěla k obecnému popisu jazykových systémů. Více o této problematice viz kapitola Strojový překlad.

Symbolem následujících let je pak vedle tohoto jazykovědného přístupu také postupné zapojování dalších vědeckých disciplín do teorie překladu, například teorie komunikace, sémiotiky, psychologie či psycholingvistiky a dalších.

Zahraniční kontext

Světový kontext teorie překladu zmiňuje například Levý (1963), který upozorňuje na rozdílnou orientaci Západu a Východu. Uvádí, že Západ měl velké množství specializovaných škol pro odborné překladatele a tlumočníky, což je v souladu s jejich praktickým zaměřením, kde teorie literárního překladu měla důležitost až sekundární. Oproti tomu Východ se podle Levého vyznačuje aktivní činností organizací zaměřených na literární překlad, které spolupracují se svazy spisovatelů, kde jsou odborní překladatelé a tlumočníci z tohoto dění prakticky vyloučeni. Sovětský svaz se pak podle Levého (ibid.) v této době mohl pyšnit nejobsáhlejším objemem prací z oblasti teorie překladu.

Světovou translatologii na konci 50. let a poté v 60. letech významně ovlivnilo dílo francouzských stylistů J.-P. Vinaye a J. Darbelneta (*La Stylistique comparée du français et de l'anglais*¹⁸), dále francouzského jazykovědce G. Mounina (*Les problèmes théoriques de la traduction*¹⁹), které vyšlo ve stejném roce jako Levého *Umění překladu*, Američana Eugena Nidy (*Toward a Science of Translating*)²⁰ a angličana J. C. Catforda (*A Linguistic Theory of Translation*)²¹. Tato díla byla známa i v českém prostředí a objevují se citována i na stránkách SaS.

¹⁸ VINAY J.-P., DARBELNET, J. *La Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Paris, 1958.

¹⁹ MOUNIN, G. *Les problèmes théoriques de la traduction*, Paris, 1963.

²⁰ NIDA, E. *Toward a Science of Translating (With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating)*. Brill, Leiden, 1964.

²¹ CATFORD, J. C. *A Linguistic Theory of Translation*, London, 1965.

3.2.2. Příspěvky teorie překladu a jejich náplň

3.2.2.1. Články

V článku *Překladatelské zkušenosti s jazykovým oprávcem* (SaS 1948, č. 4) A. Pflanzera na základě vlastní zkušenosti a uvedených příkladů upozorňuje na problémy, které v některých případech představuje osoba jazykového korektora, obzvláště na to, jakou škodu může napáchat, pokud jsou jeho zásahy do textu již finální a překladatel se proti nim nemůže obhájit ani je zvrátit, protože se o nich dozví až z vydané knihy. Podle Pflanzera také chybí organizovaná kontrola oprávců, která by působila proti oprávcově libovůli zásahů a držela tuto profesi v prostoru, který jí náleží – v jazykové správnosti. Autor následně na příkladech popisuje konkrétní zásahy svého oprávce, vyděluje typologii těchto zásahů a uvádí a jejich důvody, čímž dále ospravedlňuje, proč tyto zásahy nelze přijmout.

K. Horálek se jako jeden z mála autorů věnuje na stránkách SaS odbornému překladu. Ve svém příspěvku *K teorii překladu (O překládání marxistické literatury)* (SaS 1950, č. 2) se věnuje analýze některých překladů, uvádí příklady typických problémů a jejich možných řešení. Následně rozebírá přínos osobností K. Marxe a F. Engelse pro překladatelství. Tento článek je poměrně silně prodchnut komunistickou ideologií.

V dalším článku, *O překládání veršů* (SaS 1953, č. 2), Horálek rozebírá a na příkladech uvádí různé aspekty této problematiky. Hovoří například o odlišné průměrné délce slov v různých jazycích, řešené často prodlužováním verše. Dále mluví o problematice rýmování, jež kvůli složitosti originálu vyústí někdy v jeho prozaizaci. Komentuje důraz na formu v českém prostředí, kdy obsah bývá upozaděn, zředěn, vycpán, s čímž nesouhlasí, nicméně také uznává přínos, který toto zaměření v minulosti mělo, tedy vznik nových forem v české literatuře. Dále rozebírá specifika překladů z ruštiny, angličtiny a klasických jazyků, specifika českého jambu a jambu obecně, problémy českého hexametru apod. Na Havranovi E. A. Poa dokládá problematiku zvukomalebnosti v básnickém díle a v tomto kontextu i sílu sejetí formy a smyslu. Jeho závěry o reálnosti básnického překladu ale nejsou pesimistické. Překládat veršovou formou je podle něj možné, ale překladatel si zde musí uvědomovat, že: „Dobrý básnický překlad je vždy v nějaké míře transposicí do jiného systému prostředků, ale čistá jejich ekvivalence tu ani nemůže být konečným cílem. Zpravidla nám nemůže jít o víc než o funkční období při zachování období formální.“

Obsáhlý příspěvek J. Levého *O některých zákonitostech překladatelské věrnosti* (SaS 1953, č. 2) je rozdělen na tři oddíly. V první z nich, Umělecké dílo a překladatelovy pracovní postupy, se věnuje tradiční problematice *věrného* a *volného* překladu, který ve svém pojetí

převádí na problém zachování *obecného* nebo *jedinečného* aspektu překladu, a s tím související *části* nebo *celku*. Rozhodování ve prospěch jednoho či druhého je podle něj součástí každého procesu překladu. Levý dále uvádí svůj pojem realistického překladu, ve kterém jsou v první řadě zásadní ideje překládaného díla, sekundárně kontext, charakter postav a autorský záměr a teprve na posledním místě mají stát jednotlivé myšlenky, vyjádření a obrazy. „Z protikladů obecné—jedinečné, celek—část a obsah—forma staví realistický překlad do popředí obecné, celek a obsah, ale nepotlačuje ani druhou protivu [...]“. Formu požaduje zachovat tam, kde je součástí záměru autora, nositelem významové hodnoty. Problematika národní a dobové specifičnosti z druhého oddílu by se dala pak shrnout jeho vlastními slovy: „Odpověď na otázku, jak převádět dobovou a národní specifičnost do jiného jazyka a prostředí, může dát jen důsledné domyšlení vztahu mezi originálem a překladem.“ To samozřejmě není v praxi tak jednoduché a Levý dále rozvádí specifické problémy takového převodu (rozdílná konkretizace v mysli vnímatele originálního a cílového prostředí, pravidla substituce, používání (vnitřních) vysvětlivek apod.). V posledním oddílu pak rozvádí své poznatky ohledně překladatelské koncepce a metody. Koncepci díla si autor vytváří s přihlédnutím na konkrétní dílo (poměr jedinečných a obecných kvalit) a na zamýšleného příjemce, tedy jeho odhadovanou úroveň ohledně porozumění jedinečným prvkům v překladu. Vedle toho by se měl překladatel zamyslet i nad uplatnění jeho uměleckých hodnot při překladu do jiného prostředí. Koncepce je „ideovým základem jeho tvůrčí metody“. Koncepci a metodě jsou pak podřízeny dílčí přístupy překladatele.

Druhý a poslední příspěvek Levého v SaS (alespoň ohledně překládání), *Překladatelský proces – jeho objektivní podmínky a psychologie* (SaS 1955, č. 2), je podobně obsáhlý jako předchozí a opět rozdělený do 3 kapitol. Využívá v něm jako zdroje příklady z několika jazyků, také srovnání několika překladů stejného díla z výsledků překladatelských soutěží nebo tzv. zpětný překlad. Levý se ve studii snaží zjistit, „kterými stylistickými a uměleckými rysy se překlad liší od původního díla a jaké jsou příčiny jeho záporných estetických rysů“. V oddílu *Objektivní podmínky překladatelského procesu* Levý v první řadě uvádí, že originál není v překládání pasivním aktérem, ale ovlivňuje ho, a to přímo (dává vzor formě) a nepřímo (např. tendence nižšího užívání přechodníků v českých překladech). Dále opakuje myšlenku z předchozího článku, tedy že překlad je vždy kompromisem a vždy jen jednou z možných variant, kterážto varianta vzniká v závislosti na kvalitách překladatele a míře poznání originálu. V oddílu *Psychologie překladatelského procesu* Levý vysvětluje, jak vznikají neporozumění v překladu. Jejich důvody vidí ve dvou faktorech, zaprvé v jazyce originálu (ať již faktickou mnohoznačností textu, kdy překladatel nemá jinou možnost, než text nějak

interpretovat, nebo nesprávným pochopením jazykových vazeb) a zadruhé v neschopnosti překladatele představit si skutečnost, kterou chtěl autor vyjádřit. V následující části pak uvádí, že oproti autorovi má překladatel k dílu více vztah intelektuální než umělecký, což plyne logicky z toho, že dílo netvoří, ale jen ho tlumočí jinému prostředí. To pak často vede k tendencím text dovysvětlovat, zlogičťovat apod., což ale podle Levého znamená jeho stylistické a estetické ochuzování. Levý následně shrnuje, že záporné estetické rysy překladu vznikají dvěma způsoby: objektivní příčinou – samotnou podstatou procesu překládání – příčinami subjektivními (nedostatky překladatele), kterým se ale lze kvalitní prací vyhnout.

V příspěvku K otázce přeložitelnosti (SaS 1963, č. 3) K. Horálek na úvod komentuje, že teorie překladu díky intenzivnější mezinárodní spolupráci aktuálně získává status samostatné filologické disciplíny. Její interdisciplinární charakter nicméně prý stále vede k přílišné šíři vymezení překladu jako takového. Horálek se znovu vyslovuje proti ideji nepřeložitelnosti poezie, která je výsledkem ztotožňování jazyka a myšlení v koncepci W. von Humbolta a jeho následovníků (L. Whorf, L. Weisgerber). V Horákově pojetí má každý jazyk prostředky vyjádření každé mimojazykové reality, a proto věří, že i méně vyvinuté jazyky jsou schopné překladů z rozvinutějších jazyků, a zdůrazňuje tradiční funkci překladů jako prostředků obohacování cílového jazyka. Dále komentuje přesvědčení sovětských odborníků o absolutní přeložitelnosti čehokoliv (v případě překladu do vyspělého jazyka), kde se hovoří o tzv. „plnohodnotném“ překladu. Upozorňuje na to, že pravdivost této teze záleží na definování „plnohodnotnosti“ překladu, neboť: „Máme-li tím rozumět funkční ekvivalenci v oblasti kulturních hodnot, pak není nesnadné dokazovat, že překladová „plnohodnotnost“ má své meze.“ Takový překlad pak pro Horálka z praktického hlediska znamená hlavně vyrovnání rozdílů (vysvětlivky, úvody, doslovy...). V důsledky toho: „Otázka přeložitelnosti není pak ani tak otázkou, jak vystihnout v jiném jazyce to, co vyjadřuje originál, jako spíše otázkou, jak tyto věci udělat novému adresátu srozumitelnými.“ Na závěr Horálek upozorňuje na problém samotné definice překladu, který v tradičním provedení implikuje doslovnost ve značné míře, a vyjadřuje obavy, že kvůli práci na strojovém překladu odklon od tohoto pojetí možná nenastane.

Sémantika textu z hlediska překladatelského (SaS 1967, č. 2) K. Horálka upozorňuje na nedostatečnou propracovanost sémantiky (zejména textové) pro její přínos pro teorii překladu, ač by byl velmi vítaný, neboť bez znalosti sémantiky se překladatel neobejde ani v teorii, ani v praxi. Počátek problému vidí v samotném nahlížení na překlad, které se vyčerpává překladatelskou technologií a nevěnuje se již otázkám filozofickým. Důsledky vidí například

i v neustálenosti terminologie význam-obsah-smysl, kterou je podle něj třeba vyřešit. V tomto směru cituje a rozvíjí práci G. Fregea²² a v návaznosti myšlenky J. C. Catforda²³ (pojetí úplného, částečného, absolutního a omezeného překladu). Otázku smyslu díla považuje za zvláště důležitou u uměleckých textů, ve kterých můžeme často nalézt symboličnost, víceznačné prvky a hrozí v nich i výskyt smyslu skrytého: „Ve světové literatuře je nemálo textů, o něž se vedou spory, vyčerpává-li se jejich obsahová náplň jen tím, co je v nich vyjádřeno explicitně, nebo obsahují-li ještě vedle toho nápovědi něčeho jiného.“ Problém ilustruje na překládání Gogolova *Revizora* a Máchova *Máje*.

B. Dohnal ve článku *Rytmus originálu a překladu* (SaS 1969, č. 4) označuje přenesení rytmu (básnického) díla za nutnou podmínku adekvátního překladu, neboť „rytmus je tak dominantním a imanentním znakem básnického díla, že je bezprostředně schopen signalizovat původní dílo v překladu,“ kromě toho, že také probouzí emoce a představivost. Upozorňuje dále, že přenesení rytmu není pouze otázkou metra, ale problémem rytmicko-intonacním. Svě myšlenky ilustruje na příkladech překládání Puškina do češtiny, neboť se domnívá, že otázka rytmu nejlépe vyniká u jambického rytmu, který má v češtině menší přirozené možnosti. Chválí překladatele P. Kříčku za jeho zvážení intonace jako nejdůležitějšího prvku rytmu, které z jeho překladu činí ten nejpovedenější. Obecně se tedy Dohnal vyslovuje pro funkční nahrazení formy.

Velmi atypický článek A. Skoumala – *Překlad románového začátku (Ze zkušeností překladatelských)* (SaS 1970, č. 3) má nevídanou jak náplň, tak provedení. Celá studie je tvořena z 90 % ukázkami začátků děl a jejich překladů, opatřených krátkými komentáři. Skoumal nejprve nabízí krátký výklad o psaní začátků románů obecně, o typech začátků a o tom, jak je rozpoznat, o vlivu na čtenáře apod., a následně na příkladech ukazuje, jak tyto rozdílné způsoby uvození do děje ne/překládat, a co si při tom uvědomovat. Navrhuje, aby překladatel vycházel v hlavní míře z rytmu předlohy. Zajímavá je Skoumalova kritika J. Levého (*Umění překladu* 1963) za jeho nařčení Dickense ze stylistického primitivismu v počátečních odstavcích *Malé Dorritky*. Skoumal s jeho hodnocením nesouhlasí a naopak upozorňuje, že se v tomto směru jednoduše jednalo o autorem záměrně užitý leitmotiv. Dodává, že: „Překladatel, který by to podle Levého rady nerespektoval, stíral by ve skutečnosti zřetelnost dickensovských „leitmotivů,“ nadaných symbolickou platností.

²² FREGE, G. *Sinn und Bedeutung*. Ztschr. für Philosophie und philos. Kritik, N. F. 100, 1892, 25—50 (v souboru *Funktion, Begriff, Bedeutung*, Göttingen 1962, s. 38—63).

²³ CATFORD, J. C. *A linguistic Theory of Translation*. Oxford, 1965.

Počínání tak pochybené, jako kdyby si muzikanti při hře usmyslili vynechávat nebo obměňovat „leitmotivy“ skladby.“

J. Šabršula v článku *K některým pojmům referenční sémantiky a jejímu využití v teorii překladu* (SaS 1978, č. 3–4) prezentuje svou myšlenku zavedení pojmů referenční sémantiky do teorie překladu a jeho přínosu. V první řadě uvádí pojem noému, jakožto nejmenší jednotky obsahové substance na úrovni designace. Na příkladech uvádí, jak se tyto minimální složky projevují v překladech, kde z hlediska teorie hraje roli nejen to, kde si jazyky odpovídají, ale snad ještě více momenty, kdy prostředky jednoho jazyka nedesignují přesně vše to, co prostředky jazyka jiného. Do budoucna proto uvažuje o vypracování srovnání významové typologie jazyků i na rovině referenční sémantiky.

Část příspěvku K. Koževnikové *Problematika porovnávací stylistiky* (SaS 1979, č. 4) komentuje roli porovnávací stylistiky v překládání. Přestože autorka považuje srovnávací stylistiku za důležitou a přínosnou pro teorii i praxi překladu, upozorňuje na zvažování hodné problémy. Například na to, že je srovnávací stylistika v důsledku překladatelské praxe považována za nedílnou součást teorie překladu, což má za důsledek, že: „Práce zaměřené na komplexní porovnání stylistických poměrů dvou jazyků jsou zpravidla cele podřízeny potřebám překladatelským.“ Autorka požaduje rozvíjení porovnávací stylistiky více z hlediska lingvistiky než překladatelství. Za spřízněný problém pak považuje existenci různých teoretických pojetí stylistiky, které znemožňují obecné mezijazykové srovnání stylistik různých jazyků.

A. Macurová se ve svém příspěvku *Překlad jako první interpretace textu* (SaS 1981, č. 1) zabývá zejména otázkou pragmatického pohledu na originál a překlad. Upozorňuje na tendenci překládat některé typy děl adaptací na domácí kontext, tam kde by mohlo být zajímavé a obohacující ponechat specifika zdroje. V tomto směru odkazuje zejména na překlad anglického dětského folklóru z pera P. Šruta²⁴, který podle ní knihu svými zásahy přesunul z folklóru do individuální tvorby. Zde upozorňuje na nebezpečí omezené interpretace textu – tedy v tomto případě interpretace textu pouze z roviny dětské literatury – což nutně vede k ochuzení potenciálu díla.

V části příspěvku *Časové a místní určení ve slovosledu anglické a české věty* (SaS 1982, č. 4) E. Seidlové se autorka věnuje tématu nedodržení aktuálního větného členění v překladech. Dodržení aktuálního členění větného považuje za nezbytné pro úplné zachování významu

²⁴ ŠRUT, P. *Kočka v houslích*. Liberec, 1969.

textu. Kromě toho se na srovnání anglických textů a jejich překladů věnuje vlivu slovosledného postavení příslovečného určení času a místa na chápání významu věty.

O jednom typu jazykových kontaktů distančních (SaS 1983, č. 1) M. Zatovkaňuka polemizuje s adekvátností kritiky interferencí v překladech ruský psané publicistiky do češtiny. Upozorňuje, že některé rusismy jsou již tak zažitě, že se nepovažují za nesprávné a uvádí, že podobný osud by mohly mít i jiné do češtiny přirozeně proniknuvší výrazy a vyjádření, a proto je z jeho hlediska možné považovat je za varianty v rámci variantnosti spisovné normy a oceňovat je pro jejich aspekt jazykového sblížení. Autor nicméně uznává, že překlady by se oproti původní tvorbě měly patrně více držet primární normy, neboť: „Otázka jazykové správnosti je při překladatelské činnosti vyhraněnější a zjištěná chyba má větší komunikativní závažnost než při kontaktu přímém [...]“

J. Nekvapil a J. Zeman ve svém článku *Sémiotické poznámky ke vzniku českých písňových textů* (SaS 1987, č. 1) v jedné z částí představují čtenářům problematiku překládání písňových textů. Přestože jde podle jejich slov o pouhé poznámky k tématu na základě lingvistické teorie překladu, nastiňují již hlavní problémy překladu tohoto žánru, jako je zejména respektování melodie originálu, počet tónů a vlastně celkovou zvukovou stránku textu.

Z. Skoumalová se v článku *In margine sémantického pole kvality (vlastnosti) v textu a překladu* (SaS 1989, č. 1) zabývá z hlediska translologie projevy asymetrické funkční ekvivalence, na materiálu překladů vytváří její typologii a ukazuje její závažnost pro překládání (vedle dalších disciplín). Autorka vychází z přístupů konfrontační lingvistiky, překladové lingvistiky a textové lingvistiky a dochází k závěru, že „ať vyjdeme z kteréhokoliv základního autosémantického slovního druhu (jakožto jádra příslušného sémantického pole), dobereme se nakonec téhož společného problémového univerza, rozděleného ovšem pokaždé trochu jinak. Čím více zorných úhlů a odlišných segmentací téhož průnikového pole zvolíme, tím pestřejší možnosti mezijazykových korespondencí zjistíme.“

Význam příspěvku F. Daneše *Několik myšlenek o textovělingvistickém modelování procesu translace* (SaS 1989, č. 1) tkví kromě jiného ve skutečnosti, že se jedná o první příspěvek na stránkách SaS, který se věnuje tématu tlumočení, a také dabingu. Daneš uvádí svůj model procesu translace, kde vyděluje proces interpretační (zpracování, ukládání do pracovní paměti, segmentace, anticipace, dohady) a proces produkce (formulování textu/promluvy), které ovšem probíhají podle typu translační činnosti více či méně souběžně. V této souvislosti dále rozebírá základní rozdíly mezi překladem a tlumočením (simultánním i konsekutivním). Daneš na závěr uvádí, že popsání procesu translace bylo ještě nedávno nemyslitelné (cituje

například vyjádření V. Mathesia v tomto směru), nicméně díky novým poznatkům z experimentální psychologie a psycholingvistiky bylo možné dojít alespoň k výše prezentovaným závěrům, ač kusým a potřebným dalšího rozvíjení.

3.2.2.2. *Rozhledy*

Príspevek F. Daneše *Dickens v novém překladě (Príspevek k teorii a praxi překládání)* (SaS 1952, č. 3–4), jehož pokračování se nachází v kapitole Kritiky překladu, pojednává o překladu obecně, z hlediska teorie překladu, i konkrétně o překladech z angličtiny. Konstatuje, že rozdíly v jazykových systémech (členy, vid apod.) znemožňují absolutní věrnost překladů, a proto je podstatné nelpět na detailech, ale soustředit se na zachycení celku. Obzvláště pak upozorňuje na překládání prostředků, které existují v obou jazycích, ale mohou mít jinou funkci (přechodníky, trpný rod, jmenné vyjadřování apod.). Dále pak považuje za problematické správné identifikování „příchuti“ slov, tedy vlastně konotací určitého vyjádření. Dalším tématem jeho příspěvku je převod stylu a individuality autora a převod slohu funkčního objektu (dílo napsané v jiném historickém a kulturním kontextu), který je vždy problematický a řeší se podle Daneše opakovanými překlady, vždy s uměleckými prostředky aktuální doby. Na závěr připojuje několik poznámek o požadovaných kvalitách ideálního překladatele.

Cenný příspěvek k teorii i praxi překladu (SaS 1953, č. 3) J. Kuchaře recenzuje dílo *Kniha o překládání*²⁵, která vznikla ze souboru přednášek pro překladatele a kontrolní redaktory a zahrnuje statě od významných českých teoretiků překladu či lingvistů (Dokulil, Horálek, Ilek, Jehlička a další). Za pozitiva považuje výklad o technické úpravě překladu. Vedle tohoto tématu se články věnují jak obecné teorii překladu, metodice překladu, tak i otázkám kontrastivní jazykovědy.

J. Zima v příspěvku *Problém archaismů v překladu literárního díla (Na okraj nového překladu de Costerova Čtení o Ulenspiegelovi)* (SaS 1954, č. 3) dokládá své poznatky o překládání archaismů na titulním překladu J. a R. Pochových²⁶. Specifikum de Costerova díla je záměrné archaizování textu. Zima nejprve provádí rozbor archaických prostředků originálu, následně překladu a na příkladech upozorňuje, nač si dát v této problematice pozor. Upozorňuje například, že při záměrné archaizaci lexika při překládání dochází často k věcným chybám, je proto zapotřebí nejvyšší opatrnosti. Složitý je také překlad archaizace syntaktické,

²⁵ MORAVEC, J. (ed.) *Kniha o překládání (Příspěvky k otázkám překladu z ruštiny)*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského institutu, 1953, 358 s.

²⁶ DE COSTER, CH. *Čtení o Ulenspiegelovi*. Praha: St. nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953.

kteřou Zima ve většině případů považuje dokonce za českými syntaktickými prostředky nepřeložitelnou a doporučuje ji řešit kompenzací archaizace lexikální, nicméně opět s nejvyšší opatrností. Zde odkazuje například na práci J. Levého²⁷. Pro adekvátní převod archaizmů doporučuje také konzultovat existující překlady děl podobného stylu, resp. nalezením tzv. „jazykového klíče“, o kterém mluví Mathesius²⁸. Překlad Pochových hodnotí celkově velmi pozitivně.

O. Králík *Nad novým překladem ze Slowackého* (SaS 1956, č. 3), jehož hlavní část je zařazena do kapitoly Kritiky překladu, deklaruje, že: „Dnešní teorie právem překonává někdejší roztržičnost pohledu a především důrazně vytyčuje přednost obsahu, ideje před formou.“ Tedy věrnost překladu má být hodnocena na přesném převodu smyslu originálu. Nicméně uznává i druhou možnost – překlad volný, který se od originálu odkloní a působí jako samostatné básnické dílo. V tomto směru nicméně neuznává myšlenku, že čím volnější překlad, tím je básničtější. Naopak věří, že je překlad tím umělecko hodnotnější, čím je přesnější. Jeho pojetí přesnosti vyplývá z předchozích úvah.

Na předchozí příspěvek O. Králíka navazuje H. Jechová (viz opět Kritika překladu) v *Několik poznámek o překládání romantické poesie* (SaS 1957, č. 1). Na tomto místě abstrahuji pouze výměnu názorů teoretických, obsažených v této polemice. Podle Jechové Králík nesouhlasí s tím, že by měl překladatel zůstat v textu skrytý, proti čemuž se ona výrazně ohrazuje, neboť „překlad musí být výrazem souhlasu mezi autorem a překladatelem. V ideálním případě by měl být překladatel stejných psychických vlastností, stejného vkusu i stejných zkušeností jako autor originálu“. Dále kritizuje Králíka, že „neuznává estetické hodnoty projevů, které nejsou zcela totožné s dnešní poetikou“, což považuje za názor již překladatelskou praxí překonaný. V další části se pak věnuje výkladu na téma specifčnosti převodu z výchozí literatury do cílové, obdobně u historické a literární doby originálu a překladu, a o rozhodnutích a možnostech s tím spojených. Jechová se obecně věnuje romantismu. Klade si pak otázku, zda překládat vždy do aktuálně platného stylu, tedy v jejím kontextu do socialistického realizmu. Zda při překladu romantické básně má mít čtenář pocit, že čte romantickou báseň, či má být styl přizpůsoben. Na otázky nenalézá jednoznačnou odpověď. Doporučení Jechové v tomto směru proto je snažit se o zachování specifických rysů dané původní literatury (období, styl), ale pouze tak, aby to nepůsobilo esteticky rušivě nebo to nezakreslovalo záměr autora originálu. Obdobně pak při aplikování stylu poetiky platící v době překladu.

²⁷ LEVÝ, J. *O některých zákonitostech překladatelské věrnosti*. SaS 1953, č. 2, s. 69.

²⁸ Například Levý 1957(1): 227. V příspěvku zdroj explicitně neuveden. Pozn. E.V.

Předchozí polemika pokračuje v reakci O. Králíka *K překladatelské teorii a praxi* (SaS 1957, č. 2), která už je tedy méně kritikou překladu a více střetem rozdílných koncepcí teorie překladu. Králík se v první řadě staví proti názoru Jechové o potřebě stejných psychologických vlastností, vkusu a zkušeností spisovatele a jeho překladatele. Králík to považuje za nebezpečné psychologizování, neboť: „Překládání není transfuse krve, abychom zjišťovali krevní skupiny a různé faktory, je to tvůrčí činnost.“ Králík dále mluví o objektivní platnosti díla a kritizuje postoj Jechové, která bere v úvahu pouze konkretizaci díla čtenářem. Ohledně převodu díla z jedné (historické a literární) doby do jiné zastává také kategorický názor. „Ani čtenář nemá zájem, aby poznal dokument francouzského romantismu z r. 1830 nebo ruského realismu z r. 1880, nýbrž chce číst knihu, která mu má co říci v přítomné chvíli [...]“. Obecně se Králík domnívá, že znalost historických literárních stylů nebo třeba biografii autora může být pro překladatele přímo škodlivé, jako například právě u Jechové. Každý překlad je podle Králíka v první řadě básnické dílo, a to dílo národní literatury, do které byl převeden, a doby, ve které vznikl.

Významný krok v rozvoji francouzské stylistiky a teorie překladu (SaS 1966, č. 3) J. Filipce nejprve velmi krátce připomíná starší práce francouzské stylistiky Ch. Ballyho²⁹ a A. Malblanca³⁰, a pak rozebírá publikaci o srovnávací stylistice kanadských romanistů Vinaye a Darbelnet³¹, kteří vyšli právě z Malblancovy koncepce. Z hlediska teorie překladu považuje Filipce za nejvýznamnější kapitoly zabývající se stanovením jednotky překladu, které se určují tzv. segmentací (découpage) a pomáhají stanovit neúplnost překladu. A vedle toho také kapitoly o postupech překladu, jichž uvádějí autoři 7; 3 doslovného typu (slova přejatá, kalky a překlad jednotlivých slov) a 4 volné (transpozice, modulace, ekvivalence a adaptace). Toto pojetí nicméně Filipce nepovažuje za zcela zdařilé. Autoři rozdělují překlady na přesné a nepřesné, čímž se vymezují proti pojmům doslovný–volný.

F. Daneš recenzuje v příspěvku *Knihy o výstavbě jazykových projevů* (SaS 1974, č. 1) publikaci K. Hauseblase *Výstavba jazykových projevů a styl*³², jejíž dvě stati se věnují tématice překládání. Kapitola Překlady umělecké literatury reaguje na myšlenky Jiřího Levého (1963), zejména na jeho tezi o „realističnosti překladu“ a na jeho závěry ohledně (mužského) rýmu v české (překladové) poezii. Hausenblas v této kapitole následně uvádí své pojetí překladu, vyjádřené takřka matematicky: „Překladem rozumíme (verbální) komunikát

²⁹ BALLY, CH. *Linguistique générale et linguistique française*. Bern, 1944, 1. vyd. 1932.

³⁰ MALBLANC, A. *Pour une stylistique comparée du français et de l'allemand*. Paříž, 1944.

³¹ VINAY, J.-P. DARBELNET, J. *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. 2. vyd. Paříž: Didier, 1963, 1. vyd. 1958.

³² HAUSENBLAS, K. *Výstavba jazykových projevů a styl*. Praha, 1971, 184 s.

K_2 utvořený v podstatě z prostředků soustavy L_2 , který vznikl jako *transformát* komunikátu K_1 (= originálu) utvořeného z prostředků soustavy L_1 s funkcí *zprostředkovat* informaci podanou originálem, a to takovým způsobem, aby ... K_2 byl strukturací obsahu i výrazu vystižením, obdobou K_1 .“ Pojetí překladu jako transformace s funkcí zprostředkování hodnotí Daneš pozitivně, nicméně další specifikace uvedené Hausenblasem považuje již za nadbytečné, a také vágní, což ale na druhou stranu podle něj souvisí s vágním vztahem mezi překladem a originálem obecně. V druhé kapitole pak Hausenblas uplatňuje své pojetí stylu na oblast literárního tvoření a uvádí zde také dva příklady srovnávací analýzy dvou překladů.

Z. Hanusová ve svém příspěvku *Jak objektivně hodnotit překlad populárně vědeckého textu? (Popis překladatelského experimentu)* (SaS 1977 č. 2) popisuje svou metodu objektivního hodnocení na bázi statistického výpočtu chyb v textu při srovnání textů metodou slovo za slovo. Využívá zde také pojmů z teorie informace. Uvádí například i matematickou formuli pro vyjádření redundance v textu. Nejprve vyděluje různé typy chyb do skupin podle druhu a závažnosti. Publikovatelný překlad by podle ní neměl obsahovat více než 1 chybu zásadní závažnosti na 100 slov a tato 1 chyba by neměla být „v gramatické nebo lexikální jednotce, které jsou v úzkém vztahu k širšímu kontextu“. Dále autorka popisuje metodu a výsledky svého již provedeného experimentu překladu 1 textu o 100 slovech a 49 provedených překladech z ruštiny do češtiny. Sumarizuje, že nejvíce chyb, ačkoliv nebyly většinou závažné, vzniklo nedostatečnou znalostí češtiny, další chyby například z neznalosti oboru, znatelné množství i z neznalosti jazyka originálu a také z nepozornosti (do kteréžto skupiny řadí ale autorka také vynechávky, které mohly být záměrné). Autorka si je vědoma nedostatků své metody (že jednomu slovu v originále nemusí odpovídat jedno slovo v překladu a obráceně), nicméně i přes tyto nedostatky považuje svůj způsob za cenný.

Příspěvek Z. Kufnerové *K makrolingvistickému pojetí lingvistiky překladu* (SaS 1984, č. 2) se věnuje vymezení lingvistiky překladu jako disciplíny. Nejprve upozorňuje na terminologický chaos panující v jazykovědě, který v případě lingvistiky překladu vedl k jejímu různorodému označení: lingvistická teorie překladu, porovnávací translologie nebo translativní lingvistika. To podle ní souvisí i s nejasným postavením této vědy v rámci lingvistiky a ve vztahu k teorii překladu, kdy je translativní lingvistika často považována za interdisciplinární, nicméně Kufnerová tuto charakteristiku odmítá. Za ústřední problém lingvistiky překladu považuje autorka sémantickou ekvivalenci (adekvátnost) překladu, na jejímž pojetí se teoretici překladu ne vždy shodnou, nicméně Kufnerová uvádí, že shoda panuje alespoň v roli tzv. extralingvistického kontextu v překladu, který je nejvýraznější u poezie. Lingvistika překladu

je tedy podle ní věda, která sleduje „lexikálně sémantické ekvivalence jazykových jednotek textu“ v rámci obou jazykových systémů.

Svůj příspěvek *K problematice lingvistiky překladau* (SaS 1984, č. 4) uvádí V. Straková osvětlení definice této disciplíny „lingvistika překladau je v první řadě specifický typ textové analýzy, totiž textová analýza v kontrastivním pohledu. [...] sleduje, jak se překladatel vyrovnal s problémy, které kladl původní text“ a jejím účelem je „stanovit, analyzovat a popsat systémové základy překladatelské praxe“, kde může vycházet z konfrontační/kontrastivní lingvistiky. Dále se věnuje konkrétnějším tématům, jako je stratifikace jazyka, asymetričnost jazykových systémů a její možnosti řešení, problematika správné *identifikace* textu originálu při překládání, překlad jako výběr (odkaz na Levého, 1983) nebo specifika překládání z blízké příbuzných jazyků.

Příspěvek *K současnému stavu teorie básnického překladau* (SaS 1985, č. 3) začíná Z. Kufnerová konstatováním, že překládání poezie je založeno na problému upřednostnění formy nebo obsahu, což přímo souvisí problematikou ekvivalence překladau a originálu. Právě pojem ekvivalence považuje za klíčový problém translologie, dosud různě chápán, různě vykládán. Autorka dále hovoří o 3 složkách ekvivalence při překládání; sémantické, stylistické a pragmatické. V další části příspěvku se zabývá přínosem matematických a statistických metod k analýze verše a vymezením ideálních podmínek pro básnický překlad, které jsou podle Kufnerové vždy tím lepší, čím bližší si jsou „lingvisticko-poeticko-kulturní systémy“ obou jazyků.

3.2.2.3. *Kronika*

Poznámka *Oprávcí autorů* (SaS 1949, č. 1), připojená redakcí, je reakcí na článek *Překladatelské zkušenosti s jazykovým oprávcem* (SaS 1948, č. 4) A. Pflanzera. J. Nováková a Z. Nejedlý v něm vyjadřují souhlas s řečeným.

K. Horálek ve stati *O vyšší úroveň překladau z ruštiny* (SaS 1952, č. 1) apeluje na větší zodpovědnost překladatelů, správný postoj k jejich práci a bránění se překladatelským manýrám. Překlady podle Horálka bývají často poškozovány leností a ledabylostí překladatele, kteří nevěří v důležitost své práce. Východisko vidí Horálek v systémové kontrole překladatelů a zajištění lepší dostupnosti velkých slovníků. K zlepšování stylu překladatelů může podle něj nicméně dojít teprve poté, co přestanou dělat chyby obsahové a chyby z nepřesnosti.

V dalším svém příspěvku *K dějinám teorie překládání* (SaS 1959, č. 1) Horálek recenzuje publikaci J. Levého *České teorie překladu*³³. V první řadě kritizuje výběr zařazených studií a obecně koncepci díla, kde podle něj chybí úvodní výklad o tom „co je to překlad podle dnešního stanoviska, jež považujeme za obecně platné, a do jaké míry je možno připustit, že každé pojetí překladu je historicky podmíněno, že se čas od času mění, takže to, co je v jedné době považováno za překlad, může být v jiné době již považováno za parafrázi nebo za adaptaci apod.“ Dále mu vytýká nedostatečnou propracovanost díla. Za pozitivum díla považuje Horálek obsáhlost bibliografie, i když i zde nachází nedostatky.

Dva příspěvky k teorii překladu z Německé demokratické republiky (SaS 1961, č. 1) od P. Trosta popisují zde obsaženou stat' *Klasikové marxismu o otázkách překladu* od O. Brauna, kterému Trost vytýká nedostatečnost obsahu, nejasné závěry a opozici vůči jednomu marxengelsovskému výroku. Druhá stat' *Klasikové ruské literatury o otázkách překladu* od H. Raaba hovoří o ruských tradicích překladatelského realismu. Obě statě jsou obsaženy ve sborníku *Beiträge zur Theorie der Übersetzung*³⁴.

J. Filipec informuje o náplni 2. *mezinárodní konference „Základy vědy o překladu“ v Lipsku* (SaS 1971, č. 2), konané v září 1970 na místní univerzitě. Hlavními tématy byly invariantnost a přeložitelnost, teorie a praxe jazykového zprostředkování a modelování překladatelského procesu. Konkrétně se probíral požadavek pragmatické ekvivalence textů nebo univerzální versus stupňovité versus empirické pojetí sémantiky. P. Sgall vystoupil s referátem o transformační gramatice a modelování překladu a několik referátů vystoupilo i na téma tlumočení.

K. Horálek informuje o vydání sborníku *Překlad literárního díla*³⁵ (SaS 1971, č. 4). Zahrnuje překlady z angličtiny, francouzštiny, italštiny, němčiny, polštiny, ruštiny a španělštiny, a také zahraniční studie, mezi kterými Horálek vyzdvihává práce Američanů I. A. Richardse (*K teorii překladu*), J. R. Firtha (*Lingvistická analýza a překlad*) a W. Wintera (*Nemožnosti překladu*).

V příspěvku *B. Dohnal o Petru Kříčkovi* (SaS 1973, č. 3) recenzuje O. Uličná Dohnalovu publikaci *Překladatel a básník (Petr Kříčka a české i cizí překlady z Puškina)*³⁶, která se

³³ LEVÝ, J. *České teorie překladu*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957, 947 s.

³⁴ *Beiträge zur Theorie der Übersetzung* (Beiträge zur Gegenwartsliteratur), hg. v. Deutschen Schriftstellerverband, H. 15) 1959, 52 s.

³⁵ *Překlad literárního díla (sborník současných zahraničních studií)*. Praha: Odeon, 1970, 555 s. Výbor uspořádali a edičně připravili Josef Čermák, Bohuslav Ilek a Aloys Skoumal.

³⁶ DOHNAL, B. *Překladatel a básník (Petr Kříčka a české i cizí překlady z Puškina)*, Ústav jazyků a literatur ČSAV, Praha: 1970, 273 s.

nevěnuje jen osobnosti překladatele P. Kříčky, ale také prezentuje některé obecnější ideje o překladu, na který nahlíží ze všemožných hledisek (estetického, sémantického, psychologického, historického i jazykového). Například přednáší své přesvědčení, že adekvátní překlad je podmíněn subjektivními faktory, jako je básnická individualita překladatele, jehož psychologický charakter by pro nejlepší možný překlad měl být co nejpodobnější autorovi. Tak jak to podle něj právě bylo v případě Kříčky a Puškina. Uličná ale toto tvrzení považuje za zjednodušení osobnosti Puškina, opomíjení problematiky vztahu stylu originál–překlad a kritizuje také nekritický obdiv Dohnala ke Kříčkovi, který je hmatatelný v celé publikaci.

Sovětská práce o překladu a aktuálním členění výpovědi (SaS 1980, č. 1), napsala S. Čmejrková, recenzuje práci L. A. Čerňachovské *Překlad a významová struktura*³⁷, která zkoumala, jak akcent na aktuální členění výpovědi podmiňuje gramatické transformace větné struktury při překladu z ruštiny do angličtiny. V první části autorka definuje svou koncepci aktuálního větného členění, v druhé uvádí svou hypotézu, kterou ve třetí části na příkladech dokazuje. Zachování aktuálního členění ve většině případů vedlo k zachování pozice větných komponentů v překladu. Autorka na základě svého výzkumu vytvořila několik modelů překladu, které v závěru své práce dále rozvádí.

K. Horálek ve svém příspěvku *Mezinárodní spolupráce v konfrontační a překladové lingvistice* (SaS 1982, č. 3) zaznamenává rostoucí internacionalizaci badatelské činnosti, konstatuje synonymitu pojmů, konfrontační a kontrastivní lingvistiky a dále uvádí, že v konfrontační jazykovědě roste zájem (v Čechách významně) o aktuální členění větné. Následně se dostává k popisu sborníku z NSR *Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft*³⁸ z kolokvia v září 1978 v Trieru a Saarbrückenu, jejíž třetí část je věnovaná překládání. Zde Horálek epizodně zmiňuje A. Popoviče a jeho teoreticko-komunikační přístup k překladu.

Prostřednictvím příspěvku *Experimentální výzkumy v sovětské psycholingvistice* (SaS 1984, č. 4) recenzuje J. Štěpán studii N. A. Krajevské *Sémantický aspekt vnitřního programu řečového vyjadřování (experimentální zkoumání)* z titulního sborníku³⁹. Studie se zabývala zkoumáním vnitřní řeči a na popsaném mnohojazyčném experimentu dokázala reálnost vnitřní řeči, její „predikativnost, zkrácenost a gramatickou amorfnost“.

³⁷ ČERNACHOVSKAJA, A. *Perevod i smyslovaja struktura*. Moskva, 1976.

³⁸ *Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft*. München: W. Fink Verlag, 1981, 323 s.

³⁹ FRUMKINOVÁ, R. M. (ed.) *Ekspierimental'nyje issledovanija v psycholingvistike*. Moskva: Ústav jazykovědy AN SSSR, 1982, 142 s.

J. Štěpán recenzuje publikaci J. Pechara *Otázky literárního překladu*⁴⁰ v příspěvku *Česká kniha o literárním překladu (SaS 1987, č. 4)*. Pechar zde zavádí pojem normy překladu v dynamickém pojetí, neboť věří, že „řešení překladatelského úkolu předpokládá vždy kombinaci několika různých normativních zřetelů“. V dalších kapitolách se věnuje například ekvivalenci slov a vět v originálu a překladu (na konkrétních materiálech), problematice básnického obrazu v poezii a próze, překladu rýmu a celkové zvukové organizaci poezie. Štěpán Pecharovi vytýká pouze absenci otázky diferenciaci češtiny.

J. Kraus recenzuje *Významný příspěvek ke konfrontačnímu studiu češtiny a slovenštiny (SaS 1988, č. 3)*, tedy soubor příspěvků, který vyšel jako 25. svazek řady *Slavica Pragensia (Philologica 4–5)* v roce 1985 na FF UK. Obsahuje stať A. Macurové o srovnání českého a slovenského překladu estonské autorky S. Rannamaaové v kontextu možné konkretizace různých typů čtenářů, J. Jelenové o typech frazeologismů a míře jejich expresivnosti v českém překladu knihy slovenské autorky K. Jarunkové *Jediná*, referát V. Pohorné o nominálních konstrukcích v Páralových *Radostí až do rána* a jejich slovenském překladu a stať M. Zatavkoňuka o (pseudo)synonymických rusismech.

3.2.2.4. Odkazy

Kyasova *První česká mluvnice a její místo ve vývoji spisovné češtiny (SaS 1952, č. 3–4)* zaznamenává rozhořčení Filomata nad stavem spisovné češtiny, které vepsal do předmluvy druhého dílu své mluvnice *Ethymologia*. Koncepce této mluvnice nebyla pojata tradičně lingvisticky, ale „hodlá vytýkat kazy a dát návody pro překladatele z latiny do češtiny“.

Z IV. mezinárodního sjezdu slavistů v Moskvě (SaS 1959, č. 3) zmiňuje zastoupené referáty o překladatelství; F. M. Ryl's'kyj vystoupil na téma uměleckého překladu z jednoho slovanského jazyka do druhého a B. Ilek na téma specifických problémů překladové literatury mezislovanské.

O jazykových otázkách v dílech českých národních humanistů E. Michálka se věnuje například J. Blahoslavovi, D. A. Veleslavínovy či V. K. ze Všehrd a zmiňuje jejich teoretický zájem o překládání i praktikování této činnosti, zaměřené na potřebu zprostředkování zahraničních děl národu.

V. Šmilauer recenzuje *Česko-maďarský slovník (SaS 1961, č. 3)*. Otevírá otázku, jak překládat ve slovníku pořekadla a přísloví. Autoři slovníku nepřistoupili k doslovnému překladu, ale

⁴⁰ PECHAR, J. *Otázky literárního překladu*. Praha: Čs. spisovatel, 1986, 87 s.

rozhodli se vyhledat sémanticky ekvivalentní vyjádření maďarská, což Šmilauer uznává jako postup v případě překladu beletrie, nicméně ve slovníku by preferoval metodu první, neboť se zde obává významových posunů.

Příspěvek *K lexikografické problematice v Česko-maďarském slovníku* (SaS 1962, č. 4) A. Weltera je reakcí na článek V. Šmilauera *Česko-maďarský slovník* (SaS 1961, č. 3). Autor rozděluje přísloví a pořekadla do tří skupin podle míry srozumitelnosti při doslovném překladu. Welter komentuje, že V. Šmilauer, který slovník recenzoval, by dal přednost překladu doslovnému, případně s výkladem, místo hledání vyjádření podobnými prostředky druhého jazyka. On pak na příkladech ukazuje, jaký dopad by tato praktika měla na jednotlivé skupiny, kde u většiny by překlad nebyl k pochopení. Welter dále argumentuje, že doslovný překlad si uživatel slovníku může vytvořit sám, ale pochopení sám již tak snadno nedosáhne. Jeho obrana ovšem nerozebírá možnost doslovného překladu s výkladem.

K. Horálek se v poznámce příspěvku *Verš Erbenovy Kytice* (SaS 1964, č. 2) krátce ale významně vymezuje proti koncepci překládání veršů J. Levého (1963), zejména proti názoru Levého o neslučitelnosti tónického principu verše se slabičným, kterou podle Horálka vyvrací nejen literární teorie, ale i praxe, například v německém a ruském verši. Horálek oceňuje Levého přínos k teorii překládání, nicméně ohledně teoretizování z oblasti veršovaných textů podle něj „zatím mnoho štěstí neměl“.

Další kolektivní příspěvek *Z V. mezinárodního sjezdu slavistů v Sofii* přiblížil náplň sjezdu ze září 1963. Z hlediska translatického nabídl referát B. Ilka *Ideová a estetická podmíněnost životnosti básnického díla v mezislovanských překladech*⁴¹, který mluvil o tom, jak ovlivňuje ideový moment pronikání překladu do domácí literatury. M. Páter⁴² promluvil o stylistické ekvivalentnosti uměleckého překladu. Ekvivalence nebo „věrnost“ je pro něj základní kategorií teorie překladu. Existuje ekvivalence formální (doslovná), významová a stylistická. M. Jähnichen z NDR vystoupil se svým referátem⁴³ o rozborech překladů českých lidových písní do češtiny. A H. Zikmund, také z NDR, přednášel o ruském překladu předmluvy „Komunistického manifestu“ a jeho zpětnému překladu do němčiny⁴⁴.

⁴¹ *Ideová a estetická podmíněnost životnosti básnického díla v mezislovanských překladech*. Čs. přednášky..., s. 319—322.

⁴² *O stilističeskoj ekvivalentnosti chudožestvennogo perevoda*. Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae, s. 193—210.

⁴³ *Gesichtspunkte bei der Übersetzungsanalyse und ihre Anwendung auf die Übersetzungen tschechischer Volkslieder ins Deutsche*, ZfSl 8, 1963, 540—558.

⁴⁴ *Das Vorwort zur russischen Ausgabe des „Kommunistischen Manifests“ in seiner russischen Übersetzung und deutschen Rückübersetzung*, ZfSl 8, 1963, 469—485.

Kolektivní příspěvek *Česká a slovenská lexikologická a lexikografická konference v Smolenicích 1970* (SaS 1971, č. 2) zaznamenává referát D. Kollára o překladovém významu ve slovnících, ve kterém zkritizoval pojetí L. Ďuroviče (překladový význam jako ekvivalent) a přiklonil se spíše k pojetí A. Isačenka (překladový význam jako struktura) .

J. Jiráček přibližuje čtenářům dílo V. V. Akulenk (1972)⁴⁵ v příspěvku *Významná sovětská práce o internacionalizaci lexika* (SaS 1973, č. 3), jehož poslední kapitola se věnuje tématu mezinárodních slov ve dvojjazyčnosti a v překladu, kde jako zásadní problém považuje chyby u kalků „založených na ztotožnění nesouvztažných významů mezijazykových homonymních n. paronymních“.

Ze VII. mezinárodního sjezdu slavistů ve Varšavě (SaS 1974) informuje z hlediska překladu výhradně o práci kolektivu⁴⁶ z NDR na téma valenční teorie pro účel překladu (z němčiny do ruštiny). Kolektiv SaS nicméně považuje jejich pojetí slovesné valence za zjednodušené.

Lipské Linguistische Arbeitsberichte pokračují (SaS 1976, č. 2) O. Uličného vyjmenovávají příspěvky z teorie překladu v tomto zpravodaji.

J. Petr přibližuje v příspěvku *Nová rozsáhlá antologie výroků Marxových a Engelsových o jazyce* (SaS 1976, č. 3) tuto antologii čtenářům a upozorňuje, že 3. celá kapitola se věnuje tématu překládání.

K. Horálek se znovu věnuje tématu sémantiky v článku *Slovo, věta a promluva* (SaS 1977, č. 4). Překladu se v něm věnuje jen krátce, a to v reakci na výrok V. Mathesia o nemožnosti naprosto věrného překladu způsobené systémovými rozdíly mezi jazyky. Horálek znovu prezentuje hledisko funkční ekvivalence v překladu, i když nezastírá, že funkční ekvivalence má své meze. To platí zejména pro umělecké překlady, v převodu například tematiky exaktních věd pak Horálek považuje věrné překlady za běžnou skutečnost.

J. Kouba v příspěvku *Sborník Antika a česká kultura*⁴⁷ (SaS 1980, č. 4) představuje titulní sborník, ve kterém se zmiňují zásluhy překládání na rozvoji češtiny v 16. století pod vlivem latinského humanismu, například Veleoslavínův překlad frází z Ciceronových dopisů (1589).

V příspěvku *O tzv. lexikálních bankách dat* (SaS 1984, č. 4) S. Machová upozorňuje na projekt mezinárodní počítačové terminologické banky, který připravuje UNESCO.

⁴⁵ AKULENKO, V. V. *Voprosy internacionalizacii slovarnogo sostava jazyka*. Charkov, 1972, 215 s.

⁴⁶ KADE, O. – KADE, W. – MÜHLNER, W. – RADTKE, D. *Valenz und Semantik der Verben*, Streszczenia, s. 232–233.

⁴⁷ VARCL, L. (ed.). *Antika a česká kultura*. Praha: Academia, 1978, 576 s.

O vydání *Německo-českého slovníku lingvistické terminologie* informuje J. Filipec ve stati *Záslužný příspěvek k lingvistické terminologii* (SaS 1984, č. 4). Autor slovníku, J. Baloun, působil na katedře tlumočnictví a překladatelství filozofické fakulty UK v Praze, a patrně i proto je ve slovníku zachycena také terminologie překladatelství a tlumočnictví.

Ve studii *Problematika konfrontace v lexikální zásobě* (SaS 1985, č. 3) se J. Filipec zjevně opírá o teorii překladu při vysvětlování ne/ekvivalence výrazů, vyjádření a významů v překladových slovnících. Dále uvádí a vysvětluje pojem překladový význam.

J. Petr ve své stati *K působení byzantské mise na Velké Moravě (U příležitosti 1100. výročí Metodějovy smrti)* (SaS 1986, č. 2) upozorňuje, že Konstantin v předmluvě k slovanskému překladu evangeliáře popisuje svou metodu překladu, kdy se odklání od principu (kanonické) doslovnosti a volí metodu vyjádření obsahu, což bylo v tehdejší kontextu převratné.

H. Confortivá recenzuje *Sovětské sborníky o jazyce a stylu* (SaS 1986, č. 4). 4. oddíl sborníku *Jazyk odborné literatury*⁴⁸ se věnuje otázkám překladu. Confortiová upozorňuje na článek A. Suškova o specifice termínů ve vědeckotechnické literatuře, ve kterém vyděluje 3 vrstvy lexika, které musí překladatel vědecké literatury rozeznávat: slova neutrálního slovního fondu, obecně užívaná spisovná slova a slova-termíny.

FFUK v říjnu 1984 uspořádala konferenci na téma „Česko-slovenské jazykové vztahy hlavně v období socialistického rozvoje“. V příspěvku *Konference o česko-slovenských jazykových vztazích* (SaS 1985, č. 4) o ní referovaly E. Hošnová a A. Macurová. Diskuze se z překladatelského hlediska soustředila na problematiku překladů příznakových prostředků a účastnili se jí M. Čejka, E. Bajzíková, E. Charous, G. Horák a A. Macurová.

I. Němec přibližuje v příspěvku *Syntagmatický přístup ke konfrontační sémaziologii* (SaS 1987, č. 1) práci litevského rusisty A. Gudavičiuse⁴⁹, která se některými svými částmi dotýká translologie, zejména srovnáváním lexikálních systémů litevštiny a ruštiny na překladech.

V květnu a červnu roku 1986 se konal v Sofii *Druhý mezinárodní kongres o bulharistice* (SaS 1987, č. 1) a věnoval se také otázkám překladatelství. Více detailů J. Petr nezmiňuje.

Z *Mezioborová konference o interpretačních procesech* (SaS 1988, č. 2), konané v červnu 1987 v Praze je z hlediska překladu možné zmínit pouze příspěvek J. Šlédra o básnickém překladu jako interpretaci, ve kterém se zaměřil na vztah interpretace díla autora

⁴⁸ *Jazyk naučnoj literatury*. Katedra cizích jazyků Akademie věd SSSR, 1975.

⁴⁹ GUDAVIČIUS, A. *Sopostavitelnaja semasiologija litovskogo i ruskogo jazykov*. Vilnius: Mokslas, 1985, 176 s.

a recipienta/kritika a v tomto kontextu pak rozebíral vztah překladatele k interpretovanému uměleckému dílu a rozdíl mezi interpretačními činnostmi překladatele a autora. Došel k závěru, že čím více alternativních interpretací díla existuje, tím vyšší je podíl subjektivní složky v interpretaci.

E. Hošnová a A. Macurová zaznamenaly v příspěvku *Konference o textu v komunikaci* (SaS 1988, č. 2) konferenci, kterou uspořádala v lednu 1987 Karlova Univerzita. Z hlediska překladu zde vystoupil P. Mareš (interpretace ve vztahu k intersémiotickému překladu), P. Novák (překladatelská a ediční praxe), J. Bačvarov (konektory v české beletrii a jejich bulharské překlady) a M. Sládková (o překladu jako specifické formě interpretace a o jeho postavení ve výuce cizích jazyků).

Poznámky k problému implicitní metajazykovosti v poezii (SaS 1988, č. 4) I. Hroudové zmiňují problém ztráty či deformace konotačního potenciálu textu při překladu, kdy převod implicitně metajazykového vyjádření považuje dokonce za nemožný.

V příspěvku *K pojetí textu v nových sovětských publikacích* (SaS 1989 č. 4) I. Nebeská a J. Šlédrová z hlediska překladatelského recenzují sborník *Psicholingvističeskije issledovanija: zvuk, slovo, tekst*⁵⁰, který obsahuje referát N. L. Galejevové o porozumění překladu suprasegmentálního smyslu uměleckých textů a referát I. E. Klukanova o teorii překladu s využitím experimentálních metodik.

X. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii (SaS 1989, č. 4) podle J. Petra z hlediska překladu řešil například cyrilometodějské dědictví a ohlasu se dočkalo zejména téma proměn estetické funkce (překlady ze slovanských jazyků) a téma překladatelských strategií některých národů v různých obdobích. Diskutovalo se také o stylistické stránce překladů.

3.2.2.5. Přehledy

Přehledové články o novinkách v české jazykovědě, o nových studiích a příspěvcích vycházely z pera Z. Tyla (později ve spolupráci s M. Tylovou) mezi lety 1953 a 1963. Ačkoliv okrajově, zmiňovaly se i o otázkách překladatelských, kde zahrnovaly práce teoretické, statě o konkrétních překladech či překladatelích, práce o vývoji překladatelství; v podstatě podobně jako je tematické vymezení této práce. Na rozdíl od této práce ale byly v Tylovských přehledech vedle samostatných publikací zmíněny novinky z různých časopisů, nejen SaS, i když tento časopis byl samozřejmě zastoupen také, a to v přímé úměrnosti s tím, nakolik se v daném roce tématu překladatelství věnoval. Nejčastěji zastoupenými periodiky

⁵⁰ *Psicholingvističeskije issledovanija: zvuk, slovo, tekst*. Kalinincká univerzita. Kalinin 1987, 167 s.

vedle SaS byl například *Časopis ČSI, Časopis pro moderní filologii, Česká literatura, Československá rusistika, Československý novinář, Dialog, Host do domu, Naše řeč, Slavia, Sovětská literatura, Světová literatura, Sovětská věda-jazykověda* a další. Z autorů pak z velké části přispěvatelé ze SaS (M. Dokulil, K. Horálek, B. Ilek, J. Levý...), kteří totiž psali příspěvky jak do několika periodik najednou, tak i vlastní monografie a studie. Tylovi samozřejmě zmiňovali i jiné významné, ač méně produktivní autory.

Z těchto přehledových článků se alespoň částečně věnuje i překladatelství 14 následujících: Z pera Z. Tyla *Česká jazykověda v letech 1953–1954 (Část závěrečná)* (SaS 1955, č. 4), *Česká bohemistika v roce 1955* (SaS 1956, č. 3), *Česká jazykověda v roce 1955 (mimo bohemistiku)* (SaS 1956, č. 4), *Česká jazykověda v roce 1956 (Část druhá: Práce bohemistické)* (SaS 1957, č. 4), *Bohemistické práce v roce 1957* (SaS 1958, č. 2), *Česká jazykověda v roce 1957 (mimo bohemistiku)* (SaS 1958, č. 4), *Česká jazykověda v roce 1958 (Část druhá: Práce bohemistické)* (SaS 1959, č. 4), *Česká jazykověda v roce 1959 (Část druhá: Práce bohemistické)* (SaS 1960, č. 4). Ve spolupráci s M. Tylovou: *Česká jazykověda v roce 1960 (Část druhá: Práce bohemistické)* (SaS 1961, č. 4), *Česká jazykověda v roce 1961* (SaS 1962, č. 4), *Česká jazykověda v roce 1962 (Část I: Lingvistika obecná, srovnávací a slovanská)* (SaS 1963, č. 3), *Česká jazykověda v roce 1962 (Část II: Práce bohemistické)* (SaS 1963, č. 4), *Česká jazykověda v roce 1963 (Část I: Lingvistika obecná, srovnávací a slovanská)* (SaS 1964, č. 3), *Česká jazykověda v roce 1963 (Pokračování bib. přehledu: SaS 1964, 218n.)* (SaS 1964, č. 4).

3.2.3. Shrnutí problematiky teorie překladu na stránkách SaS

Na stránkách SaS se z hlediska teorie překladu objevilo poměrně široké spektrum témat.

Trojice polemických článků, kde se O. Králík, následně H. Jechová, a pak znovu Králík, nemohou dohodnout *Nad novým překladem ze Slowackého* (SaS 1956, č. 3), (respektive *Několik poznámek o překládání romantické poesie* (SaS 1957, č. 1) a *K překladatelské teorii a praxi* (SaS 1957, č. 2)) se ovšem dotýká také v teorii překladu tradičním tématům dichotomie formy a obsahu a věrnosti a volnosti, kde se Jechová zjevně, i když nepřiznaně inspiruje Levého článkem *O některých zákonitostech překladatelské věrnosti* (SaS 1953, č. 2) nebo jeho dílem (*Umění překladu* 1963).

I F. Daneš se v Rozhledu *Dickens v novém překladě (Příspěvek k teorii a praxi překládání)* (SaS 1952, č. 3–4) věnuje tématu věrnosti překladu, odvozeného od pojetí ekvivalence překladu jako celku, nikoliv ekvivalence dílčích řešení. O ekvivalenci mluví také Z. Kufnerová (*K současnému stavu teorie básnického překladu* (SaS 1985, č. 3)). *K otázce přeložitelnosti* (SaS 1963, č. 3) se pak vyslovuje K. Horálek.

O překladu veršovaných skladeb píše vedle předchozích např. K. Horálek *O překládání veršů* (SaS 1953, č. 2). J. Nekvapil a J. Zeman se pak věnují ještě specifitější problematice překládání písňových textů v jejich příspěvku *Sémiotické poznámky ke vzniku českých písňových textů* (SaS 1987, č. 1).

Otázce rytmu se v příspěvku *Rytmus originálu a překladu* (SaS 1969, č. 4) věnuje B. Dohnal. Ve svých závěrech o funkčním nahrazení formy pro převedení rytmicko-intonační složky básnického díla zde odkazuje na R. Jakobsona a O. Fischera. Zde tedy Jakobson směl být uveden. Rytmus za významný prvek literárního díla označuje také A. Skoumal (*Překlad románového začátku (Ze zkušeností překladatelských)* (SaS 1970, č. 3)), který ho zde ale vztahuje na tvorbu prozaickou.

Horálkovy příspěvky *O překládání veršů* (SaS 1953, č. 2), *K otázce přeložitelnosti* (SaS 1963, č. 3) a *Sémantika textu z hlediska překladatelského* (SaS 1967, č. 2) vyšly následně v rozšířeném vydání jeho publikace *Příspěvky k teorii překladu* (1973).

Odbornému překladu, který ovšem v českém prostředí nestál ve středu zájmu, se věnovaly příspěvky K. Horálka *K teorii překladu (O překládání marxistické literatury)* (SaS 1950, č. 2) a Z. Hanusové *Jak objektivně hodnotit překlad populárně vědeckého textu? (Popis překladatelského experimentu)* (SaS 1977, č. 2). Od populárně vědeckých textů je to již jen krok k textům publicistickým, kterým se věnuje M. Zatovkaňuk v jeho příspěvku *O jednom*

typu *jazykových kontaktů distančních* (SaS 1983, č. 1), kde nabádá k mírnějšímu postoji k rusismům v překládané publicistice. V literárním překladu a v kritikách překladu se toto téma objevuje poměrně často.

Tématu tlumočení se věnuje, pokud nepočítáme zprávu J. Filipce z 2. *mezinárodní konference „Základy vědy o překladu“ v Lipsku* (SaS 1971, č. 2), kde byly předneseny referáty také z této disciplíny, pouze příspěvek F. Daneše *Několik myšlenek o textovělingvistickém modelování procesů translace* (SaS 1989, č. 1), kdy ho rozvádí poměrně obsáhle a věnuje se i tématu dabingu. V roce 1989 si již SaS zavedení této tematiky zjevně dávno zasloužil.

Disciplínou lingvistiky překladu se zabývají dva po sobě následující příspěvky dvou autorek na počátku 80. let; Z. Kufnerová v příspěvku *K makrolingvistickému pojetí lingvistiky překladu* (SaS 1984, č. 2) a V. Straková v jejím příspěvku *K problematice lingvistiky překladu* (SaS 1984, č. 4). Tyto dvě autorky své myšlenky dále rozvíjely s dalšími kolegy v publikaci *Překládání a čeština* z roku 1994.

Překladatelská pochybení a jich důvody popisuje například příspěvek A. Macurové *Překlad jako první interpretace textu* (SaS 1981, č. 1) nebo Levého *Překladatelský proces – jeho objektivní podmínky a psychologie* (SaS 1955, č. 2).

Rozebírají se také otázky sémantiky a překladu (Horálek, *Sémantika textu z hlediska překladatelského* (SaS 1967, č. 2), srovnávací stylistiky (Koževniková, *Problematika porovnávací stylistiky* (SaS 1979, č. 4)) nebo nových experimentálních disciplín aplikovaných na překlad (J. Štěpán, *Experimentální výzkumy v sovětské psycholingvistice* (SaS 1984, č. 4)).

V SaS nalezneme také recenze významných publikací o překládání. J. Kuchař recenzuje *Knihu o překladu* z roku 1952 v *Cenný příspěvek k teorii i praxi překladu* (SaS 1953, č. 3). J. Filipec recenzuje významnou a často citovanou publikaci francouzských stylistů Vinaye a Darbelneta *Stylistique comparée du français et de l'anglais* z roku 1958 v příspěvku *Významný krok v rozvoji francouzské stylistiky a teorie překladu* (SaS 1966, č. 3). J. Štěpán uvádí knihu J. Pechara *Otázky literárního překladu* z roku 1986, a to v příspěvku *Česká kniha o literárním překladu* (SaS 1987, č. 4).

Horálek představuje sborník současných zahraničních studií (o překladu) *Překlad literárního díla* (SaS 1971, č. 4). Ten je z hlediska doby významný; obsahuje totiž i překlad studií amerických (E. A. Nida, I. A. Richards), jejichž význam explicitně Horálek uznává ve svém

příspěvku, ve kterém se nevěnuje žádný prostor studiím sovětským (!), ač jsou prý ve sborníku „dobře“ zastoupeny.

S. Čmejková recenzuje v příspěvku *Sovětská práce o překladu a aktuálním členění výpovědi* (SaS 1980, č. 1) ruskou knihu o vlivu aktuálního větneho členění na překlad. Tomuto tématu se věnují také *Časové a místní určení ve slovosledu anglické a české věty* (SaS 1982, č. 4) E. Seidlové.

Krátká zmínka K. Horálka o A. Popovičovi v rámci příspěvku *Mezinárodní spolupráce v konfrontační a překladové lingvistice* (SaS 1982, č. 3) je pak první vlaštvou slovenských teoretiků překladu v SaS (Hocheľ, Miko, Keníž, Popovič, Vilikovský, atd.).

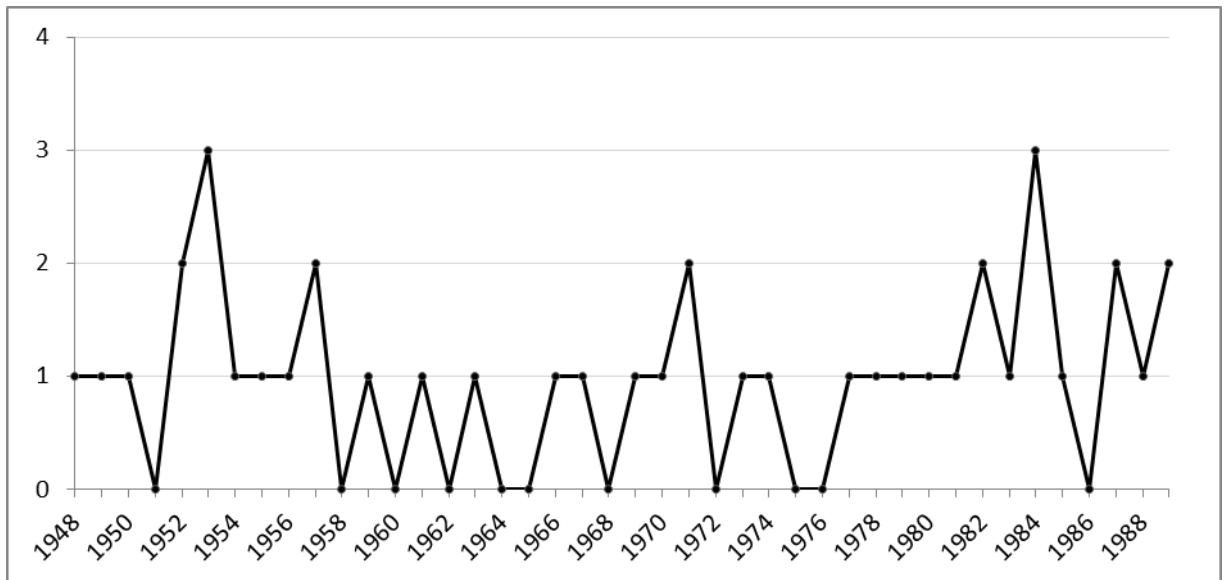
K. Horálek si neodpouští tradiční kritiku J. Levého (publikace *České teorie překladu* z roku 1957) v *K dějinám teorie překládání* (SaS 1959, č. 1). Levého kritizoval i K. Hauseblas ve svém díle *Knihá o výstavbě jazykových projevů* (SaS 1974, č. 1), kterou recenzoval F. Daneš, nebo A. Skoumal (*Překlad románového začátku (Ze zkušeností překladatelských)*) (SaS 1970, č. 3.), kde autor mluví o stylistickém leitmotivu v díle Ch. Dickense, který podle něj Levý neidentifikoval.

Vedle kritiky získává Levý místy také ohlasy pozitivní. Z jeho článku *O některých zákonitostech překladatelské věrnosti* (SaS 1953, č. 2) například explicitně vychází J. Zima, když analyzuje *Problém archaismů v překladu literárního díla (Na okraj nového překladu de Costerova Čtení o Ulenspiegelovi)* (SaS 1954, č. 3) a zdá se, že i příspěvek Z. Kufnerové *K současnému stavu teorie básnického překladu* (SaS 1985, č. 3) z Levého vychází, ačkoliv to v něm řečeno není.

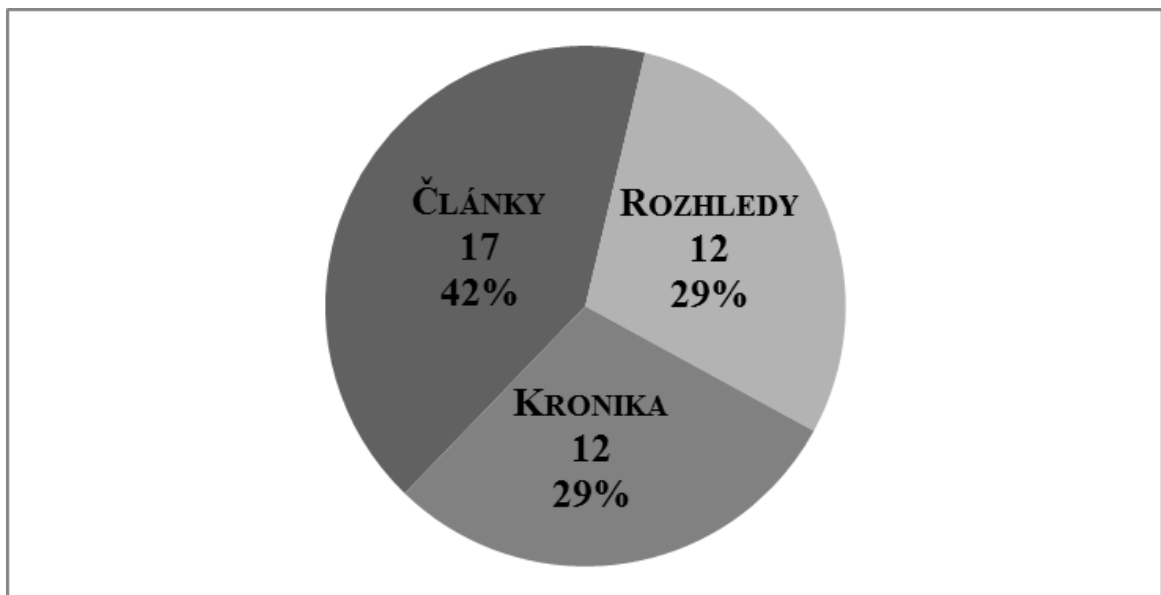
Za povšimnutí stojí také postavení J. Levého na stránkách SaS obecně. Sám do SaS napsal pouze dva, i když velmi obsáhlé, příspěvky. Po vydání svého stěžejního díla o překladu (*Umění překladu* 1963), které mimochodem na stránkách SaS recenzováno nebylo, již do SaS nepsal. Nicméně je třeba říci, že od toho momentu mu zbývaly pouhé 4 roky života. Jak jsem již zmínila, pozitivně odkazuje na Levého v SaS pouze jeden příspěvek (viz výše), ale naopak kritiky jeho práce se objevuje více (3). Zatímco kritika Horálka a zprostředkovaně Hausenblase se soustřeďuje na Levého nedostatky způsobené nedostatečným začleněním jazykovědného zkoumání věci, J. Zima uvádí Levého pochybení v přístupu literárním. Levý se tímto, byť skromným výsledkem stal z hlediska teorie překladu v SaS nejcitovanějším autorem, což potvrzuje význam jeho díla (nejen) pro českou translatologii.

3.2.4. Grafické vyjádření statistických údajů

Příspěvky teorie překladu na stránkách SaS 1948–1989

Zastoupení příspěvků teorie překladu v kategoriích

3.2.5. Závěr

Teorie překladu, je na stránkách SaS mezi lety 1948 a 1989 zastoupena poměrně bohatě. Je to také jediná kapitola, kde se objevuje největší zastoupení Článků v poměru k ostatním kategoriím. Tyto Články, ale i Rozhledy a Kroniky zahrnují pak skutečně velké množství témat, mezi nimi témata tradiční (věrnost versus volnost, forma versus obsah, pojetí ekvivalence, přeložitelnost...) témata nově vzniklá (lingvistika překladu, tlumočení, psychologie překladu apod.), i témata užšího vymezení, dosud příliš nezpracovaného (role aktuálního členění větného v překladu, překlad písňových textů), a další. Podíváme-li se na graf Příspěvky teorie překladu na stránkách SaS 1948–1989, zjistíme, že po roce 1968 dochází dokonce k růstu zastoupení témat, což je oproti dalším dvěma kapitolám jev opačný.

3.3. Kritika překladu

3.3.1. Uvedení do problematiky

Kritika překladu si v sobě nese několik problémů, které znesnadňují její postavení mezi ostatními kritickými disciplínami, stejně jako hodnocení její kvality a v určitém směru také otázku potřeby její existence. V první řadě je to její interdisciplinární charakter. Zasahuje totiž do teorie překladu, která má překladatelům poskytovat teoretickou oporu pro řešení praktických problémů a vytvoření celkové koncepce překladu. Dále do literární teorie a historie, a to splňováním či nesplňováním norem vyžadovaných pro díla v určitém prostředí nebo také vztahem originálu a překladu. Vedle toho také zasahuje samozřejmě do lingvistiky, svým nárokem na jazykovou správnost a adekvátnost stylu. V tomto směru bychom mohli mluvit také o komparatistice.

Již z tohoto výčtu je jasné, že překladové dílo klade velké nároky na kvality a znalosti kritika překladu. Otázkou ovšem je, nakolik všechny tyto nároky kritici skutečně splňují či nakolik si jsou vůbec schopni všechny sféry překladu uvědomit, pokud se úkolu kritiky zhostí například literární kritici bez teoretického vzdělání o překládání. Nebo naopak: „Okrem väzby prekladaného diela na kontext prijímajúcej literatúry, je tu ešte ďalšie hodnotenie a to z hľadiska vysielajúcej literatúry, či je dielo „reprezentatívne“, či dostatočne propaguje ideovo-estetický profil literatúry originálu a podobne. Takéto hodnotenie súvisí s vystupovaním kritika prekladu ako znalca literatúry originálu.“ (Popovič 1975: 249)

V důsledku těchto neskromných nároků pak kritika překladu i v 20. století často sestávala z pouhého srovnávání textů originálu a překladu z hlediska jazyka a formy. Již Levý (1963) upozorňoval na nepropracovanost kritiky, jíž naprosto chybí zohledňování estetických kvalit originálu a záměrů autora. V roce 1982 J. Ferenčík rekapituluje situaci kritiky překladu s komentářem, že hlavním problémem je setrvávající tendence „zužovat' úlohu prekladovej kritiky smerom k obsahovej a formálnej adekvátnosti diela a obmedzovať ju len na priamu konfrontáciu originálneho a prekladového textu“ (Ferenčík 1982: 29). A analýzu jednotlivostí bez většího nadhledu a zohlednění koncepce překladu komentuje také Hochel (1990).

Dalším problémem kritiky překladu pak je její nedostatečné teoretické zpracování. Levý (1963) se jí nevěnuje přímo, spíše v kontextu s jinou problematikou a ostatní publikace, které jsem citovala, pocházejí až z pozdějších let. Je samozřejmě možné, že existující publikace o kritice překladu z dřívější doby pouze unikly mé pozornosti, nicméně v kritických článcích na stránkách SaS ani v článcích o teorii překladu jsem žádné odkazy na jejich možnou

existenci nenalezla. Nejbližší komplexnímu popisu kritiky byl v SaS patrně článek *Dickens v novém překladě (Příspěvek k teorii a praxi překládání)* (SaS 1952, č. 3–4) F. Daneše, ale nebylo na něj dále odkazováno. První podrobně popsany samostatný model kritiky překladu z prostudované literatury tedy pochází teprve z roku 1982 (Ferenčík).

Zajímavou myšlenku předkládá Ferenčík dále (1982), kdy poznamenává, že ideálními kritiky překladu by patrně byli editoři, nicméně tito se tomu z kolegiality k dalším editorům vyhýbají. Tento aspekt souvisí s dalším problémem, vnějším problémem, tedy s celkovým nízkým veřejným zájmem o problematiku kritiky překladu, ať na straně veřejnosti odborné či laických čtenářů. Podle Popoviče (1975) souvisí tento nezájem také se samotným postavením překladatelů ve společnosti, který je třeba vyřešit ještě před tím, než se přistoupí k řešení praxeologických aspektů kritiky: „Třeba nejprv zabezpečit’ společenský štatút prekladateľa a v jeho rámci špecifikovať postavenie kritiky prekladu.“ (Popovič 1975: 246)

Vraťme se ale nyní k problémům vnitřním. Každá kritická činnost, jak upozorňuje Ferenčík (1982), má obsahovat hodnocení objektu, nikoliv pouze informovat o jeho pozitivěch či nedostacích. Pro jakékoliv hodnocení je nicméně potřeba nastavit měřítka a vycházet u nich z obecně stanovených a přijatých požadavků na konkrétní tvůrčí činnost. To v případě překládání však není zcela jednoduché, neboť: „Jak upozorňují mnozí autoři, hodnocení kvality překladu vychází z toho, co hodnotitel považuje za překlad, případně za adekvátní překlad...“ (Knittlová, Grygová, Zehnalová 2010: 221). Jenže právě pojetí „adekvátního“ překladu se v pracích různých teoretiků liší, a to i teoretiků, kteří pocházejí ze stejné doby. Z různých prací o historii překládání je zjevné, že požadavky na překlad prošly mnoha proměnami, zejména v dichotomii dualismu formy a obsahu a věrnosti a volnosti (viz kapitola Teorie překladu). Je pak jen logické, že „rozdílné teoretické přístupy k překladu vedou k rozdílným přístupům k hodnocení jeho kvality“ (Knittlová, Grygová, Zehnalová 2010: 223).

Aby tedy mohlo vůbec dojít k fundované kritice překladu, která se neomezí jen na pouhé textové srovnávání, je do rozboru potřeba zahrnout především kritiku prekladateľovej koncepcie prekladu. „V prekladovej kritike totiž ide – rovnako ako v umeleckej kritike vôbec – o konfrontáciu autorovej (tu metaautorovej, prekladateľovej) koncepcie a jej realizácie na jednej a kritikovej koncepcie a predstavy o jej realizácii na druhej strane.“ (Hochel 1990: 57). Tyto subjektivní aspekty by ale měly být konfrontovány s určitými měřítka objektivními, které by překlad oprostily od detailů a zasadily ho do širší perspektivy. Taková měřítka (instrukce, nástroje) by pak, například podle Popoviče (1975) měla prekladateľům a kritikům spoločne poskytnout teorie prekladu.

Přes deklarovaný nízký zájem o problematiku kritiky překladu v různých dobách (Popovič, Ferenčík), si tito i další teoretici překladu uvědomují význam fundované kritiky pro rozvoj překladatelské kultury (Newmark 1998) a také důsledků její absence. Spolu s chybějícím dialogem mezi kritikou a překladateli působí absence kritiky proti všeobecnému rozvoji překladu. Fundovaná kritika překladu má obsahovat hodnocení, dojít k všeobecnějším závěrům a tím stimulovat teorii překladu (Ferenčík 1982).

Roviny a přístupy

Rovin, kterými je možné pojmout kritiku překladu je několik, jak jsem již nastínila na počátku této kapitoly. Jako vyčerpávající přehled přístupů ke kritice lze doporučit příspěvek J. Zehnalové (Knittlová, Grygová, Zehnalová 2010: 220–271) a ostatní zde citované práce.

Kritiku lze ovšem v základu vydělit na dva hlavní typy. První pracuje s originálem a překladem díla, druhá pouze s překladem díla. Pokud se kritik rozhodne nenahlížet do originálu díla, jeho priority jsou jiné. Soustředí se zejména na jazykovou správnost překladu, všímá si, zda se v díle neobjevují nelogické nebo dokonce nesmyslné formulace, hledá interference z cizího jazyka, tedy momenty, které nezní česky, v tomto směru může také hodnotit jazykovou obratnost překladatele. Vedle toho pak může hodnotit důvody vzniku překladu, jeho přínos a jeho místo v přijímací kultuře.

Pokud má kritik k dispozici originální znění textu, nutí ho to samozřejmě ke srovnávání. Jeho kritika pak může zahrnout vše výše zmíněné, jen místo nelogičnosti a nesmyslů v textu hovoříme spíše o nepochopení a nežádoucích myšlenkových posunech. Při konzultaci originálu kritik odhalí také vynechávky v textu, méně nápadné změny ve stylu (např. neutralizaci rejstříku jazyka apod.). Hodnocení posunů ohledně stylu pak závisí na tom, zda k nim došlo na základě zvolené koncepce překladu, či nezáměrně. Vhodné je také analyzovat řešení specifických problémů překládaného díla či jazykové kombinace a ohodnotit překladatelskou metodu u těchto řešení. U tohoto typu rozboru je pak možné dojít k všeobecnějším závěrům ohledně teorie překladu. Oproti předchozímu typu pak kritik může hodnotit překlad také z hlediska vysílací kultury a komentovat, jak byla tato kultura v překladu ne/zachována a jaký výsledek měla zvolená koncepce na čtenáře.

Je důležité zopakovat, že kritika překladu by neměla být pouhým srovnáním slov a vět, ale měla by se ptát po důvodech, které k jednotlivým řešením vedly, odhalit zvolenou koncepci překladu a tu hodnotit, nahlédnout na dílo ze vzdálenější perspektivy a charakterizovat ho v rámci kulturního, historického a překladatelského kontextu.

3.3.2. Příspěvky kritiky překladu (a překladatelů) a jejich náplň

3.3.2.1. Články

R. Havel v kritice *Zapomenutý překlad z Puškina* (SaS 1950, č. 1) popisuje nesnáze překladu Puškinova jazyka v básni *Petrohrad* do češtiny 30. let 19. století, čímž částečně omlouvá mnohé nedostatky překladu K. Kuzmányho⁵¹, ať již nepochopení originálu, volení nevhodných výrazů či výskyt rusismů a slovakismů. Uvádí příklady. U tohoto překladu Havel zohledňuje spíše než překladovou správnost a uměleckou kvalitu díla samotnou jeho existenci. Upozorňuje totiž na to, že další pokus o překlad stejného díla do češtiny byl podniknut až o půlstoletí později.

Velmi obsáhlý rozbor překladu nabídl ve svém článku *Jungmannův překlad Ataly*⁵² (*Rozbor s hlediska srovnávací stylistiky a individuálního slohu překladatelského*) (SaS 1956, č. 2) J. Zima. V úvodu Zima nejprve představil svou koncepci kritiky, ve které odkazuje na článek J. Levého *Překladatelský proces — jeho objektivní podmínky a psychologie* (SaS 1955, č. 2) a jeho pojetí překladu jako jednu z možných verzí textu (viz výše kapitola Teorie překladu). Soustředil se na dvě stylistické roviny; prostřednictvím srovnávací stylistiky najít „charakteristické vyjadřovací prostředky jazyka originálu i jazyka překladu“ a na základě získaných obecných poznatků zhodnotit, zda odpovídá styl autora stylu překladu, zadruhé odhalit „specifické rysy povahy individuální“, tedy vlastně paradigma prostředků, kterými „je vyjadřována specifická překládaného díla (anebo jejichž nedostatkem je opomíjena)“. Zima na Jungmannovi nejvíce oceňuje, že již ve své době funkčně nahrazoval jazykové prostředky originálu vhodnými (jinými) jazykovými prostředky cílového jazyka a vyhnul se tak typické chybě přílišného lpění na originálu, tedy příliš doslovnému překladu. Dále nicméně komentuje, že Jungmann zašel v tomto směru příliš daleko a určitými svými záměrnými změnami a obecně simplifikačním přístupem vtiskl překladu svůj racionalistický a méně romantický styl, zejména redukcí náboženských odkazů a vyjádření. Tyto změny i jiné aspekty překladu dále rozebírá na obsáhlém materiálu příkladů. Zima také komentuje, že pro kvalitní kritiku překladu je vždy zásadní ujistit se, že pracujeme se stejným vydáním originálu, jako překladatel.

E. Michálek se v rozboru *K českým překladům Karlova zákoníku* (SaS 1957, č. 3) věnuje staročeským překladům textu napsaného Karlem IV., *Maiestas Carolina*, zejména

⁵¹ KUZMÁNY, K. *Petrohrad od Alex. Puškina*. Podtatranská zábavnice Hronka, 1838, díl 3., část 2.

⁵² CHATEAUBRIAND, F. R. *Atala*, překlad J. Jungmanna z roku 1806. Další údaje neuvedeny. Pozn. E.V.

tzv. Třeboňskému⁵³ rukopisu a tzv. Statutům⁵⁴. V latinském originále si lze všimnout silného působení biblického jazyka a stylu, např. citátů a parafrází z Bible a celkově vydatné zastoupení abstraktních myšlenek, jejichž vyjádření bylo pro soudobou češtinu složité nebo pro ně ani nemněla jazykové prostředky. Michálek popisuje dvojí způsob řešení tohoto problému. Statuta se uchýlila k výraznému zkrácení a zjednodušení textu. Třeboňský rukopis se vyznačuje lexikálními a syntaktickými kalky z latiny nebo lexikálními vlivy němčiny, substantizováním adjektiv, zpřesňováním významu slov a vytvářením nových významů kombinací známého substantiva a přívlastku apod. V souhrnu Michálek upozorňuje na přínos překladů zákoníku pro obohacování slovní zásoby, zejména v oblasti tvoření abstrakt a propracování systému synonym.

V rozboru *K Palackého překladu Dialogu Jana z Rabštejna*⁵⁵ (SaS 1961, č. 3) si L. Klimeš pokládá otázku, zda zde nalezneme důkazy závislosti překladu na latinském originálu. Překlad obecně hodnotí pozitivně a na velkém množství konkrétních příkladů ukazuje nejvýznamnější prvky, které tvořily jeho závěrečný verdikt. Vedle obecného zestručňování textu rozebírá i konkrétnější charakteristické aspekty Palackého překladu, ať již jazykové či stylistické. Klimeš u zkracování textu uvažuje také o mimojazykových důvodech, což je zajímavé: „Není ovšem vyloučeno, že tendence ke zkracování souvisí alespoň někde s uveřejněním Dialogu v Dějinách; Palackého překlad mohl být usměrňován také zřetelem historickým, tj. snahou soustředit se jen na fakta a myšlenková jádra.“ Klimeš nakonec dochází k názoru, že Palacký „nikdy nebyl přítelem příliš doslovných překladů“, že překládá velmi nezávisle na překladu, tedy hlavně výrazně zestručňuje a zpřesňuje text, a že tedy překlad na latině závislý není.

J. Pechar se zaměřil na rozbor *Poezie V. Huga v překladech J. Vrchlického* (SaS 1961, č. 3), kde si vzal za cíl posoudit vliv osobitého stylu Vrchlického překládání na jejich vnímání čtenáři. Nejprve na četných příkladech vyčleňuje typy obrazových celků originálu a porovnává je s provedením stejných obrazů v překladu. Z tohoto srovnání pak Pecharovi vyplývají rysy stylu Vrchlického, pro které nelze nenalézt v originálu opodstatnění. Zejména uvádí Vrchlického katachréze, zamlžování významu zvláštním užitím slov, apod. Pechar konstatuje, že patrně přehnaná snaha o co nejvěrnější překlad vedle Vrchlického k překomponování obrazů a deformaci stylu originálu, což podle něj v českém prostředí poškodilo vnímání Hugova díla.

⁵³ PALACKÝ, F. *Archiv český* 3, Praha, 1844; zde na s. 68–176.

⁵⁴ JIREČEK, H. *Codex juris bohemicus* II, 2, Praha, 1870, 104; zde na s. 109–188 Statuta vydána.

⁵⁵ RYBA, B. *Památky staré literatury české*, sv. 1., Praha, 1946.

České překlady Puškinovy Pohádky o popovi a jeho dělníku Baldovi (SaS 1967, č. 3) nabízejí srovnání několika překladů titulní pohádky, konkrétně F. Táborského z roku 1930, I. Barta (1937), P. Kříčky (1937 a 1949) a F. Halase (1954). B. Dohnal zde hned na úvod uznává, že toto Puškinovo dílo se vyznačuje na překlad velmi náročnou veršovou strukturou s výrazným rýmem a rytmem a je nesnadné i svým humorným a hovorovým zabarvením. Táborský podle Dohnala nezvládl převod výrazného rýmu originálu a vytýká mu také nepovedené zčeštění jména hlavního hrdiny (Balda – Klacek). Bartovi vytýká násilné rýmy a porušení rytmu, kterým „zbavil skladbu prostoty a jadrnosti lidové mluvy“. Překlad Halase také kritizuje, ale omlouvá ho tím, že dílo bylo přeloženo již na sklonku Halasova života. Velmi pozitivního ohlasu se dočkal pouze překlad Kříčkův, který Dohnal oceňuje pro jazykovou svěžest a přirozenost, pro užívání hovorového/lidového jazyka, přesného rýmu apod. Že byl Kříčka favoritem Dohnala je vidno i v jiných příspěvcích v SaS, např. *Rytmus originálu a překladu* (SaS 1969, č. 4) nebo v komentáři O. Uličné *B. Dohnal o Petru Kříčkovi* (SaS 1973, č. 3) nebo . Dohnal pro srovnání uvádí příklady ze všech zahrnutých překladů. Znovu se zde také objevuje otázka volby předlohy, kdy upozorňuje, že pro překladatele jsou pro práci nejvhodnější kritická vydání originálů.

K. Hausenblas se ve svém příspěvku *Nový překlad Evžena Oněgina* (SaS 1967, č. 4) dotýká otázky přijetí modernizovaných překladů již dříve přeložených děl. K rozboru si vybral materiál překladatelky O. Maškové⁵⁶. Nejprve nabízí výčet předchůdců překladu Oněgina, spolu s krátkou charakteristikou jejich pozitiv a negativ, pak již na konkrétních příkladech a při srovnávání různých překladatelů charakterizuje překlad Maškové. Hausenblas identifikoval jako primární cíl (koncept) překladatelky plynulost a mluvnost verše. Pro tento cíl překladatelka využívá hovorový spisovný jazyk, což kritik hodnotí pozitivně. Plynulost je ale také odvozena od přirozeného slovosledu a intonace, což Maškovou podle Hausenblase vedlo k nepřesným rýmům z důvodu nedostatku rýmových slov. Kritik pak připomíná, že „důmyslná a umná „prostota“ obrazové výstavby je v Puškinově verši možná největší silou a nesporně nejtěžším překladatelským problémem“, což je pak také centrum jeho kritiky. Mašková podle něj tuto prostotu nezachovala, protože přeexponovala obraznost vyjádření veršů. Hausenblas se pak domnívá, že taková modernizace překladu, která se zcela rozchází s předchozí verzí, která českému u čtenáře vytvořila představu o originálu, „vzbudí zřejmě už tím u leckoho nejistotu o vhodnosti některých užitých postupů a u některých možná i nesouhlas s celkovým přístupem k originálu.“

⁵⁶ PUŠKIN, A. S. *Evžen Oněgin*. 1. nově přel. vyd. ve Světě sovětů. Praha: Svět sovětů, 1966.

B. Dohnal ve článku *Rytmus originálu a překladu* (SaS 1969, č. 4) označuje přenesení rytmu (básnického) díla za nutnou podmínku adekvátního překladu (viz tento příspěvek také v kapitole Teorie překladu). Na příkladech českých překladů Puškina z pera E. Krásnohorské, P. Kříčky, J. Nohy nebo F. Táborského, případně jejich vzájemném srovnání, kritizuje Dohnal jednotlivá pojetí překladů, zejména co se týče volby metra a celkové rytmicko-intonační složky překladů. Jak už je u Dohnala zvykem (viz *České překlady Puškinovy Pohádky o popovi a jeho dělníku Baldovi* (SaS 1967, č. 3)), velmi pozitivně komentuje překlad Kříčkův, právě pro pěkné přenesení rytmu překladu.

Hlavní otázkou příspěvku S. Králíka *Jazykové autorství některých německých vydání spisů J. A. Komenského* (SaS 1970, č. 4) je, zda byl Komenský sám autorem německých vydání svých textů, tedy *Informatorium maternum, der Mutterschul* a *Orbis sensualium pictus*. K německým textům přistupuje jako kritik překladu a zamýšlí se nad rozdíly, které v nich nachází. Materiál příkladů je bohatý. V německé verzi *Informatória školy mateřské* nachází znaky originálního díla především v tom, že v něm lze nalézt vedle spisovného jazyka také jazyk běžně mluvené němčiny, ke které měl Komenský blíže, než ke spisovné. Vedle syntaktických změn, například stylistického ochuzování textu (řada synonym zkrácena na jednoduchý výraz) nebo náhrady českých příkladů, modliteb, písní apod. variantami německými, se pak jako nejpádnejší důkaz autorství Komenského jeví výskyt nových myšlenek v německé verzi, které v české nebyly. Králík konstatuje, že něco takového by si překladatel tehdejší doby jistě těžko dovolil. V případě *Orbis sensualium pictus* pak Králík dokládá spolupráci J. Komenského a V. Birkena na prvním vydání a opravu více korespondující se záměrem Komenského ve vydání druhém.

3.3.2.2. *Rozhledy*

Jan Mukařovský se v rozboru *Nizámího „Sedm princezen“*⁵⁷ (*Referát a několik poznámek k otázkám básnické translatury*) (SaS 1848, č. 1) věnuje zajímavé otázce, zda může kniha příběhů, ve které každý byl přeložen jiným překladatelem, na čtenáře působit jednotně. V první části popisuje rozebírané perské dílo a zařazuje ho do kontextu doby a kultury vzniku. Práci na překladu koordinoval orientalista J. Rypka a plnil v něm také funkci odborného dohledu překladatele vědeckého. J. Mukařovský následně přistupuje ke kritice, na které je zajímavé, že proběhla (podle jeho slov) bez znalosti autorů jednotlivých částí. Z hlediska celkového působení uvádí, že: „Je pak velmi zajímavé sledovat na textu samém, jak pevně sjednocený a při vši jednotnosti opět rozmanitý celek vzešel z takové spolupráce.“ Klíč

⁵⁷ NIZÁMÍ, I. bin J. *Sedm princezen*. Družstevní práce, 1943, 256 s.

k tomu vidí právě ve funkci a osobě vědeckého překladatele Rypky. Mukařovský samozřejmě také rozebírá veršovou stránku originálu a překladu a uvádí i příklady svých výtek či souhlasu. V druhé části se věnuje srovnání starší a novější verze *Příběhu Panice/ Cesty lásky*, které vznikly z pera různých básnických překladatelů (starší V. Nezval⁵⁸, novější S. Kadlec⁵⁹), ale pod dohledem stejného překladatele vědeckého (Rypky). Za překvapující pak Mukařovský považuje to, že se obě verze od sebe poměrně výrazně liší, ať již formálně (jiné metrum), tak stylisticky (různá míra explicity).

V rozhledu *Maxim Gorkij - básník v českém překladě* (SaS 1948, č. 1) K. Horálek kriticky odsoudil překlad výboru *Písně o moři* od J. Kadlce⁶⁰. Negativně hodnotí již nekvalitní bibliografické informace a komentáře a, podle Horálka, i zjevnou neznalost „slovesné svéráznosti“ díla Gorkého ze strany překladatele. Ohniskem jeho kritiky nicméně je Kadlcův odklon od veršované formy originálu: „Není pochyby o tom, že zachování rytmické podoby originálu je v překladě v duchu českých překladatelských tradic žádoucí; nezachování veršové stavby nelze omluvit ani tím, že autor typografickou úpravou sám předstírá skladbu neveršovanou.“ Horálek upozorňuje na to, že veršovaná stavba originálu například u dvou obsažených písní významně přispěla k jejich velké popularitě, a že veršová stavba také odpovídá vysokému patosu v nich obsaženému, což jsou relevantní důvody pro zachování formy tohoto originálu i v překladu.

Hlavním tématem stati *Nad českým a ruským Lukreciem* (SaS 1948, č. 3) K. Horálka je otázka překládání veršovaných děl, resp. změna typu verše při překládání poesie. V první části Horálek popisuje motivy překladatelky J. Novákové⁶¹ k novému pojetí formální stránky básně, kdy zároveň shrnuje vládnoucí tendence ohledně rozměru verše a překladu a jejich výhody a nevýhody. Ze studie můžeme vypožorovat, že se autorka rozhodla pozměnit rozměr verše tak, aby co nejvíce zachovala estetiku originálu, například jeho sevřenost. V tomto směru Horálek uznává – když srovnává překlad ruský ze stejné doby, kde se překladatel držel tradičního překládání antického hexametru přízvučným veršem – že překlad Novákové je originálu věrnější. Přesto Horálek považuje metodu Novákové za experiment, který se patrně tradicí nestane, ale oceňuje překlad pro jeho bohatou a svěží výrazovou stránku.

⁵⁸ NIZÁMÍ, I. bin J. *Příběh panice*. Praha: Elk, 1939.

⁵⁹ Jméno básníka bylo zjištěno až dodatečně, při kritice ho Mukařovský neznal (pozn. E. V.).

⁶⁰ GORKIJ, M. *Písně o moři*, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1945, 61 s.

⁶¹ LUKRECIUS. *O podstatě světa*. Praha: Nakladatelství J. Pohořelého, 1945, 383 s.

*Nové vydání Čelakovského Mudrosloví*⁶² (SaS 1952, č. 2) se věnuje již třetímu vydání tohoto díla (první 1852, druhé 1893). K. Horálek oceňuje, že vydání K. Dvořáka prakticky reprodukuje vydání první a soustředí se na aktualizaci pravopisu. U příležitosti tohoto nového vydání se pak Horálek věnuje rozboru Čelakovského překladatelské metody. Mudrosloví se nachází na pomezí překladu a vlastní tvorby, jelikož zahrnuje jak česká přísloví, tak cizí přísloví v autorském překladu, často zřymovaná tam, kde originál nebyl. Horálek si vysvětluje Čelakovského lpění na originálu, které přerůstá až v polopřeklad či archaizaci češtiny jeho všeobecnými názory na příbuznost jazyků.

V článku *Dickens v novém překladě (Příspěvek k teorii a praxi překládání)* (SaS 1952, č. 3–4) se F. Daneš věnuje vyčerpávající kritice překladu Dickensova díla *Život a dobrodružství Martina Chuzzlewita*⁶³ z pera Zdeňka Urbánka. Danešův rozbor obsáhle popisuje a na příkladech ilustruje prakticky veškerá možná hlediska (kritiky) překladu. Nejprve se věnuje pozitivům; oceňuje, že Urbánek otrocky nelpí na originálu, překládá plynulým netoporným slohem s bohatým slovníkem a nenalzáme u něj ani interference zdrojového jazyka. Daneš se ovšem nevyhne ani kritice. Komentuje například užití pouze spisovného jazyka v přímé řeči (někde s hovorovými prvky), kde by se v případě Dickense dalo sáhnout i do jiných rejstříků jazyka. Ještě výraznější je podle Daneše tento problém při střetu mluvčích americké a britské angličtiny, kdy vzniká komika na základě jazykového neporozumění, ale sám uznává, že zde „jsme na hranicích překladatelových možností, hranicích daných těsným sepětím jazyka s mimojazykovou skutečností“. Opět se v tomto příspěvku také setkáváme s problémem odchylek různých vydání a s tím spojenou potřebou správného uvádění zdrojů. Další zmiňovaný problém poměrně technického rázu je absence vysvětlivek, resp. poznámek pod čarou v Urbánkově překladu, kdy absenci vysvětlivky překladatel kompenzuje vnitřní vysvětlivkou v textu. Daneš rozpoznal Urbánkův záměr nenarušovat plynulost čtení poznámkami pod čarou, nicméně upozorňuje na závažné problémy z toho plynoucí. Kromě již zmíněného se Daneš dále věnuje například problémům slovních hříček, „nekonečných vět“ a gramatiky. Na závěr připojuje několik poznámek o druhém vydání Urbánkova Dickense a zhodnocení, nakolik se nové vydání vypořádalo s jím popsány problémy. Tento příspěvek je rozebrán také v kapitole Teorie překladu.

Otázce, zda revize překladu jiným překladatelem (pouze oprava, nikoliv nový překlad) vždy text vylepší, nebo ho může i zhoršit, se věnuje K. Horálek ve stati *K novému vydání českého*

⁶² ČELAKOVSKÝ, F. L. *Mudrosloví národa slovanského ve příslovích*. 3. vyd. Praha, 1949. Vyšlo jako 2. svazek Díla F. L. Čelakovského za vrchní redakce prof. Mukařovského, do tisku připravil, rejstříkem, poznámkami a doslovem opatřil Karel Dvořák.

⁶³ DICKENS, CH. *Život a dobrodružství Martina Chuzzlewita*. Praha: Družstvo Dílo, 1950, 437 s.

překlady Makarenkovy „Pedagogické poemy“⁶⁴ (SaS 1952, č. 3–4). M. Rumerskirch veřejně zkritizoval překlad P. Denka z roku 1949. Následně byl pověřen revizí překladu pro vydání v roce 1952. Jeho výsledný text rozebírá Horálek v této stati a nalézá v něm velké nedostatky, které na příkladech komentuje. Kritizuje například chybnou transliteraci vlastních jmen, skloňování vlastních jmen, nepřekládání argotu, neopravení Denkova špatného používání mezinárodních slov, nevhodný rejstřík nebo nedostatečný poznámkový aparát. Horálek konstatuje, že některé změny M. Rumerskirche překlad dokonce zhoršily, a proto doporučuje text přeložit znovu, nicméně také uznává, že revize překladu je někdy ošidnější, než překlad samotný, čímž práci Rumerskirche částečně omlouvá.

Otázku překladu literárních děl ze staré češtiny do modernější otevírá L. Klimeš v příspěvku *Jak vydávati staročeské texty? (K Šimkovu vydání Sítě víry⁶⁵)* (SaS 1954, č. 3). Podle Klimeše se Šimek snažil zpřístupnit toto Chelčického dílo lidovým vrstvám a odstranit tedy potíže, které při čtení staročestiny vznikají; pravopis, hláskosloví, tvarosloví, lexikum, syntax i styl. Klimeš na příkladech popisuje Šimkovy zásahy a uvádí také, že otestoval srozumitelnost novočeské verze oproti staročeské dotazníkovou metodou a měřením čtecí rychlosti participantů. Ač konstatuje, že výsledky ukázaly výrazně vyšší srozumitelnost nového vydání, sám není s výsledkem spokojený. Zejména kritizuje Šimkovo přílišné lpění na originálu, které působilo proti modernizační snaze a ve výsledku podle něj vytvořilo hybridní staro-novočeský text, jak údajně komentovali i účastníci testu.

O. Králík v *Nad novým překladem ze Słowackého* (SaS 1956, č. 3) tvrdě, ale velmi čtivě kritizuje překlad H. Jechové⁶⁶ z roku 1955. V teoretickém úvodu (viz kapitola Teorie překladu) upozorňuje, že hlavním kritériem jeho kritiky je zachování „smyslu“ originálu. Ten pak Jechová údajně často zkresluje. Vinu dává mylné interpretaci celého díla a charakteru Słowackého, kdy ho Jechová označuje za „opěvovatele zmaru“, ale podle Králíka je naopak „básníkem života“. Vedle tohoto nepochopení překladatelce vážně vytýká zejména prázdnou dekorativnost výrazů: „Trochu ozdobnosti bychom v překladu snesli, neboť ze všeho nejtíž lze překladateli dosáhnout prostoty a lapidárnosti originálu. Ale naprosto nelze se smířit s tím, že z básně, která byla v originále pevnou a přesnou konstrukcí ideovou, stává se v překladu chaotická směs zvukných slovíček.“ Následně srovnává převod Jechové se starším převodem

⁶⁴ MAKARENKO, S. *Spisy I. Pedagogická poema*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952, 296(2) s. Přel. P. Denk, jazykovou revizi provedl M. Rumerskirch.

⁶⁵ CHELČICKÝ, P. *Sít' víry*. Orbis: 1950, 324 s.

⁶⁶ SŁOWACKÝ, J. *S vámi jsem život žil*. Světová četba sv. 106, Praha, 1955.

V. Holana⁶⁷, který se mu zamlouvá mnohem více, ať po stránce lexika, obrazů či verše a zvuku, kdy zejména oceňuje jeho věrnost smyslu originálu. Názory Králíka jsou v celém textu doprovázeny příklady a srovnáními, Králík nicméně neodkazuje na žádné odborné podklady.

V *Několik poznámek o překládání romantické poesie* (SaS 1957, č. 1) H. Jechová hájí svou překladatelskou čest před kritikou O. Králíka z předchozího roku (viz výše). V první řadě konstatuje, že to je naopak Králík, kdo správně nepochopil smysl a kontext Słowackého díla, kterýmžto argumentem neguje velkou část Králíkových připomínek. Ohledně srovnání jejího překladu a překladu Holana označuje Králíka za zjevně podjatého a vysvětluje a na příkladech ukazuje, jak se Holan provinil proti tradici romantickému rýmu a obecně dílu vtiskával svůj vlastní styl. V této polemice je zajímavé, že ani jeden z účastníků nepodkládá své názory odbornou literaturou⁶⁸. Obě strany pouze prezentují své názory a příklady a záleží tedy na čtenáři, ke komu se přikloní.

Polemika pokračuje další reakcí Králíka *K překladatelské teorii a praxi* (SaS 1957, č. 2) jejíž hlavní část se ale věnuje spíše teorii překladu⁶⁹ než kritice překladu Jechové. Králík znovu poukazuje na nefunkční dekorativnost stylu Jechové a údajnou snahu o zachování romantického stylu originálu považuje prakticky za výmluvu nebo pochybnou koncepci. Za preferováním překladu Holana si dále stojí a překladatelce doporučuje, aby si více všímala básnické reality díla a méně se zabývala básníkovou biografií. I zde uvádí některé příklady největšího smyslového pochybení překladatelky.

Ze sborníků *Dva sborníky věnované dílu a odkazu Josefa Jungmanna* (SaS 1977, č. 2), jejichž náplň popisuje I. Lutterer, se některé příspěvky věnují také Jungmannovi jako překladateli. V prvním z nich, *Slovanské spisovné jazyky v době obrození*⁷⁰, je to práce A. a V. Macurových, kteří uvádějí, že kromě překladů informativních, na kterých nic zvláštního neshledávají, překládal Jungmann také někdy velmi tendenčně tak, aby prezentované myšlenky korespondovaly s jeho zájmy a názory. V sborníku *Josef Jungmann a jeho pokrokový odkaz dnešku*⁷¹, přispívali J. Filipec o Jungmannových „ne zcela adekvátních“ překladech umělecké a básnické literatury, M. Grepl o významu překladů

⁶⁷ SLOWACKÝ, J. *Otec morem nakažených v El-Arish*. Praha: Československý spisovatel, 1953, 37 s.

⁶⁸ Viz tento článek v kapitole Teorie překladu.

⁶⁹ Viz tento článek v kapitole Teorie překladu.

⁷⁰ *Slovanské spisovné jazyky v době obrození* (uspořádali A. Jedlička - V. Barnet - B. Havránek a V. Křístek). Praha: Univerzita Karlova, 1974, 237 s.

⁷¹ *Josef Jungmann a jeho pokrokový odkaz dnešku* (uspořádali A. Jedlička - V. Křístek - I. Lutterer - J. Porák a M. Romportl), AUC 1974; Philol. 3–4, SlavPrag. 17, Praha: Univerzita Karlova, 1974, 249 s.

z ruštiny a polštiny pro vývoj spisovné češtiny za časů obrození a G. Liličová referuje o přejímání ruských lexikálních prvků v Jungmannových překladech.

3.3.2.3. *Kronika*

Ve studii *Nové překlady ruských bylin a bajek* (SaS 1948, č. 4) se K. Horálek věnuje krátkému rozboru překladů tohoto druhu literatury z pera 3 překladatelů: Petra Kříčky⁷², Ivana Háalka⁷³ a Míly Mellanové⁷⁴. U části věnované P. Kříčkovi, který překládal ruské byliny, se nejprve krátce věnuje popisu překladatelské tradice u ruské lyriky. Následuje rozbor verše a konkrétní připomínky nesouhlasu, uvozené příklady. Mezi nimi zejména znatelné používání rusismů a fakt, že ponechává bez překladu slova, která mají i v ruském originále komentář. Háalkovu překladu bajek Horálek vyčítá odchylky od originálu a zkreslování způsobované potřebou rýmu, ochuzování point a potlačování moralistických závěrů. Kritik nicméně oceňuje dobrou čtivost díla. Mellanová překládala metodicky podobně jako Hálek, nicméně u ní Horálek oceňuje lepší rýmovací umění a méně amplifikací v textu.

V krátkém příspěvku *Český výbor z Dobroljubova* (SaS 1950, č. 2) M. Drozda nejprve v první polovině představuje výbor *Vybrané literární stati* (1950) od titulního autora, v druhé polovině připojuje kritiku překladu. Uvádí několik příkladů obsahových chyb, ale především překladateli J. Pospíšilovi vytýká „nedůsledné proniknutí do základních estetických názorů Dobroljubovových“ a historického pozadí.

Na kritickém článku *Nový překlad Písma* (SaS 1950, č. 2) je zajímavé, že se v něm neobjevují dva hlavní aktéři, tedy překladatel a jeho kritik, ale aktéři tři. Autor článku P. Trost zde totiž nekritizuje překlad Písma⁷⁵ V. Šrámka z roku 1947, ale reaguje na kritiku S. Segerta, publikovanou ve sborníku *Slovesná věda I* (1947–1948). Segert za zásadní problém překladu považuje jeho odklon od tradičního způsobu překládání bible, výskyt vulgarismů a nevhodnou depoetizaci. Segertovu kritiku však Trost považuje za pouhý konservatismus zahalený do roušky filologické kritiky. Trost podporuje Šrámkovo odmítnutí tradičního velebného biblického jazyka: „Šrámek považoval tradiční biblický sloh v překladu bible za esteticky neutralisovaný. Překladatel na rozdíl od svého kritika ví tedy o proměnitelnosti estetické funkce.“ Jazyk Šrámka označuje za barbarsky monumentální, oprostěný od jakékoliv velebnosti. Trost také nezastírá, že má Šrámkův překlad mnohé nedokonalosti, proti jeho

⁷² *Ruské byliny*. Praha: Nakladatelství Kvasnička a Hampl, sv. 34, 1947, 144 s.

⁷³ KRYLOV, I. A. *Bajky*. Praha: Evropský literární klub, 1947.

⁷⁴ KRYLOV, I. *Bajky*. Praha: Melantrich, 1947.

⁷⁵ ŠRÁMEK, V. *Písmo*. Praha: Sfinx, 1947, 322 s.

depoetizační metodě nicméně nemá námitek a obecně považuje překlad za dílo ze slovesného hlediska vynikající.

V příspěvku *Studie o N. G. Černyševském* (SaS 1950, č. 3–4) se M. Drozda v první řadě věnuje představení osobnosti N. G. Černyševského, což zaujímá prostor přibližně 2/3 textu, nicméně v závěrečné třetině se věnuje kritice překladů Černyševského textů, resp. výňatků z nich, které byly uvedeny v deníku *Mladá fronta* (přeloženy T. Silbernáglovou⁷⁶) a v souboru statí a životopisných dokumentů pod nakladatelstvím „Mír“ (překládali V. Holeček nebo M. Jariš)⁷⁷. Drozda nejvíce upozorňuje na významové chyby, kterých se překladatelé dopustili. V překladu T. Silbernáglové pak také na nepochopení myšlenek a na neznalost obsažené terminologie. Uvádí na příkladech. Dalším problémem, před kterým varuje, je používání rusismů, a to převážně v místech, kde si překladatel jednoduše neví rady, jak dané slovo přeložit. Na závěr se Drozda vyslovuje, že odborné překlady mají obohacovat českou terminologii a upevňovat ji, a proto by měl překladatel dbát na omezení interferencí⁷⁸.

K. Horálek napsal také krátkou recenzi *Český překlad staroruského cestopisu*⁷⁹ (SaS 1952, č. 2). Cestopis přeložili V. Lesný a V. Ljacká. Vytýká jim místy odchylky od originálu, ovšem na úkor srozumitelnosti, časté užívání cizích slov a místy přílišné lpění na zachování stylistického koloritu originálu. Uvádí příklady. Další výtku pak směřuje k vysvětlivkám, které jsou podle něj příliš stručné a nezahrnují ani všechny potřebné momenty.

V. Justl popisuje v *B. Němcová polsky* (SaS 1953, č. 2) J. Magnuszewskiho⁸⁰ překlad Němcové z roku 1952. Kritizuje zejména významové chyby z nepochopení a ochuzení stylu setřením hovorovosti a lidového rázu obecně. Oceňuje překlad písniček a přísloví, případně vyhledání polských ekvivalentů a snahu o srozumitelnost textu. Ta souvisí i s obsáhlejším poznámkovým aparátem, který by ale podle Justla stále ještě potřeboval rozšíření.

Anthologie současné polské poesie (SaS 1953, č. 2) A. Měšťana rozebírá publikaci *Nová polská poesie* z roku 1952, na niž se podílelo celkem šest překladatelů: Erich Sojka, Josef Rumler, Dr. J. Závada a Dr. J. Pilař, Adolf Hoffmeister, Zikmund Skyba. Měšťan krátce

⁷⁶ BELČIKOV, N. *Nikolaj Gavrilovič Černyševskij*. Praha: Mladá fronta, 1950 (2. svazek edice Životy). 114 s.

⁷⁷ BELČIKOV, N. – FILIPEC, J. – GIZENGAUZEN, G. – RJURIKOV, B. *N. G. Černyševskij — bojovník za svobodu*. Praha: Mír, 1950, 133 s.

⁷⁸ Hrozda mluví konkrétně o sovětské odborné literatuře, marxistické terminologii a rusismech, ale tyto myšlenky jistě mohou být generalizovány (pozn. E.V.)

⁷⁹ *Putování ruského kupce Afanasije Nikitina přes tři moře v 15. století do Indie*. Praha: Slovanská knihovna, 1951, sv. 7. Str. 110+3, 8 obrazových příloh.

⁸⁰ NIEMCOWA, B. *Wybór obrazków i opowiadań*. Wydaw. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Wrocław: 1952.

hodnotí každého překladatele a na příkladech uvádí některé své připomínky, a to zejména v dichotomie věrného a volného překladu.

R. Havel rozebírá v příspěvku *K novému překladu Ruských národních pohádek* (SaS 1953, č. 4) překlad Tolstého *Ruských národních pohádek*⁸¹ z pera R. Hořejší. Následně ho porovnává s překlady M. Heřmana⁸² z let 1947 a 1950. Na příkladech ukazuje své výtky, zejména uvádí, že Hořejší pozapomněla na specifika žánru pohádky a její překlad je příliš střízlivý, „suše prozaický“, bez rytmu, dalo by se říct nepohádkový. Vedle toho také kritizuje nedostatek invence u případů lexika bez známého či doslovného českého ekvivalentu. Za neobratnost v textu a nepěkné obrazy viní špatně chápaný požadavek věrnosti překladu, který také v úvodu rozvádí a který podle něj zjevně vedl k přílišné závislosti na předloze. Ani veršová stavba překladu nedosahuje kvalit Tolstého originálu, což byl ovšem problém i v Heřmánkově překladu, nicméně Heřmánek podle Havla tento problém lépe kompenzoval, a tak považuje jeho překlad, i kvůli výše řečenému, za lepší.

V dalším (*Poznámka k novému překladu Heina* (SaS 1954, č. 4) článku si P. Trost ukládá zhodnocení verše v překladu Heinova satirického eposu *Německo — Zimní pohádka*, přeloženého E. Petiškou⁸³ pro knihovnu klasiků v roce 1953. Petiškův uvolněný verš tohoto překladu byl diskutován i v jiných periodících, Trost se proto rozhodl uvést také oficiální stanovisko SaS. Jeho závěry jsou negativní. Na příkladech dokládá, že je Petiškův verš oproti originálu „křiklavě nepravidelný“ a trpí i rozpory uvnitř verše.

Krátký Horálkův příspěvek *Překladatelská nedorozumění* (SaS 1958, č. 1) analyzuje Nechvátalův překlad Puškinovy *Pohádky o zlatém kohoutku* z roku 1936, který podle něj je důkazem, že dobrý básník nemusí nutně vytvořit dobrý překlad. V druhé části pak upozorňuje na problém revizí překladu jiným překladatelem, kdy krátce rozvinul otázku, do jaké míry může být překlad opraven, aby se stále ještě jednalo o revizi a ne již o nový překlad, případně z jiného úhlu, nakolik má upravovatel do textu zasahovat, pokud pod ním následně není podepsán jako autor.

F. Kopečný v *K redakcím staročeského překladu biblického* (SaS 1958, č. 3) rozebírá práci Vladimíra Kyase *Dobrovského třídění českých biblických rukopisů ve světle pramenů* ve sborníku Josefa Dobrovského⁸⁴. Věnuje se rozboru různých redakcí Bible, rozpoznávání, kdy

⁸¹ *Ruské národní pohádky*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952.

⁸² *Ruské národní pohádky*. Svět sovětů, 1947 a 1950.

⁸³ HEINE, H. *Německo - Zimní pohádka*. 1. il. vyd. Praha: Státní nakl. krásné literatury, hudby a umění, 1956.

⁸⁴ *Josef Dobrovský, 1753-1953: sborník studií k dvoustému výročí narození*. Praha: Československá akademie věd, 1953, 592 s.

se jednalo o redakci a kdy o nový překlad a hodnotí také vliv práce jediného překladatele a kolektivu.

K. Horálek volá v příspěvku *Nové cesty k pohádkám cizích národů* (SaS 1960, č. 1) po zodpovědnějším přístupu k překládání a vydávání překladových pohádek. Svůj požadavek podkládá rozbořením překladu V. Stanovského *Pohádky národů 2*⁸⁵. Podle Horálka Stanovský překládal volně, tak jak on si myslel, že mají pohádky vypadat, nicméně pro to, aby mohl takto překládat úspěšně, mu chybí znalosti z folkloristiky. Na příkladech uvádí, jakých chyb se kvůli tomu překladatel dopustil a do budoucna požaduje větší spolupráci překladatelů s folkloristy.

K. Horálek v *Nad českým překladem Staigerovy poetiky* (SaS 1970, č. 1) představuje a hodnotí překlad knihy švýcarského badatele, která vyšla pod názvem *Základní pojmy poetiky*⁸⁶ a přeložili ji M. Černý a O. Veselý. V tomto kontextu upozorňuje na nesnáze spojené s překladem odborných textů abstraktní povahy, jako i textů literárněvědných, kde může jedno špatně zvolené slovo úplně změnit vyznění myšlenky. Horálek také komentuje, že překladatelé ponechali čtenáře na holičkách u německých literárních ukázek, které nebyly přeloženy do češtiny a byly ponechány v původním znění.

3.3.2.4. Odkazy

Příspěvek A. Jedličky *Jazyková kritika u Josefa Dobrovského* (SaS 1953, č. 4) v jedné ze svých částí krátce oceňuje přínos Dobrovského jako literárního kritika, kdy se věnoval téměř výhradně recenzím překladů, a to konkrétně převážně jejich jazykové stránky.

E. Michálek recenzuje ve stati *Z literatury o českém humanismu* (SaS 1964, č. 2) publikaci M. Kopeckého *Literární dílo Mikuláše Konáče z Hodiškova*⁸⁷. Z hlediska překladu kratičce upozorňuje, že hlavní část literárního díla Konáče byla právě překladová, kdy se odkláněl od humanistické metody volného překladu, a naopak se přikláněl spíše k doslovnosti. Tuto tendenci Michálek rozpoznává i u jiných humanistů.

⁸⁵ STANOVSKÝ, V. *Ruské pohádky*. 1. vyd. SNDK, 1959. 472, [4] s.

⁸⁶ STAIGER, E. *Základní pojmy poetiky*. Praha: Čs. spisovatel, 1969, 181 s.

⁸⁷ KOPECKÝ, M. *Literární dílo Mikuláše Konáče z Hodiškova. Příspěvky k poznání české literatury v období renesance*, Spisy univ. J. E. Purkyně v Brně, filosof. fak. 74, Praha 1962, s. 218 + 7 obr. příloh.

E. Beneš recenzuje *Sborník o česko-německých jazykových a kulturních vztazích*⁸⁸ (SaS 1967, č. 1), který je ale z hlediska překladu zastoupen pouze jedním příspěvkem, a to *Josef Jungmanns Übersetzung von Goethes Epos „Hermann und Dorothea“* od J. Filipce. Beneš ze stati vyzdvihuje úvahy Filipce o důvodech, proč Jungmann zvolil v překladu časoměrný verš, neodpovídající originálu, a to v období sporů o dalším směřování české poezie. Beneš dále popisuje další náplň Filipcovy stati; rozbor složek překladu, postavení překladu v dobovém kontextu apod.

Na předchozí příspěvek navazuje I. Lutterer s *O německo-českých vztazích v oblasti jazyka a kultury ve dvou německých sbornících* (SaS 1971, č. 1), kdy recenzuje druhý⁸⁹ svazek tohoto sborníku, ve kterém se tématu překladu věnovaly již 3 studie; R. Fischera o překladech české lyriky L. Fürnbergem do němčiny, J. Filipce o výsledcích jazykově stylistické analýzy překladů Brechtových děl do češtiny a P. Trostovo kritické zamyšlení o jediném překladu Švejka do němčiny.

Ve *Studie k lingvistickému pojmosloví* (SaS 1972, č. 2) upozorňuje K. Horálek na problémy s pochopením textu vzniklé při nezodpovědném překládání termínů v odborné literatuře. Uvedl příklad překladatele O. Kuby překládajícího ve fenomenologickém díle „parole“ ze saussurovské dvojice „lang“ a „parole“ jednoduše jako „slovo“.

Příspěvek J. Petra *Jan Gebauer jako slavista* (SaS 1987, č. 4) se v jedné své části zmiňuje o Gebauerových překladech, kde vyzdvihuje zejména konkrétní překlady bulharských lidových písní, srbských lidových písní, ruské lidové poezie, litevských dain nebo také ukázky staroindického písemnictví. Z těchto překladů je podle Petra patrné, že Gebauer překládal převážně pro zprostředkování myšlenek těchto národů, jelikož estetická a veršová stránka originálů je v jeho překladech až na druhém místě.

3.3.2.5. *Kritika jako okrajová disciplína recenzí odborných publikací*

Příspěvek V. Minátlové *Ukrajinská sovětská literatura*⁹⁰ (SaS 1952, č. 1) rozebírá především přínos titulní brožury a konkrétně referátu předsedy Svazu sovětských spisovatelů Ukrajiny O. Kornijčuka, ale v závěrečné části se také věnuje kritice překladu brožury, provedené

⁸⁸ *Deutsch-tschechische Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur*. Sborník vyšel v redakci E. Eichlera, J. Filipce, R. Fischera, B. Havránka a P. Trosta ve sb. *Abhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, Philologisch-historische Klasse, Band 57, Heft 2, Akademie-Verlag Berlin, 1965, 219 s.*

⁸⁹ *Deutsch-tschechische Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur II*. Vyšla za redakční spolupráce E. Eichlera, J. Filipce a P. Trosta v Akademie-Verlag, Berlin 1969, 180 s.

⁹⁰ *Ukrajinská sovětská literatura*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951.

R. Lužíkem. Vytýká především nedůsledné přepisy jmen a nesprávné překlady názvů děl. Uvádí na příkladech. Oceňuje ale jeho doslov a rejstřík.

V příspěvku Dvě čítanky „pražské školy“ (SaS 1966, č. 1) F. Daneš na závěr představení publikací *A Prague School Reader in Linguistics*⁹¹ a *A Prague School Reader on Esthetics, Literary Structure and Style*⁹², připojuje krátkou kritiku překladu druhé publikace, provedené Paulem Garvinem, který hodnotí pozitivně a oceňuje i připojení několika vysvětlivek.

Příspěvek *Německý sborník o jazykové kultuře v Československu* (SaS 1980, č. 2) E. Skály je pro tuto práci významný pouze tím, že na závěr hodnocení sborníku⁹³ přistupuje krátce k jeho kritice z hlediska překladu. Uvádí několik příkladů možných vylepšení, ale v celku hodnotí překlad jako přesný.

Ve studii *K jazyku a stylu českých esejistických textů* (SaS 1989, č. 2) A. Jedlička zmiňuje práci slovenského autora A. Matušky *Človek proti skaze* (1963) a krátce kritizuje český překlad z pera J. Kintnerové.

⁹¹ VACHEK, J. *A Prague School Reader in Linguistics*. Bloomington: Indiana University Press, 1964, 485 s.

⁹² GARVIN, P. L. *A Prague School Reader on Esthetics, Literary Structure and Style*. Georgetown University Press, 1964, 163 s.

⁹³ *Grundlagen der Sprachkultur, Beiträge der Prager Linguistik zur Sprachtheorie und Sprachpflege*, Teil I. (Ve spolupráci s K. Horálkem a J. Kuchařem vydali J. Scharnhorst a E. Ising, Berlin, 1976, 357 s.)

3.3.3. Shrnutí problematiky kritiky překladu na stránkách SaS

V úvodu do této kapitoly jsem mluvila o tom, že kritika překladu v praxi často sklouzává k pouhému srovnávání textu originálu a překladu z hlediska jazyka a formy. Nicméně jak můžeme vidět na stránkách SaS, nelze tento problém označit za absolutní, neboť mnohé kritické příspěvky na stránkách tohoto časopisu převyšují hranici textového srovnávání a nabízejí větší perspektivu a kontext dílčích problémů v překladech nalezených. A to nikoliv výhradně jako prostředek upozornění na vlastní teorii překladu autorů příspěvků, o kteréžto praxi mluvil například Popovič (1975: 246).

Hodnocení koncepce překladatele, požadované zmíněnými autory druhé poloviny, či spíše třetí třetiny 20. století (Ferenčík, Hocheľ, Popovič etc.), například nalezneme již v roce 1948 v Horálkovu *Nad českým a ruským Lukreciem* (SaS 1948, č. 3). Dále pak kromě jiných v Danešovu *Dickens v novém překladě (Příspěvek k teorii a praxi překládání)* (SaS 1952, č. 3–4), Zimovu *Jungmannův překlad Ataly (Rozbor s hlediska srovnávací stylistiky a individuálního slohu překladatelského)* (SaS 1956, č. 2) či Hausenblasovu *Nový překlad Evžena Oněgina* (SaS 1967, č. 4).

Nedostatečná znalost autora či prostředí originálu, ze kterého se překládá, tvoří pak pilíř kritiky například v Horálkovu *Maxim Gorkij - básník v českém překladě* (SaS 1948, č. 1), jeho příspěvku *Nové cesty k pohádkám cizích národů* (SaS 1960, č. 1) nebo *Nad novým překladem ze Slowackého (SaS 1956, č. 3) O. Králíka* či *odpovědi překladatelky H. Jechové na tuto kritiku Několik poznámek o překládání romantické poesie* (SaS 1957, č. 1).

Autoři kritických recenzí v SaS také téměř výhradně vždy uváděli velké množství příkladů, mnohdy i s vlastními návrhy oprav, případně sporné momenty na příkladech srovnávali s verzemi překladu od jiných autorů. Taková srovnání můžeme nalézt například v dříve zmíněném Horálkovu *Nad českým a ruským Lukreciem* (SaS 1948, č. 3), jeho *Nové překlady ruských bylin a bajek* (SaS 1948, č. 4), Havlovu *K novému překladu Ruských národních pohádek* (SaS 1953, č. 4) či Dohnalovu *České překlady Puškinovy Pohádky o popovi a jeho dělníku Baldovi* (SaS 1967, č. 3).

Vedle recenzí krásné literatury, která je zastoupena nejpočetněji, se v SaS objevují i jiné žánry a témata. Překládání z latiny do češtiny (ve středověku) se věnují příspěvky E. Michálka *K českým překladům Karlova zákoníku* (SaS 1957, č. 3) a L. Klimeše *K Palackého překladu Dialogu Jana z Rabštejna* (SaS 1961, č. 3). Překládání Bible pak například P. Trost v *Nový překlad Písma* (SaS 1950, č. 2), kde se také objevuje téma koncepce překladu.

Práci konkrétních překladatelů hodnotí J. Pechar v *Poezie V. Huga v překladech J. Vrchlického* (SaS 1961, č. 3) a částečně I. Lutterer, recenzující *Dva sborníky věnované dílu a odkazu Josefa Jungmanna* (SaS 1977, č. 2).

Jazykové autorství některých německých vydání spisů J. A. Komenského (SaS 1970, č. 4) S. Králíka ukazují, jak se překladatelské metody dají použít na prokázání či vyvrácení autorství děl.

Jak jsem také ukázala ve speciální drobné kapitole Kritika jako okrajová disciplína recenzí odborných publikací, hodnocení překladové stránky děl bylo pro redakci SaS všeobecně důležité, což je vidět i na tom, že připojují krátké hodnocení kvality překladu na závěr příspěvků recenzujících přeložené sborníky či jiné odborné publikace.

Z historického hlediska je velmi zjevný propad zájmu o kritiku překladů po roce 1968. Z celkových 31 počítaných příspěvků jsou po tomto roce publikány pouze tři, a to Horálkovo *Nad českým překladem Staigerovy poetiky* (SaS 1970, č. 1), Králíkův příspěvek *Jazykové autorství některých německých vydání spisů J. A. Komenského* (SaS 1970, č. 4), který vlastně není zcela kritikou, a Luttererovy *Dva sborníky věnované dílu a odkazu Josefa Jungmanna* (SaS 1977, č. 2), kterýžto článek nekritizuje, ale odkazuje na kritiku Jungmanna jako překladatele v těchto sbornících obsaženou. Je ovšem přesnější říci, že tento propad začal již v roce 1962, neboť od toho roku se v SaS neobjevila kritika překladu až do dvojčísla z roku 1967, kdy byly otištěny 2 příspěvky. V tomto směru je poměrně ironická poznámka J. Pechara obsažená v kritice *Poezie V. Huga v překladech J. Vrchlického* (SaS 1961, č. 3), kde říká: „Otázkám literárního překladu věnuje se v poslední době zaslouženě zvýšená pozornost. Příčinou není při tom jen praktická důležitost těchto otázek, vědomí závažnosti překladu jako pojítka mezi literaturami psanými rozdílným jazykem [...]. Stejně závažným motivem je tu poznání teoretického významu stylistického bádání zaměřeného na překlad.“ A to byl v SaS poslední příspěvek o kritice na dalších 5,5 roku. Více statistických dat viz níže.

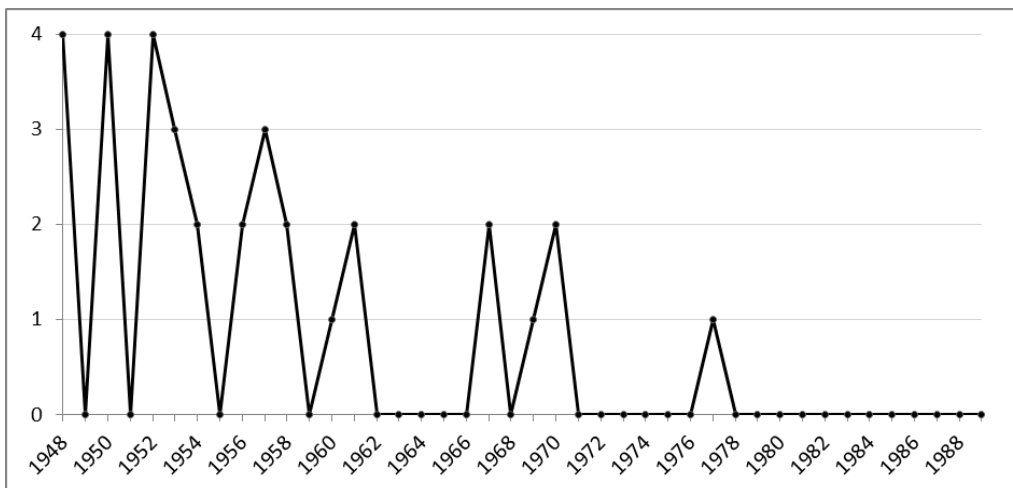
Neméně znatelné je pak zastoupení jazyků/ zemí původu v příspěvcích SaS. Nejvíce zastoupené jsou přirozeně překlady z ruštiny (15), které se objevují stabilně již od roku 1948. Velký prostor (5 příspěvků) se věnuje překladům ruských pohádek či bajek (*Nové překlady ruských bylin a bajek* (SaS 1948, č. 4), *K novému překladu Ruských národních pohádek* (SaS 1953, č. 4), *Překladatelská nedorozumění* (SaS 1958, č. 1), *Nové cesty k pohádkám cizích národů* (SaS 1960, č. 1), *České překlady Puškinovy Pohádky o popovi a jeho dělníku Baldovi* (SaS 1967, č. 3). Jiné jazyky/ země původu nemohou ruštině vůbec konkurovat

(angličtina 1, francouzština 2, latina 2, němčina 2, polština 4; z češtiny do jiného jazyka 1). Nicméně tato ruská nadvláda má vedle zjevného prosovětského zaměření doby i další vysvětlení; 7 z 15 těchto kritik totiž pochází z pera stejného autora, K. Horálka; nejproduktivnějšího autora příspěvků o překladu v SaS.

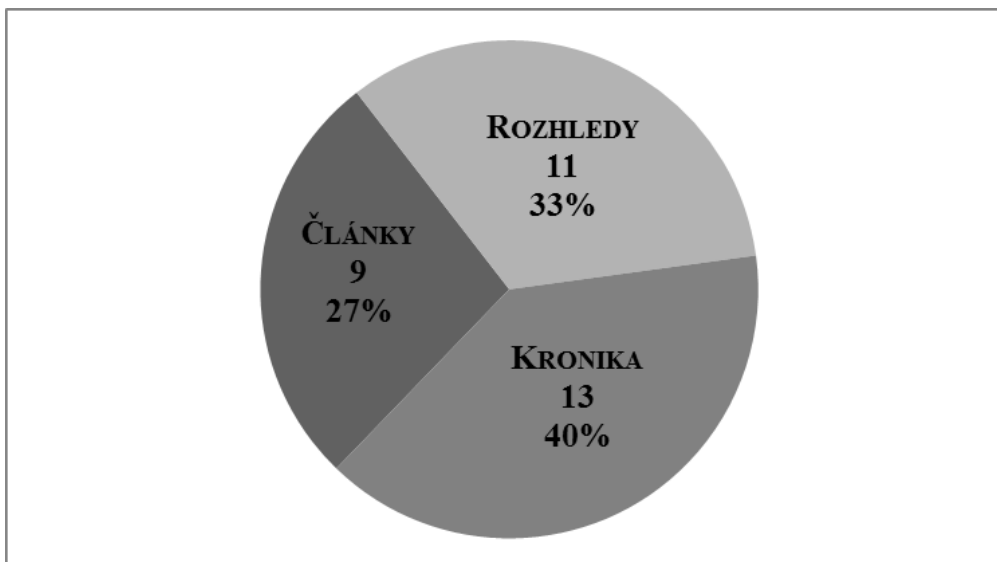
3.3.4. Grafické vyjádření statistických údajů

Do kapitoly o kritice překladu jsem zahrnula 43 příspěvků, z toho 9 Článků, 11 Rozhledů, 13 Kronik, 6 Odkazů a 4 příspěvky ve skupině Kritika jako okrajová disciplína recenzí odborných publikací, nicméně poslední dvě zmiňované skupiny (10 příspěvků) stejně jako v ostatních kapitolách do souhrnných statistik nezařazují.

Příspěvky kritiky na stránkách SaS 1948–1989

Zastoupení příspěvků kritiky v kategoriích

3.3.5. Závěr

Pokud se podíváme na uvedené grafy, zjistíme, že se kritiky na stránkách SaS objevovaly poměrně nepravidelně, až ustaly zcela. To koresponduje s všeobecnou charakteristikou kritiky překladu v československém prostředí v publikacích teoretiků překladu z třetí třetiny 20. století, ve kterých se zpravidla kritika označuje za prakticky neexistující. Přesto v souhrnu nabídl SaS rozbor poměrně velkého množství témat, myšlenek, přístupů i druhů literatury, a to i přes zjevnou nadvládu ruskojazyčných zdrojů.

3.4. Strojový překlad

3.4.1. Uvedení do problematiky

Překlad za pomoci stroje je myšlenka, která v druhé polovině 20. století uchvátila lingvisty, matematiky, patrně i samotné překladatele a mnoho dalších. Představa, že se proces překladu zkrátí z měsíců na dny, hodiny, nebo dokonce i minuty musela být v roce 1954 (USA), kdy práce započaly, téměř fantasmagorická, bereme-li v úvahu, že počítače (ve smyslu jejich dnešní definice) byly teprve v plenkách a pokusy o umělou inteligenci dosud patřily jen do žánru science-fiction.

Ať již to byla krásná myšlenka rychlého zprostředkovávání informací celému světu, či poněkud pragmatictější pohnutky snížení nákladů na překlad, vyprovokovala idea strojového překladu (dále SP) od padesátých let zájem nejen Spojených států, ale také velké části zemí Evropy i oblasti Asie (např. Japonska).

Urputná práce na SP byla dozajista částečně také projevem probíhající studené války mezi USA a SSSR, což se ukazovalo například velkým zájmem o dosažení SP z ruštiny do angličtiny na straně USA a obdobně z angličtiny do ruštiny na straně SSSR. Úspěšná strana v tomto závodě by získala nejen větší prestiž, ale také výrazně usnadněný přístup ke všem informacím oponenta, což mělo v oné době jistě stejně vysokou hodnotu jako v každé jiné.

V prvních letech snažení nikdo nepochyboval o uskutečnění dokonalého SP v rámci několika následujících let. Toto období, končící počátkem šedesátých let, můžeme nazývat obdobím nadšení (ČERNÝ: 1983).

Nejprve vznikaly binární systémy algoritmů, tedy algoritmy navrhovány vždy pouze pro jednu jazykovou kombinaci, a to navíc jen v jednom směru překladu (například z ruštiny do angličtiny). Pro opačný směr překladu (například z angličtiny do ruštiny) musel být vypracován algoritmus zcela jiný. U binárních systémů pak mluvíme o dvou hlavních fázích, resp. o dvou typech algoritmů. Používalo se pro ně termínů analýza (zdrojového jazyka) a syntéza (do cílového jazyka), které se později ustálily i v tradiční teorii překladu (viz například POPOVIČ: 1975).

Algoritmy tohoto typu byly pro svou neúspornost brzy kritizovány a v teoretické oblasti byly (dočasně) nahrazeny (zejména v SSSR – např. Rozencvejk) myšlenkou tzv. převodního jazyka. Ten měl fungovat jako prostředník mezi jazykem zdrojovým a jazykem cílovým. Realizace převodního jazyka by měla za následek významné snížení počtu algoritmů, neboť místo nutnosti vytvoření algoritmů pro všechny jazykové kombinace z obou směrů by bylo

zapotřebí pouze algoritmů každého potřebného jazyka do převodního jazyka a algoritmů z převodního jazyka do každého potřebného jazyka, což takto popsané možná tak nepůsobí, ale ve výsledku by to znamenalo velmi výrazné zekonomičtění algoritmů.

V průběhu šedesátých let nicméně začalo být již zjevné, že přehnaný optimismus brzké realizace SP byl velmi naivní a totéž platilo i o vytvoření převodního jazyka. Žádné z realizovaných překladů vytvořených strojem nedosahoval ani z daleka dokonalosti, všechny obsahovaly významné chyby, a to práce probíhaly pouze na textech odborných, tedy těch nejjednodušších po stránce syntaktické i sémantické (například z hlediska velmi problematické polysémie). Nastalo tak období rozčarování a zklamání, které trvalo přibližně do počátku let sedmdesátých (ibid.).

V tomto období významně ovlivnila SP všech pracovišť zpráva americké komise o automatickém zpracování jazyka *Language and Machines*⁹⁴, která shrnula dosažené výsledky amerického výzkumu a na základě své analýzy určila budoucnost SP v USA. Zpráva označila původní cíle SP za nesplněné a prakticky doporučila rezignaci na myšlenku SP a další zaměření spíše na usnadnění práce živým překladatelům. V tomto směru je třeba zmínit zejména práci na automatických slovnících, dnes bychom řekli slovnících v elektronické podobě, na jejichž sestavování se začalo pracovat díky práci na SP. Americká zpráva byla významná nejen proto, že USA stálo u SP od samého začátku, ale také proto, že SP zde mělo veškerou možnou podporu, jak odbornou, tak technickou i finanční.

Pod vlivem této zprávy došlo na mnoha pracovištích k odlivu financí i podpory. Některá pracoviště pak skutečně rezignovala na dosažení SP. Jiné skupiny, zejména soukromé společnosti, které neprahly po dokonalosti, ale po použitelnosti, pokračovaly v práci na překladu metodou slovo za slovo, kde se soustředily např. na zvyšování počtu hesel v automatických slovnících.

Nakonec třetí skupina pracovišť se k problému postavila z dlouhodobé perspektivy. V této fázi výzkumu již totiž byly dobře známy zásadní problémy SP, jako je sémantická polysémie, homonymie a synonymie, syntax nadvětných celků, gramatické odlišností jazyků, etc. Popis jazykových systémů v tomto směru zdaleka nedosahoval potřeb SP. Ještě bezúspěšnější pak bylo řešení mimojazykových skutečností v textu.

⁹⁴ *Language and Machines. Computers in Translation and Linguistics. A Report by the Automatic Language Processing Advisory Committee, Division of Behavioral Sciences, National Academy of Science — National Research Council, Washington, 1966, 124 s. (+ 8).*

Ona třetí skupina pracovišť se tedy v dané chvíli zaměřila na vyčerpávající popis jazykových systémů a na snahu do hloubky v nich rozklíčovat i dosud nezachycené vztahy sémantické.

V dalším období, od poloviny sedmdesátých let, vznikaly již na některých pracovištích překlady odborných textů poměrně dobré kvality. Významným milníkem byl v roce 1976 také vznik systému METEO na montrealské univerzitě v Kanadě, který denně překládal pro francouzsky mluvící část země meteorologickou předpověď z angličtiny do francouzštiny a jednalo se o první fungující a takto prakticky využívaný systém automatického překladu vůbec. Neméně významné bylo také vytvoření umělého jazyka ALGOL (Vauquois) na univerzitě ve francouzském Grenoblu, jehož převratnost spočívala v tom, že nevyžadoval (oproti převodnímu jazyku) výhradně hloubkovou analýzu zdroje, ale doporučoval analyzovat jen do takové hloubky, kterou syntéza cílového jazyka potřebuje, tedy pracoval s podobnostmi mezi určitými jazyky, které využíval pro zjednodušení a zpřesnění překladu.

Toto období můžeme v souladu s Černým nazývat obdobím umírněného optimismu (ČERNÝ: 1983). A co tedy znamená onen přívlastek „umírněný“? „Znamená to, že se např. nepovažuje za možné dosáhnout toho, aby počítače dobře překládaly krásnou literaturu, alespoň ne v nejbližších 10–20 letech.“ (Ibid.: 108) V čemž měl Černý pravdu.

V Čechách začala práce na SP již v roce 1957 na Karlově Univerzitě. První praktický pokus byl proveden v roce 1960 a šlo o překlad několika (desítek) vět z angličtiny do češtiny. Výhodou české skupiny byla možnost navázání na pražskou funkční lingvistiku, na jejímž základě byl pak vytvořen jejich funkčně generativní přístup k SP. V sedmdesátých letech skupina započala spolupráci se skupinou v Grenoblu, z jejíž přínosů čerpala. Po delší odmlce, věnované zevrubnému popisu jazyka, byly v roce 1976 obnoveny praktické pokusy o překlad, opět z angličtiny do češtiny.

Mezi představitele SP v českém prostředí patřili (v abecedním pořadí): E. Hajičová, K. Korvasová, M. Koubková, P. Novák, K. Pala, J. Panevová, P. Sgall, L. Uhlířová.

3.4.2. Tematické řazení příspěvků a jejich náplň

Na stránkách SaS se ohledně tématu strojového překladu objevilo mezi lety 1948 a 1989 následující množství příspěvků: 1 Článek, 18 Rozhledů a 26 Kronik.

Z důvodu tematické soudržnosti příspěvků, která ale ne vždy korespondovala se sekcemi, ve kterých se nalézaly, rozhodla jsem se tentokrát, pro získání lepšího přehledu o problematice, popisovat studie v tematickém řazení. Chronologické řazení je možné konzultovat v Příloze 2.

3.4.2.1. Výklad o vybraných otázkách SP

Nové otázky matematických metod v jazykovědě P. Sgalla (SaS 1959, č. 1) instruuje lingvisty, aby před přistoupením k praktickým pokusům SP nejprve důkladně zpracovali jazykové systémy a formulovali u nich jednoznačná pravidla. Je zde také poprvé představen pojem tzv. převodního jazyka, „tj. umělého systému vztahů, který má sloužit jako mezistupeň při překladech z kteréhokoli a do kteréhokoli jazyka“.

Ve svém dalším článku *Převodní jazyk a teorie gramatiky* (SaS 1963, č. 2) P. Sgall mluví o dvou základních přístupech provedení převodního jazyka, založených buďto na některém přirozeném jazyku, nebo jazyku formalizovaném, žádný ale nepovažuje za ideální. Vysvětluje potřebu vytvoření vlastní gramatiky převodního jazyka, na které sám pracuje a jejíž potřebné aspekty následně popisuje. Uvádí i názorné příklady zápisu syntaktických, lexikálních a morfologických pravidel. Uvažuje o větším využití výsledků algebraické teorie gramatiky (upozorňuje na její výhodnost vzhledem k funkčnímu dědictví Pražské školy) a upozorňuje, že gramatika pro převodní jazyk SP nemusí zahrnovat vše, co gramatiky přirozených jazyků. Tato myšlenka se později objevila také u skupiny z Grenoblu, viz *Francouzský matematik o perspektivách strojového překladu* (SaS 1976, č. 4). Sgallova gramatika byla použita při testovacím praktickém překladu z angličtiny do češtiny ve spolupráci Univerzity Karlovy a Výzkumného ústavu matematických strojů v Praze.

Algoritmus dílčí analýzy matematického textu (pro automatický překlad z ruštiny do češtiny) (SaS 1967, č. 1) představuje obecný algoritmus analýzy odborného textu pro binární SP, použitelný pro jakoukoli jazykovou kombinaci (při úpravě tabulek). Tento algoritmus, navržený českými vědci pod vedením M. Koubkové, která také napsala tento příspěvek, text prakticky nepřekládá, ale analyzuje/připravuje ho pro vylepšení výsledků algoritmů překladových. Algoritmus je postaven na zpracování tzv. základních významových jednotek (ZVJ) a tzv. „obratů“ (původně Kulaginová a Melčuk). Následuje podrobný popis

provedeného pokusu překladu matematického textu z ruštiny do češtiny na počítači LGP-30, včetně konkrétních výsledků překladů a použité metodologie. Na závěr Koubková krátce informuje o plánovaných pokusech na počítači Minsk 22.

První část příspěvku *Strojový překlad z angličtiny do češtiny* (SaS 1981, č. 1) se přes svůj titul věnuje aktuálnímu stavu SP obecně, zejména zmiňuje výsledky SP v Kanadě a francouzského Grenoblu, kde uvádí příklad ze známého automatického překladu meteorologických zpráv (angličtina do francouzštiny) a výsledky SP B. Vauquoise z ruštiny do francouzštiny. Dále zmiňuje některá známá jména ze SP v SSSR a krátce kritizuje systémy „bez hlubší gramatické analýzy“ z USA a západní Evropy, mezi nimi explicitně americký SYSTRAN. V další části autoři E. Hajičová, Z. Kirschner a P. Sgall přistupují k výkladu o SP v českém prostředí; o významném dokončení soustavy algoritmů pro náhodné generování českých vět, v Praze 1976, s jejichž pomocí došlo k obnovení prací na SP. Dále byl vytvořen a aktualizován algoritmus pro syntézu češtiny i algoritmus syntaktické analýzy pro angličtinu. Příspěvek následně popisuje přístupy k realizaci a problematice překladu z angličtiny do češtiny, s uvedenými příklady. Objevuje se myšlenka diversifikovat překladové systémy podle typu a zaměření textu, znovu se vrací idea převodního jazyka. Na závěr příspěvku následuje velmi optimistická prognóza; při soustavném vylepšování slovníku, díky více praktickým textům a počátečním opravám textů redaktory bude možné dosáhnout kvalitního SP, a to dokonce například i v určitých žánrech publicistiky.

3.4.2.2. Shrnutí výsledků práce na SP

Příspěvek I. A. Mel'čuka, *K otázkám strojového překladu v Moskvě* (SaS 1959, č. 4), přeložený z ruského originálu N. P. Savickým, nám přibližuje práci a výsledky A. Ljapunova a jeho skupiny Steklova institutu matematiky AV SSSR. Zajímavé jsou zde příklady výsledků strojových překladů francouzsko-ruského algoritmu, bez průběžné či závěrečné revize. Další ze zmíněných rozpracovaných algoritmů, který v oné době ještě nebyl vyzkoušen v praxi, je anglicko-ruský, jenž je již založen na srovnávání elementárních struktur dvou jazyků, nejen jednotlivých slov. Oba algoritmy zapracovaly specifika jednotlivých jazyků. Pro teorii strojového překladu, a hlavně její zaměření na syntaktickou analýzu, je pak významný pojem komprimace (T. N. Mološná), tedy: „zjednodušování slovních spojení tím, že celé spojení je nahrazeno svým hlavním komponentem“, například substantivum rozvíjené adjektivem je nahrazeno pouze substantivem. Znovu se věnuje pozornost převodnímu jazyku, a to nejen proto, že došlo k obecnému odmítnutí binárních algoritmů, ale také proto, že: „Je možné, že se na základě převodního jazyka, tohoto abstraktního kalkulu, podaří po příslušném logickém

zpracování vytvořit „metajazyk“ lingvistiky a vypracovat metody formálního popisu, jež jazykověda tolik postrádá.“

Strojový překlad v SSSR: Zkušenosti z konference o matematické lingvistice v Leningradě v r. 1959 (SaS 1959, č. 4) B. Palka nejprve krátce představuje světový aktuální vývoj problematiky v SSSR, místní pracoviště a jejich zaměření a významné osobnosti SP. Komentuje také zvyšující se počet zastoupení tématu na konferencích, pořádání specializovaných konferencí a vznik specializovaných časopisů (na konferenci v Leningradě 1959 mělo své zástupce i Československo), a následně se věnuje přehledu vývoje strojového překladu v SSSR, kde zaznamenává mj. realizaci praktických pokusů SP z angličtiny do ruštiny na konci roku 1955, stav rozpracovanosti algoritmů jednotlivých jazyků (zahrnuje i orientální jazyky!), potřebu vypracování převodního jazyka pro snížení počtu nutných algoritmů a další témata. Ruští badatelé také uvažovali o myšlence algoritmu vytvářeného automaticky samotným počítačem, při dodání dostatečně dlouhého textu a obecného programu.

Nové práce o strojovém překladu v SSSR (SaS 1960, č. 2) B. Palka mapují ruské články o SP z roku 1959, a to s následujícími tématy: teorie aplikované lingvistiky, problematika programování, slovník SP a paměť stroje, informační jazyk, algoritmy SP.

Krátká, ale významná informace *Zkouška strojového překladu v ČSR* (SaS 1960, č. 2) podává svědectví o prvním SP z cizího jazyka (angličtina) do češtiny, jenž se uskutečnil ve spolupráci týmů lingvistů a inženýrů pod vedením P. Sgalla a K. Korvasové. Algoritmus Korvasové již pak údajně bral v úvahu specifika českého jazyka.

Nové americké práce o zpracování informací (SaS 1960, č. 4), opět z pera B. Palka informují o konferencích o SP v letech 1958–60 v USA, a také o nových studiích v této zemi, kde měla nejstarší střediska již desetiletou tradici výzkumu SP. Čtenáři je představena tzv. teorie sémantických faktorů (*semantic factors*).

Část příspěvku J. Panevové, *Využití strojů při zkoumání češtiny* (SaS 1962, č. 3), připomíná český pokusný překlad odborného textu z roku 1960 na samočinném počítači české výroby (SAPO) a navazuje plánovanými novými pokusy s algoritmem syntézy české deklinace na stroji LGP-30 (P. Sgall), kdy by se využívala zjednodušená podoba převodního jazyka.

V příspěvku *Strojový překlad v SSSR* (SaS 1967, č. 3) popisuje J. Panevová současný stav SP v SSSR na základě své vlastní zkušenosti ze studijního pobytu v Moskvě a Leningradu. Svůj článek začíná přehledem existujících pracovních skupin a následně pojednává o jejich

práci. V Moskvě to byly skupiny pod vedením V. Rozencvejga, I. A. Melčuka, O. S. Kulaginové, A. Šrejdera, L. G. Kravce. V Leningradě skupina G. S. Cejtina. Významný prostor studie je věnován sémantické syntéze ruštiny u I. A. Melčuka a A. K. Žolkovského, patrně proto, že materiálů k teorii syntézy nebylo v této době příliš mnoho publikováno. Větší prostor je také dán skupině L. G. Kravce, která se ze zmíněných skupin soustředila nejvíce na uvedení SP do praxe a pracovala s binárními algoritmy pro patentní texty z angličtiny do ruštiny. Žádná ze skupin se ale neblížila k realizaci SP na průmyslové úrovni, stále se pracovalo především na koncepci a metodice, na některých pracovištích se ověřovaly dílčí výsledky experimentálně.

A. Bémová charakterizuje *Pracovní výsledky leningradské skupiny z oblasti algebraické lingvistiky* (SaS 1976, č. 4). Skupina se soustředila na přípravu algoritmů pro překlad z angličtiny do ruštiny. Stejně jako u jiných pracovišť i toto se zabývá vyčerpávajícím zpracováním jazykového systému, díky němuž by se stroj mohl „naučit“ vnímat text komplexně, což je klíčovou potřebou pro realizaci dokonalého SP.

3.4.2.3. *Sborníky a publikace*

Dobrá propagace nových metod v jazykovědě v SSSR (SaS 1962, č. 2) představuje sborník *O točných metodach issledovanija jazyka (O tak nazyvajemoj „matematičeskoj lingvistike“)*⁹⁵, který se částečně věnuje také SP. Zde je, kromě přehledu základních postupů SP, zajímavé vymezení tzv. 95% a 100% SP (I. A. Melčuk), tedy překladu nepředpokládajícího (95%) „přesné přeložení textu do všech podrobností (jak stylistických, tak slovníkových); naopak počítá se s tím, že si odborník mnoho domyslí“, a překladu 100%, tedy takového, který domýšlení nevyžaduje. Dále je zde upozorňováno na pro SP významný problém synonymie a homonymie. Na tomto příspěvku se podíleli P. Novák, B. Palek a M. Těšilová.

V kratičké zprávě *Budoucnost strojového překladu?* (SaS 1963, č. 2) B. Havránek upozorňuje na článek matematického lingvisty Y. Bar-Hillela⁹⁶, který se skepticky vyslovil ohledně budoucnosti SP: „Autor bez podrobnější argumentace vyslovuje názor, že mechanické procesy nemohou plně nahradit člověka, zejména jeho předchozí zkušenost a poznání, a proto, že strojový překlad nebude adekvátní a bude vždy čtenáři skýtat větší námahu než překlad pořízený překladatelem–člověkem.“

⁹⁵ *O točných metodach issledovanija jazyka (O tak nazyvajemoj „matematičeskoj lingvistike“)*, Moskva, 1961, 162 s.

⁹⁶ BAR-HILLEL, Y. *The Future of Machine Translation*. In *The Times Literary Supplement*, New York, 1962.

L. Uhlířová v příspěvku *Zajímavá práce o lexikálních otázkách strojového překladu* (SaS 1963, č. 2) představuje knihu A. G. Oettingera *Automatic Language Translation*⁹⁷, jež shrnuje práci a výsledky experimentů badatelů z amerického Harvardu ohledně SP z ruštiny do angličtiny. V 10 kapitolách konkrétně popisuje 3 problematiky: údaje technických otázek strojového překladu a zpracování informací, obecné teorie SP a teorie lexikálních otázek. Uhlířová následně shrnuje význam těchto kapitol. Zvláště pak oceňuje vytvoření harvardského automatického slovníku.

Americký sborník o některých problémech strojového překladu (SaS 1963, č. 4) představuje sborník *Linguistic and Engineering Studies in the Automatic Translation of Scientific Russian into English*⁹⁸, popisující metodologii a postupy americké skupiny ze Seattlu, pod vedením E. Reiflera, jejímž cílem je co nejrychlejší uvedení SP do praxe. Obsahem sborníku byly následující problematiky: odstranění lexikální i gramatické homonymie, úprava pořádku slov, změny ve struktuře věty v průběhu jejího překladu.

V příspěvku *Z problematiky prediktivní analýzy* (SaS 1964, č. 1) představují autorky J. Panevová a L. Uhlířová sborníky *Mathematical Linguistics and Automatic Translation*⁹⁹ výzkumného centra Harvardské univerzity pod vedením A. G. Oettingera. Nejprve se věnují popisu Harvardského automatického slovníku a jeho funkcí, dále pak přechází k tematice prediktivní analýzy (I. Rhodesová), kterou také důkladně popisují.

Následuje příspěvek E. Hajičové *Nový časopis o automatickém zpracovávání informace* (SaS 1965, č. 1), jenž čtenářům přibližuje první tři čísla časopisu *Beiträge zur Sprachkunde und Informationsverarbeitung*¹⁰⁰, primárně určeného k uvedení jazykovědců do problematiky automatického zpracování informace, jehož významnou součástí je SP. První číslo je přehledové. V druhém a třetím čísle se objevuje diskuze na téma reálnosti plně automatického a vysoce kvalitního SP, s protichůdnými názory.

Úvod do automatického zpracování jazykových údajů z dalšího čísla SaS (SaS 1965, č. 2) následně představuje americký sborník *Natural Language and the Computer*¹⁰¹, věnovaný titulnímu automatickému zpracování jazykových údajů, kde SP hraje velkou roli a je ve sborníku zastoupen pracemi o procesu překladu, metodách vyhledávání ve slovníku,

⁹⁷ OETTINGER, A. G. *Automatic Language Translation*. Cambridge, Mass, 1960, 380 s.

⁹⁸ *Linguistic and Engineering Studies in the Automatic Translation of Scientific Russian into English, Technical Report 1*, 1958; 2, 1960, Univ. of Washington Press, Seattle.

⁹⁹ *Mathematical Linguistics and Automatic Translation*, Report No. NSF-3, Cambridge, Mass. August 1959, Report No. NSF-7, September 1961, Report No. NSF-8, January 1963.

¹⁰⁰ *Beiträge zur Sprachkunde und Informationsverarbeitung*. R. Oldenbourg Verlag, München.

¹⁰¹ GARVIN, P. ed. *Natural Language and the Computer*. Mc Graw-Hill Company, New York, 1963, 398 s.

o programovacích aspektech a o různých typech syntaktické analýzy. Tuto publikaci přiblížila čtenářům L. Uhlířová.

V témže čísle nalezneme také popis jiné práce o SP (*Současný stav, výsledky a perspektivy strojového překladu*, SaS 1965, č. 2), a to o zprávě *Occasional Papers on Machine Translation*¹⁰², popisující výsledky výzkumu jedné z nejstarších skupin pracujících na SP a první skupiny, která SP prakticky vyzkoušela, tedy gorgetownské skupiny (USA) pod vedením L. E. Dosterta. Kromě přehledu stavu a metodiky SP je práce významná uvedením konkrétních dosažených výsledků v letech 1952–1963, včetně hodnocení a prognóz (poměrně optimistických) o budoucnosti SP. Kvalita výsledků je hodnocena jako rostoucí, přesto ale: „Je zřejmé, že redakce po překladu bude potřebná zhruba ve stejném rozsahu jako u překladů, které dělají překladatelé – lidé.“ Autor příspěvku, K. Pala, v SaS shrnuje obsah zprávy, historii skupiny, její metody a program a její výsledky a perspektivy.

Francouzská práce na SP je zastoupena ve stati S. Krause *Francouzský sborník studií aplikované lingvistiky* (SaS 1966, č. 1). Popisovaný sborník *Études de linguistique appliquée*¹⁰³ se věnuje SP jako jedné z oblastí aplikované lingvistiky a přibližuje stav SP ve Francii (počátek prací v r. 1960) a jejich výzkumná centra (Paříž a Grenoble, dále také Nancy).

Další dílo, kterému se SaS věnuje, je kniha Georgese Mounina *La machine à traduire*¹⁰⁴ (*Lingvistické dějiny strojového překladu*, SaS 1966, č. 2). Autorky A. Lebedějová a L. Uhlířová pozitivně hodnotí, že: „Práce Mouninova je tedy novinkou v tom, že přináší ucelený přehled o výzkumech v SP v celé šíři, v různých státech a výzkumných skupinách, od samých počátků až po výsledky dosažené do konce r. 1961.“ Popisovaná kniha dále obsahuje lingvistické a nelingvistické postuláty a ve své druhé části přehled vývoje problematik spojených s automatickým slovníkem a syntaxí.

V *Kniha o překladu, zvláště strojovém* (SaS 1966, č. 3) představuje E. Benešová ruskou knihu o SP a v malé míře i o překladu obecně *Osnovy obščego i mašinnogo perevoda*¹⁰⁵. Z hlediska SP autoři nepochybují o reálnosti odborného překladu, dokonce mluví i o určité možnosti překladu uměleckého. Kniha byla koncipována jako učebnice pro studenty překladatelství a snaží se dosáhnout spojení nové formalizované a tradiční teorie překladu. Benešová

¹⁰² *Occasional Papers on Machine Translation*, No 30, General Report 1952—1963, prepared by R. Macdonald, Georgetown University Machine Translation Research Project, Washington, D. C., June 1963.

¹⁰³ QUEMADA, B. *Études de linguistique appliquée*. Centrum aplikované lingvistiky v Besançonu 1962, 1963 a 1965.

¹⁰⁴ MOUNIN, G. *La machine à traduire*, Mouton, Hague, 1964, 209 s.

¹⁰⁵ REVZIN, I. I. a V. J. ROZENCVEJG. *Osnovy obščego i mašinnogo perevoda*. Moskva, 1964.

oceňuje, že publikace „přispívá k uplatnění dosavadních výsledků teorie strojového překladu a algebraické lingvistiky v teorii překladu vůbec“.

Další publikaci, tentokrát *Osnovi na teorijata na mašiniya prevod s ogled na rusko-bălgarskija MP*¹⁰⁶ od A. Ljudskanové přibližuje J. Panevová v *Strojový překlad v Bulharsku* (SaS 1966, č. 4). Zde je zmapován dosavadní vývoj a stav SP v Bulharsku a specifické problémy SP s Bulharštinou, ale Panevové v nich chybí zaměření na syntaktickou analýzu. Objevuje se pojem „informace nutné pro překlad“.

Jazyk a stroje (SaS 1967, č. 3) představuje pro SP významnou zprávu americké komise o automatickém zpracování jazyka *Language and Machines*¹⁰⁷. P. Novák nejprve uvádí složení členů komise pod vedením J. R. Pierce a pokračuje výčtem kapitol. Novák uvádí, že předmětem zprávy bylo zjistit, jak aktuální stav SP ne/splnil původní požadavky – tedy časové a finanční zekonomičtění procesu překladu. V tomto směru byly závěry komise negativní, nicméně byla uznána hodnota všeobecného přínosu strojové lingvistiky, která vznikla právě z myšlenky SP. Novák pak shrnuje závěry komise, která doporučila zaměřit budoucí podporu na vytvoření nástrojů a postupů pro usnadnění práce živých překladatelů.

J. Panevová, *Nová bibliografie strojového překladu* (SaS 1968, č. 1), přibližuje čtenářům knihu *Avtomatičeskij perevod, 1949—1963, kritiko-bibliografičeskij spravočnik*¹⁰⁸ od A. A. Melčuka a R. D. Ravičové. Považuje ji za studnici podrobných bibliografických údajů o pracích vydaných mezi zmíněnými roky, a za úvod do SP, zaměřený na lingvistické hledisko bez otázek technického rázu.

Další příspěvek J. Panevové, *Nové svazky sborníku Mašinnij perevod i prikladnaja lingvistika* (SaS 1971, č. 1), recenzuje 11. a 12. svazek titulního sborníku, které byly oba vydány v roce 1969 v Moskvě za redakce V. Rozencvejga. Tyto dva sborníky shrnují práci laboratoře strojového překladu v Moskvě na SP v letech 1965–67. Laboratoř pracovala s angličtinou a ruštinou. Panevová komentuje, že se ve sbornících věnuje více prostoru tématu Modelu typu „smysl–text“ (A. K. Žolkovský a I. A. Melčuk), který následně v příspěvku rozvádí. Panevová dále zmiňuje práce na zpracování slovníkových hesel, problematiku syntézy a obsáhlou bibliografii o SP a aplikované lingvistice končící rokem 1968.

¹⁰⁶ LJUDSKANOVA, A. *Osnovi na teorijata na mašiniya prevod s ogled na rusko-bălgarskija MP*. Godišnik na Sofijskija universitet, Filologičeski fakultet, Sofija 1964, 221 s.

¹⁰⁷ *Language and Machines. Computers in Translation and Linguistics*. A Report by the Automatic Language Processing Advisory Committee, Division of Behavioral Sciences, National Academy of Science — National Research Council, Washington, 1966, 124 s. (+ 8).

¹⁰⁸ MELČUK, A. a R. D. Ravičová. *Avtomatičeskij perevod, 1949—1963, kritiko-bibliografičeskij spravočnik*, Moskva, 1967, 516 s.

Příspěvek *Francouzský matematik o perspektivách strojového překladu* (SaS 1976, č. 4) uvádí dílo Bernarda Vauquaise *La traduction automatique à Grenoble*¹⁰⁹, jehož první část se věnuje přehledu vývoje SP mezi lety 1961 a 1972 (USA, SSSR, Kanada, Francie) a pokračuje prognózami do budoucna, kdy autor kritizuje původní model SP, požaduje aktualizovaný a flexibilnější přístup k problematice a sám představuje svůj vlastní a inspirativní model SP, jehož základními součástmi jsou inovativní pojmy jako: přenašeč, monitor, algogramatika, morfologický analyzátor, transformátor, převodník, generátor a pracovní oblast. Referuje a rozvádí S. Machová.

Nová kniha O. S. Kulaginové *Issledovanija po mašinnomu perevodu*¹¹⁰ je přiblížena českému čtenáři v příspěvku *Sovětská práce o strojovém překladu* (SaS 1982, č. 1) E. Buráňové, která uvádí, že v první části knihy nalzáme přehled vývoje SP, včetně výčtu nejvýznamnějších provedených SP a jejich nedostatků, a ve druhé popis SP z francouzštiny do ruštiny autorčina kolektivu na základě morfologické analýzy, syntaktické analýzy a procesu transformace. Systém byl experimentální.

3.4.2.4. Konference, sjezdy, kongresy

V příspěvku *Z IV. mezinárodního sjezdu slavistů v Moskvě* (SaS 1959, č. 3), autoři Ilek, Havráňková, Horálek a Sgall, se zmiňovalo pojednání L. Michelsena (USA) o SP metodě užitě na univerzitě státu Washington. Na stejné konferenci se V. J. Rozencvejk (SSSR) pesimisticky vyslovil ohledně proveditelnosti dostatečné analýzy jazykových faktů k úspěšnému překladu strojem a I. A. Melčuk a N. D. Andrejev (SSSR) vystoupili každý se svým přístupem na téma převodního jazyka.

Dvě konference o aplikované lingvistice (SaS 1962, č. 3) se věnují konferencím o SP v Moskvě v lednu 1961 a v anglickém Teddingtonu v září 1961. Z konference Moskevské státní university byly zmíněny referáty o problematice úsporného kódování, syntaktické homonymie, souvětí či otázek sémantiky. Autoři článku také komentovali menší zájem o problematiku převodního jazyka. V. J. Rozencvejk na konferenci navrhl vytvoření různých algoritmů pro různé typy překladu (doslovný, volný, adekvátní apod.). Na konferenci v Teddingtonu¹¹¹ se sešli jazykovědci, matematici, logici a inženýři. Autoři článku blíže rozepsali nejvýznamnější referáty. G. H. Matthews představil zásady tzv. analýzy syntézou,

¹⁰⁹ VAUQUOISE, B. *La traduction automatique à Grenoble*. Documents de la Linguistique Quantitative 24, Paris, 1975, 180 s.

¹¹⁰ KULAGINOVÁ, O. S. *Issledovanija po mašinnomu perevodu*. Moskva, 1979, 320 s.

¹¹¹ První mezinárodní konference o SP a aplikované analýze jazyka (*applied language analyses*).

M. Corbe a R. Tabory navrhli pro angličtinu řešení problematiky syntaktické homonymie. I. Sakai z Japonska představil schéma algoritmu použitelného pro překlad všech jazyků, kdy je algoritmus založen na analýze syntaxe podle bezprostředních složek, a několik referátů bylo věnováno aspektům tzv. predikativní analýzy (iniciátorka I. Rhodesová).

F. Daneš a K. Horálek podávají zprávu z kongresu v Cambridgi (USA), konaného v srpnu 1962 (*IX. mezinárodní kongres lingvistů*, SaS 1963, č. 1), jehož se oba zúčastnili. Kongres se z hlediska SP zabýval kromě jeho obecných otázek také převodním jazykem, kdy se u části účastníků projevovala skepse ohledně jeho účelnosti a proveditelnosti vůbec.

Dvě americké konference o strojovém překladu (SaS 1964, č. 2) E. Hajičové popisují obsah konference o SP v Los Angeles (1960) a Detroitu (1962). V Los Angeles se probírala následující témata: současný stav a výzkum SP, metodologie, gramatický rozbor, syntax, slovník, zpracování informace a jazyková analýza, sémantické otázky, programování a technické vybavení. Konference byla pořádána k desátému výročí prací na SP. Ohledně budoucnosti SP podle Hajičové prognózovala rostoucí přibližování k dokonalému překladu, a to díky výsledkům z vyšších fází automatizace práce s textem. Konference v Detroitu byla zaměřena na otázky syntaktické analýzy: větný rozbor, shoda, řízenost, problém vložených konstrukcí (*nesting*), vztah morfolgie a syntaxe, slovní druhy, slovosled, algoritmické a tabulkové vyhledávací techniky, modely a teorie, speciální problémy. Hajičová uvádí průběžné téma, kterým byl problém nejednotné a abstraktní terminologie, který byl v konsensu označen za jeden z hlavních důvodů zpomalování pokroku v SP.

SP se také věnuje část příspěvku *Seminář matematické lingvistiky v Bukurešti* (SaS 1964, č. 3) M. Ludívkové. Popisuje práci německé (J. Kunze), maďarské (Varga, Hell a Sipöczy) a rumunské (S. Abraham, E. Domonkosová) skupiny a rozdíly v jejich metodologii a orientaci (propracovaná teoretická východiska versus praktické výsledky). Výsledek semináře, který se konal v říjnu 1963, potvrdil obnovení optimismu ohledně SP a obrácení pozornosti na témata sémantiky.

Ve zprávě *Z V. mezinárodního sjezdu slavistů v Sofii* (SaS 1964, č. 3) psal o SP J. Horecký a P. Sgall, který zde také přednesl referát o generativní gramatice převodního jazyka. Autoři z hlediska SP považují za nejvýznamnější příspěvek sjezdu referát A. Mel'čuka o obecném algoritmu analýzy, použitelného pro všechny jazyky (nutné pouze nastavení správných tabulek s jazykovými údaji). Zajímavá byla také účast příslušníků z Maďarska a Bulharska, jejichž referáty ukázaly pokročilost prací na SP v těchto zemích.

V *Mezinárodní kolokvium o algebraické lingvistice a strojovém překladu v Praze* (SaS 1965, č. 1) přibližuje B. Palek čtenářům kolokvium z předchozího roku, kde se ale přímo SP věnovalo jen malé množství referátů, více referátů se věnovalo například tématu teorie gramatiky či otázkám sémantiky obecněji (např. P. Sgall). Přímou k SP vystoupil např. německý matematik J. Kunze, předkládající méně obvyklou metodu SP založenou na závislostní gramatice.

Newyorská konference o strojové lingvistice (SaS 1966, č. 1) popisuje mezinárodní konferenci v titulním městě v roce 1965, kde se z hlediska SP řešila z velké části hlavně syntaktická analýza pro SP, ohledně které byly navrhovány nové přístupy. Podle autora příspěvku, P. Sgalla, se znovu upozorňovalo na potřebu a všeobecný přínos exaktního popisu jazykového systému pro další posun na poli SP.

V příspěvku F. Daneše a P. Piřhy *Letní lingvistická škola (Linguistic Institute) 1966 a americké lingvistické konference s ní spojené* (SaS 1966, č. 2) je z hlediska SP zajímavý pouze popis konference čtvrtého výročního zasedání Společnosti pro strojový překlad a strojovou lingvistiku¹¹² v červenci 1966. Vedle konkrétnějších problémů, mezi nimiž bylo více pozornosti věnováno například otázce analýzy nadvětné syntaxe, se řešila i otázka budoucnosti SP, kde se potvrdila rezignace na dokonalý překlad, ale také optimismus ohledně výsledků pro praktické užití do budoucna.

O konferenci v Grenoblu 1967 referovali J. Panevová a P. Piřha v příspěvku *Druhá mezinárodní konference o automatickém zpracování jazyků* (SaS 1968, č. 1). Z hlediska SP byl rozebírán například používaný metajazyk francouzské skupiny. Zajímavá byla pak také práce anglické National Physical Laboratory, která na čtenářích zkoumala čitelnost a srozumitelnost SP překladů z ruštiny do angličtiny a výsledky tohoto měření kvality předložila na konferenci. Účastníci také diskutovali budoucnost SP, a to zejména v reakci na americkou práci *Language and Machines* (viz výše). Závěry byly optimistické.

Symposium o strojovém překladu v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) (SaS 1968, č. 4) bylo pořádáno na konci roku 1967 v Budapešti a podávají o něm zprávu S. Machová-Komrsková a J. Panevová. V prvním tematickém okruhu se diskutovala především uskutečnitelnost SP a jeho aktuální úkoly, s úvodním referátem A. Šrejdera (SSSR). Další okruhy byly věnovány tématu analýzy při SP, otázkám sémantickým (synonymita a homonymita). Ve čtvrtém okruhu – tématu syntézy – byly v hlavní míře zastoupeny referáty z ČSSR (Panevová, Komrsková). Autorky zmiňují, že

¹¹² Association for Machine Translation and Computational Linguistics.

v diskuzi byly také odsouzeny závěry významné zprávy americké komise o SP *Language and Machines* (viz výše). Závěry vycházely z výsledků a prostředí Spojených států amerických, a proto byly považovány za neaplikovatelné na země RVHP.

V 4. *mezinárodní konference o strojové lingvistice v Debrecíně* (SaS 1972, č. 1) popisují J. Hajičová a M. Těšilová konferenci ze září 1971, na které byly z hlediska SP zastoupeny referáty o kanadském SP z angličtiny do francouzštiny, o programovacím jazyku SLC/II (Itálie) a o automatické analýze maďarštiny a další.

Mezinárodní konference strojové lingvistiky v Tokiu (SaS 1981, č. 4) se podle E. Hajičové SP věnovala poměrně živě. Diskutovalo se o větším zapojení živého překladatele do SP a o hlavních přínosech posledních dvaceti let práce na SP. Za významný autorka považuje referát B. Vaquoise (skupina GETA), referát o americkém systému ITS od Brigham Young University v Utahu nebo referáty japonské, v jejichž metodě se využívá tradiční tříšložkový přístup k SP. Hajičová dodává, že konference znovu prokázala vysokou interdisciplinaritu SP, a také zvýšený zájem o SP v Asii, především v Japonsku.

Pražský COLING 82 (SaS 1984, č. 1) se jako devátá mezinárodní konference strojové lingvistiky konal v červenci 82 v Praze a podle J. Vrbové a P. Jirků prokázal stálý zájem o SP a optimismus ohledně jeho vývoje provázaného se zdokonalováním technických a softwarových prostředků k jeho realizaci. Y. Wilks z Velké Británie pak prý do budoucna vyjádřil důvěru v provázání SP a oblasti umělé inteligence, které do roku 1984 ještě neproběhlo.

Strojová lingvistika a její perspektivy ve světle nedávných mezinárodních konferencí (SaS 1986, č. 2) se soustředila převážně na popis náplně konference Coling 84 ve Stanfordu, přestože zmiňuje také Coling 82 v Praze (viz výše). Referovala o nich E. Hajičová, která uvedla, že pro české prostředí bylo příjemným úspěchem porovnání stavu SP u nás s ostatními zeměmi, neboť v Praze docházelo v roce 1984 již k testovacímu provozu, čemuž mohly v Evropě konkurovat pouze Grenoble s Moskvou, dokonce ani společný projekt zemí EHS (EUROTRA) tohoto pokroku v té době nedosáhl. Z prostředí amerického kontinentu autorka zmiňuje přesun zaměření k „tzv. *machine-aided translation* (překlad za pomoci počítače)“, dnes bychom řekli počítačem podporovanému překladu, a jeho center. Konference upozornila na kontraproduktivitu přehnaného optimismu ohledně SP a doporučovala směřování nadějí spíše k překladu s následnou redakcí překladatelem než dokonalému automatickému překladu.

3.4.2.5. *Ostatní*

J. Štindlová si v článku *Stroje na zpracování informací a jejich význam pro jazykovědu* (SaS 1962, č. 3) vybrala zajímavou tematiku. Jak je patrné z titulu, představuje čtenářům konkrétní stroje a přístroje používané k SP a vysvětluje jim jejich konkrétní využití a přínos. Popisuje stroje děrnoštitkové a samočinné počítače.

3.4.2.6. *Odkazy*

Z příspěvků, které se SP věnují skutečně jen epizodně, musím uvést premiéru tématu SP na stránkách SaS, která se udála ve zprávě B. Havránka a K. Horálka *Osmý mezinárodní kongres lingvistů v Oslo* (SaS 1958, č. 1). Čtenářům je SP představen, ač pouze epizodně, jako módní lingvisticko-technologická disciplína, rozvíjená zejména v USA, ale i v SSSR nebo třeba v Anglii.

Příspěvek K. Horálka *K sovětským překladům z americké jazykovědy* (SaS 1960, č. 2) zmiňuje překlad amerického sborníku *Machine Translation of Language*¹¹³ do ruštiny.

Dále bych uvedla příspěvek *Zpráva o činnosti Jazykovědného sdružení při ČSAV* (SaS 1961, č. 1), kde F. Daneš zmiňuje přednášku P. Nováka o problémech syntaxe u SP, například o problémech asymetrického dualismu a jeho řešení v SP.

Ze stejného ročníku pochází také zpráva L. Doležela a M. Helcla *Konference o marxistické jazykovědě* (SaS 1961, č. 2), která se v jedné ze svých částí krátce věnuje přínosu SP pro jazykovědu a pro obecné zpracování jazykových systémů.

Příspěvek E. Macháčkové *Spojky podřadící v českých matematických textech: Příspěvek k syntaktické analýze pro strojový překlad* (SaS 1963, č. 1) analyzuje spojky v češtině jako přípravu pro analýzu souvětí pro SP.

Horálkovo *K vývoji marxistické terminologie a teorie vědy* (SaS 1971, č. 2) uvádím pro jeho skeptickou poznámku na téma převodního jazyka u N. D. Andrejeva.

Nakonec zmíním ještě zprávu P. Vašáka o konferenci v Kišiněvě v říjnu 1971 (*Sovětská konference o automatickém zpracování textu*, SaS 1972, č. 3), která se ale SP dotýkala jen okrajově.

¹¹³ Machine Translation of Language. Massachusetts Institut of Technology, 1956. Překlad Red. KUZNECOV, P. S. *Mašinnyj perevod*. Moskva, 1957.

3.4.3. Shrnutí problematiky strojového překladu na stránkách SaS

Tento tematický přehled ukázal, že bylo v časopise publikováno poměrně málo studií skutečně „o“ SP, o tom, jak funguje, případně studií s ukázkami, čeho bylo dosaženo (první dvě skupiny + ostatní = 4+7 z 45). Naopak většina příspěvků se věnovala popisu sborníků o SP a náplní konferencí o SP (17+16 z 45). To má ovšem velmi jednoduché důvody.

Prvním důvodem je hluboká interdisciplinárnost SP, neboť SP vyžaduje úzkou spolupráci lingvistů a matematiků + programátorů. Pochopení této skutečnosti záhy vedlo k vytvoření specializovaného oboru – matematické lingvistiky, která jak název napovídá, měla za úkol vpravit jazykové systémy do matematických vyjádření, které by posloužily k vytvoření programů SP. Matematická lingvistika tak tvoří jádro teoretického bádání o SP, nicméně přesto zůstává lingvistikou a nikoliv translatoologií, a proto v této práci nejsou příspěvky věnující se pouze o matematické lingvistice obsaženy.

Druhým důvodem pak je skutečnost, že z hlediska praxe, praktických výsledků, které by bylo možno podrobit kritice, SP nemělo během oněch 35 let práce příliš mnoho, co nabídnout. Možnost testů SP neměla všechna pracoviště a tam, kde tato možnost byla, zase často nedocházelo k úspěchům. Pokud k úspěchům došlo, pak klíč k němu se patrně stal velmi cennou informací, která by zas cestu do časopisu SaS nenašla.

Jak jsem zmiňovala v úvodu, na počátku prací v roce 1954 byli vědci přesvědčení, že dokonalého (a průmyslového) SP bude dosaženo v řádu let. Nezměrná komplexnost jazyka je vyvedla z omylu, i když se s tím některá pracoviště nechtěla smířit¹¹⁴. Ani ve 21. století moderní systémy SP nemohou být považovány za dokonalé, a rozhodně nedokáží překládat uměleckou literaturu, o čemž některé vysoce optimistické skupiny badatelů vytrvale snily. Je ale samozřejmě pravda, že kvalita automatického překladu dosáhla v tomto století v některých případech velmi dobré úrovně a každodenně je těmito cestami zprostředkováno porozumění pro statisíce lidí.

První zmínka o SP se objevuje v SaS v roce 1958, tedy 4 roky po prvním experimentu v USA, a časopis se SP následně věnuje poměrně aktivně až do roku 1968. Za těchto 10 let bylo v SaS uveřejněno 36 příspěvků týkajících se SP. Za následujících 21 let pouze 9.

¹¹⁴ *Symposium o strojovém překladu v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)* (SaS 1968, č. 4) a *Druhá mezinárodní konference o automatickém zpracování jazyků* (SaS 1968, č. 1).

Tento fakt patrně z velké část souvisí s nadšenými ambicemi ohledně SP v prvních dekádě prací na SP. Vystřízlivění z tohoto nadšení bylo orámováno zprávou americké komise o SP *Language and Machines*¹¹⁵, v SaS otištěnou 1967 (viz výše), která svými negativními závěry ovlivnila situaci SP nejen v Americe, ale také v Evropě. Zajímavé je, že SSSR závěry této zprávy programově odmítlo a i nadále setrvalo v optimistickém přístupu. Vzhledem k napjaté situaci mezi USA a SSSR za Studené války se nicméně tento krok zdá pochopitelný, zejména proto, že v případě následného úspěšného dosažení SP by SSSR zvítězilo tam, kde USA rezignovalo, což musela být pro Moskvu jistě velmi lákavá představa.

Po invazi v roce 1968 obecně významně klesá počet příspěvků o SP, očividné je ale potlačení novinek z USA ve všech tematických kategoriích, zejména znatelně u konferencí (před invazí 4, po invazi 0) a sborníků (před 7, po 0). Zmínky o USA znovu nalezneme teprve až ve zprávách z mezinárodních konferencí z 80. let (*Mezinárodní konference strojové lingvistiky v Tokiu* (SaS 1981, č. 4), *Strojová lingvistika a její perspektivy ve světle nedávných mezinárodních konferencí* (SaS 1986, č. 2)).

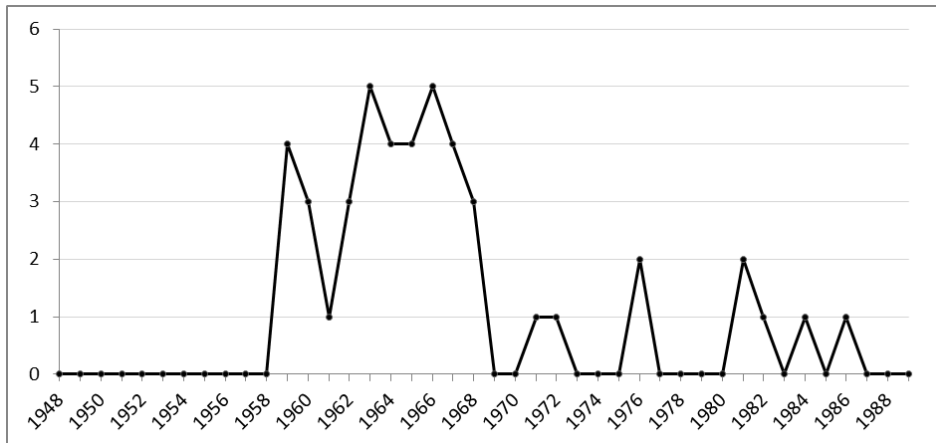
Zhlediska kontextu doby je zajímavý také příspěvek *Strojový překlad z angličtiny do češtiny* (SaS 1981, č. 1), a to jako důkaz, že se i po roce 1968 pokračovalo v SP z angličtiny. V tomto příspěvku ale také nalézáme otevřenou kritiku amerických přístupů a pokroků, konkrétně například systému SYSTRAN, který je příkladem jednoho ze systémů: „[...] bez hlubší gramatické analýzy, ale s rozsáhlým slovníkem, které mohou být z komerčních důvodů předváděny v USA i v západní Evropě na různých výstavách a při jiných akcích propagačního rázu, ačkoli vedou jen k překladům značně komoleným a těžko srozumitelným. Dosud se tyto tendence uplatňují jako brzdící faktor vůči serióznějším výzkumům.“ (Ibid.) Tyto komentáře se zdají poněkud tendenční. Pro zajímavost – společnost SYSTRAN, založená v roce 1968, stále funguje a její technologie využívá například Evropská Komise, Ministerstvo obrany Spojených států amerických a další.

Pokud bychom hledali další příspěvek napsaný po roce 1968, který zaznamenává situaci v některé zemi mimo Sovětský svaz, kromě těch, které jsem již zmiňovala výše, našli bychom pouze jeden; *Francouzský matematik o perspektivách strojového překladu* (SaS 1976, č. 4) od S. Machové. Poslední příspěvek o SP pochází z roku 1986.

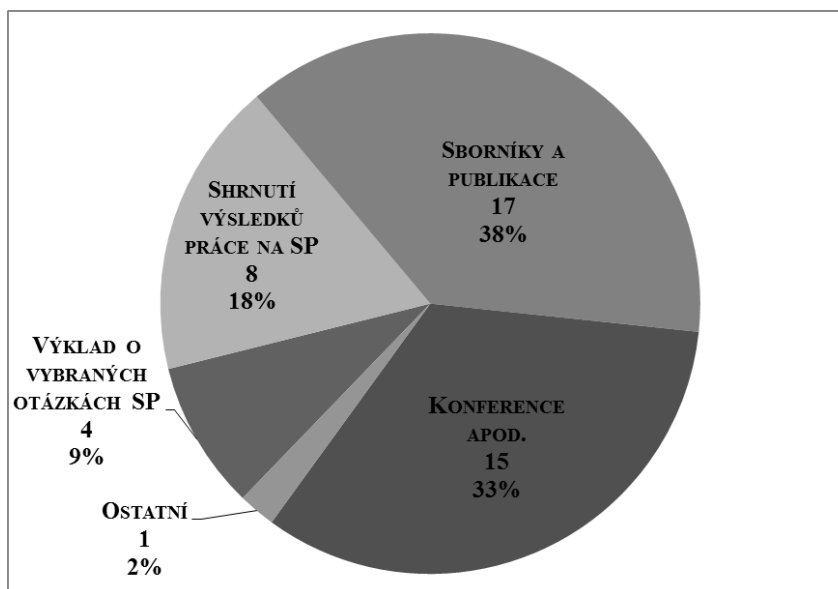
¹¹⁵ *Language and Machines. Computers in Translation and Linguistics. A Report by the Automatic Language Processing Advisory Committee, Division of Behavioral Sciences, National Academy of Science — National Research Council, Washington, 1966, 124 s. (+ 8).*

3.4.4. Grafické vyjádření statistických údajů

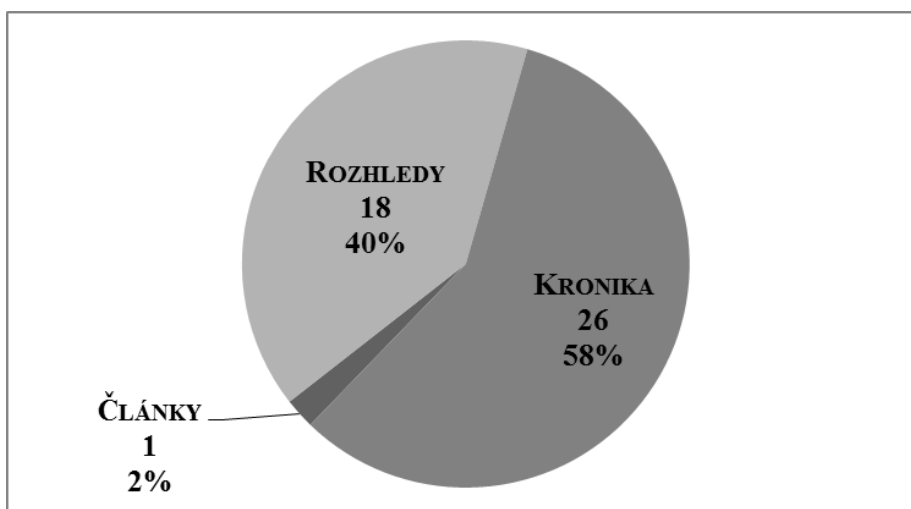
Příspěvky SP na stránkách SaS 1948–1989

Tematické rozložení příspěvků SP

Zastoupení příspěvků SP v kategoriích

3.4.5. Závěr

Příspěvky v SaS pravidelně rekapitulovaly náplně konferencí a sborníků o SP, ve kterých se ukázalo, že byla tato problematika sledována a rozvíjena v mnoha zemích. Zejména mezinárodní konference a sjezdy navštěvovala velká paleta účastníků, včetně představitelů z Čech. Vysvětlení fungování navrhovaných systémů, případně uveřejnění testovacích překladů a jejich kritiku stránky SaS sice téměř nenabízejí, nicméně velmi dobře informují o problémech, kterým SP musel čelit a o přístupech k jejich řešení. Na závěr nelze než souhlasit s myšlenkou, často se v SaS opakující, že sice dosud nedošlo (do roku 1989) k naplnění snu o strojovém překladu, ale období soustavného a vyčerpávajícího studia jazykových systémů, které díky snaze o SP započalo, přineslo významné výsledky nejen pro světovou lingvistiku.

3.5. Shrnutí výsledků a souhrnná statistika

V období 1948–1989 vyšlo 41 ročníků časopisu *Slovo a slovesnost*, tj. 161 čísel (spojené dvojčíslo v ročnících 12, 13 a 39) a přesně 2635 článků, rozhledů, kronik, případně sdělení redakce.

Z tohoto množství se 169 příspěvků věnovalo, alespoň částečně, tématu translatologie. Plně se translatologii věnovalo 113 příspěvků, z toho 25 Článků, 37 Rozhledů a 51 Kronik.

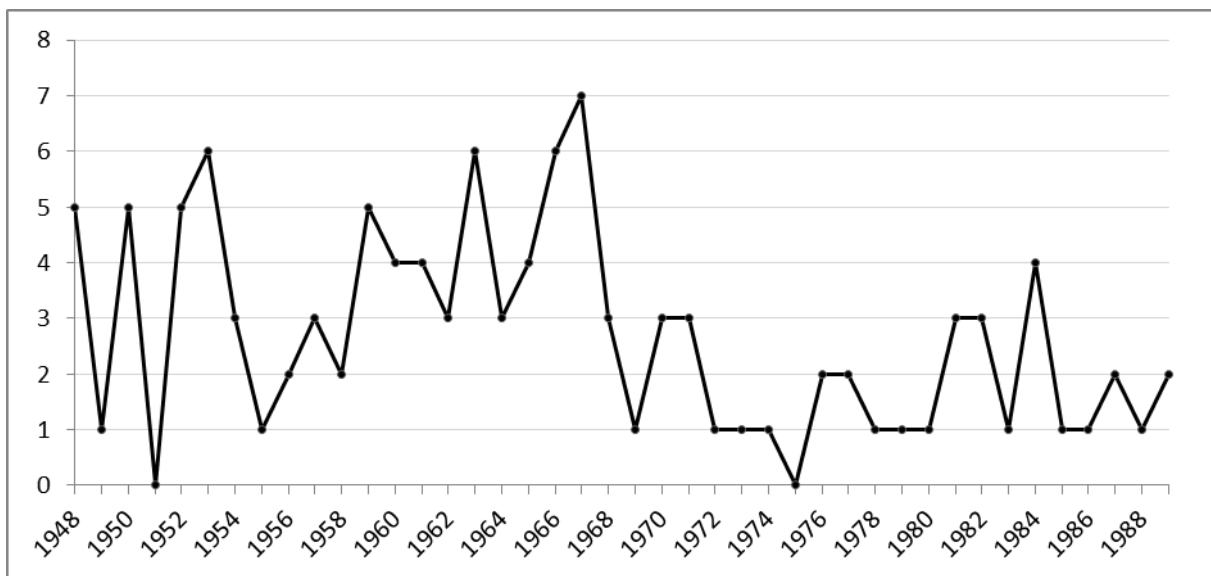
Podíváme-li se na celková statistická data dále, zjistíme, že translatologická témata byla zastoupena v SaS pouhými 4,29 % celkového objemu, tj. průměrně (vyjádřeno aritmetickým průměrem) bylo ročně v SaS publikováno 2,76 příspěvků o překládání. Na jedno číslo by tak připadalo 0,7 příspěvků.

Od roku 1948 do roku 1968 bylo publikováno 69 % z těchto příspěvků (78) a za prakticky stejné období po invazi již jen 31 % (35 příspěvků). Od roku 1954 do roku 1967 vykazují translatologické příspěvky dokonce růst, kdy v roce 1967 deosahují svého historického maxima – 7 příspěvků – které již znovu nezopakovaly. Propad příspěvků se projevil zejména na Kritice překladu a propastný propad vykazuje i Strojový překlad, který ovšem mohl souviset s celkovým vývojem této problematiky ve světě. Propad kritiky pak mohl souviset s přesunem tématu „slovenosti“ do časopisu *Česká literatura* v roce 1953, nicméně významný propad zájmu o kritiku překladů v SaS nastal až v roce 1962, což s touto myšlenkou nekoresponduje. Téma Teorie překladu po roce 1968 negativně postiženo nebylo, drželo si svůj průměr a od 80. let spíše rostlo.

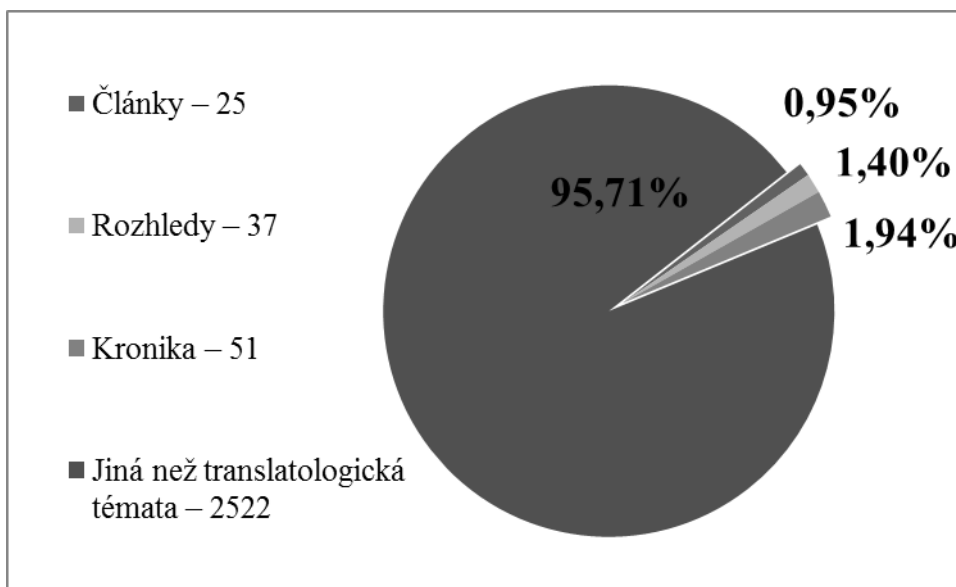
Vliv režimu se v SaS projevuje, a to zejména v celkové orientaci na sovětskou vědu, jejíž práce je zprostředkována recenzemi o publikacích, na sovětskou literaturu obecně (kritiky překladů ruských děl) a odkazováním na ruské autory. Zde bych ale podotkla, že pokud si odmyslíme příspěvky věnované přímo Marxovi nebo Stalinovi, tak tyto projevy nepovažuji v SaS za závažné a v podstatě bych i obecně nadále souhlasila se Z. Hlavsovou, kterého jsem citovala na počátku této práce, že (alespoň z hlediska translatologie): „[...] je třeba zdůraznit, že se na jeho stránkách objevilo jen nepatrné množství příspěvků posluhujících režimu; vše ostatní, co v *Slově a slovesnosti* vyšlo, bylo přísně věcné a odpovídající vysokým nárokům.“¹¹⁶

¹¹⁶ HLAVSA, Z. *Šedesát let Slova a slovesnosti*. Český jazyk a literatura. Praha, 1995–1996, roč. 46, č. 1–2, s. 33–36.

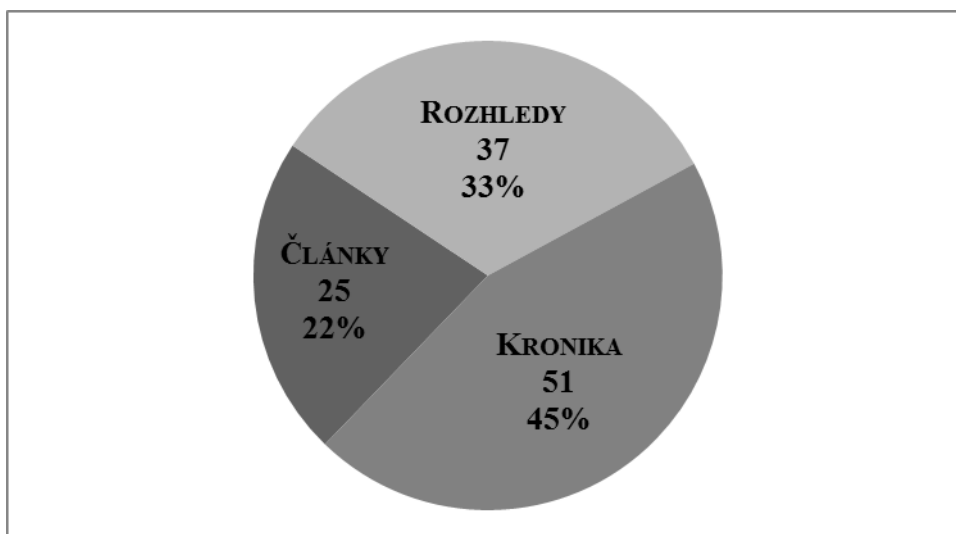
Příspěvky translatologie na stránkách SaS 1948–1989

Souhrnné zastoupení translatologických příspěvků na stránkách SaS oproti příspěvkům netranslatologickým

Poměr zastoupení translatických témat v kategoriích

4. Medailonky autorů

V této kapitole jsem připravila krátké medailonky autorů, kteří v letech 1948–1989 přispěli do časopisu SaS alespoň šesti příspěvky. Nezařadila jsem nicméně J. Petra, jelikož jeho příspěvky se objevují většinou pouze v Odkazech, ani Z. Tyla a M. Tylovou, kteří psali roční bohemistické a jazykovědné Přehledy. Naopak jsem ale zařadila J. Levého, který sice přispěl do SaS pouze dvakrát, ale jeho celkový význam pro translatologii a množství odkazů na jeho práci, které se v SaS objevily, uvedení jeho dalších detailů ospravedlňují.

Obecně se jedná o autory velmi plodné, a proto zde uvádím pouze jejich knižní publikace o překladu. Pro detailní výčet jejich publikační činnosti lze konzultovat např. knihu *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*¹¹⁷ od J. Černého a J. Holeše, případně elektronický *Slovník české literatury po roce 1945*¹¹⁸.

U autorů, kteří se věnovali strojovému překladu, pak uvádím pouze krátké bibliografické údaje a zaměření, neboť jejich pracovní náplň patří skutečně více do (matematické) lingvistiky než do translatologie.

Teorie a kritika překladu

DANEŠ FRANTIŠEK (1919–2015)

František Daneš studoval bohemistiku a anglistiku na filozofické fakultě Karlovy Univerzity v Praze. Ve své práci navazoval na Pražský lingvistický kroužek, jehož myšlenky a osobnosti ho výrazně ovlivnily během studií.

Jeho specializací byla syntax současné češtiny, ať již větná či nadvětná. Vedle toho se věnoval fonologii, stylistice, sociolingvistice či jazykové kultuře a během svého života se podílel na tvorbě několika učebnic a příruček, například na *Mluvnici češtiny 3 (Skladba)* (1986–87), *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* nebo *Pravidel českého pravopisu*.

Vedle SaS pravidelně přispíval také do *Naší řeči*. V SaS z hlediska translatologie publikoval obsáhlý a vzorný rozbor Dickensova *Života a dobrodružství Martina Chuzzlewita*, neméně objemný příspěvek k teorii překladu a další.

¹¹⁷ ČERNÝ, J. a J. HOLEŠ. *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008, 739 s. ISBN 978-80-7277-369-5.

¹¹⁸ ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU AV ČR, v. v. i. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2011 [cit. 2015-08-15]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>

František Daneš v datech:

1948 dokončení studia bohemistiky a anglistiky na FF UK v Praze

1956 CSc.

1962 působení na FF UK v Praze (docent)

1992 profesura (FF UK v Praze)

1965–1970 a 1990–1994 ředitel Ústavu pro jazyk český

1994 zlatá medaile Josefa Dobrovského

1999 medaile Josefa Hlávky

2010 medaile Za zásluhy II. stupně

HORÁLEK KAREL (1908–1992)

Karel Horálek studoval ve 30. letech češtinu a filozofii na filozofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně pod vlivem R. Jakobsona a B. Havránka.

Působil na Karlově Univerzitě v Praze, v Ústavu pro jazyk český a v redakčních radách časopisů *Slavia* a *SaS*, kde byl také nejpłodnějším přispěvatelem z hlediska problematiky překladů a překládání.

Přispíval ale také do velkého množství jiných časopisů, domácích i zahraničních a spolupracoval na několika sbornících a překladových slovnících (ruština).

Kromě slavistiky, fonetiky, versologie, literární vědy či estetiky se zajímal také například o téma folkloristiky.

Na stránkách *SaS* se věnoval všem třem skupinám témat, a to v zastoupení teorie překladu (10), kritika (9) a strojový překlad (5). Ve své jediné translatologické publikaci *Kapitoly z teorie překládání*¹¹⁹, respektive její rozšířenému vydání *Přispěvky k teorii překladu*¹²⁰ i v příspěvcích *SaS* se výrazně vymezuje proti závěrům Jiřího Levého.

¹¹⁹ HORÁLEK, K. *Kapitoly z teorie překládání*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957, 91 s.

¹²⁰ HORÁLEK, K. *Přispěvky k teorii překladu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973, 171 s.

Karel Horálek v datech:

1940–1945 kancelář Slovníku jazyka českého

1945 doktorát FF MU (práce *Rajhradské Martyrologium Adonis*)

1946 docentura FF UK v Praze (práce *Význam Savviny knihy pro rekonstrukci staroslověnského překladu evangelia*)

1947 profesura

1945–1947 asistent na FF UK v Praze a FF PU v Olomouci

1947–1953 redakce *Slova a slovesnosti* (1953–1990 v redakční radě)

1951–1971 vedoucí katedry slavistiky FF UK v Praze

1955–1958 děkan tamtéž

1972–1978 ředitel Ústavu pro jazyk český ČSAV, poté vědeckým konzultantem Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV

LEVÝ JIŘÍ (1926–1967)

Jiří Levý, který je hlavním představitelem české teorie překladu, původně vystudoval angličtinu a češtinu na filozofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně, kde posléze získal doktorát, a to pouhý rok po svém spolužákovi K. Horálkovi. Vedle překladatelství se významně věnoval také literární historii i historii obecné. Přednášel na Univerzitě Palackého a na Brněnské univerzitě.

Během svého života zastal velmi mnoho funkcí, například v redakčních radách Odeonu, *České literatury*, *Dialogu*, *Babelu*), byl členem Svazu československých spisovatelů nebo mezinárodní překladatelské organizace FIT. Spolu s Jiřím Fraňkem redigoval edici *Český překlad*.

Přispíval i do dalších časopisů, domácích i zahraničních, napsal mnoho doslovů k překladům anglické literatury a pro svůj zájem o matematickou lingvistiku založil Skupinu pro exaktní metody a mezioborové vztahy, později známou pod názvem Skupina pro sémiotiku a matematickou lingvistiku.

Jeho jménem pořádá Obec překladatelů každoročně Překladatelskou soutěž Jiřího Levého. V SaS publikoval dvě své studie o teorii překladu, a to před vydáním své první publikace o překladu.

Jiří Levý v datech:

1946 doktorát FF MU v Brně (práce *Srovnávací pohled na anglická verš*)

1950–1963 výuka na Palackého Univerzita v Olomouci (FF) a externě (FF) Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně (dobový název Masarykovy Univerzity)

1957 CSc. (práce *Vývoj překladatelských metod v české literatuře*; habilitace 1958 prací *Základní otázky teorie překladu*)

1963 DrSc. (práce *Problémy srovnávací versifikace*)

1963–1967 výuka na (FF) Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně

Publikace o překladu:

Kapitoly z teorie a metodiky překladu (1956)

České teorie překladu (Praha, 1957)

Úvod do teorie překladu (1958)

Umění překladu (1963)

Posmrtně:

Bude literární věda exaktní vědou? (1971)

Paralipomena (1971)

Strojový překlad

HAJIČOVÁ EVA (1935)

Eva Hajičová vystudovala na FF UK angličtinu a češtinu v letech 1953–58 a poté získala doktorát ve specializaci matematické lingvistiky, jíž je významnou představitelkou. Je členkou redakčních rad několika mezinárodních časopisů, zastává funkce v organizacích zabývajících se počítačovou lingvistikou, je členkou Pražského lingvistického kroužku etc.

Za svou práci získala mnohá ocenění, mimo jiné například mezinárodní výzkumnou cenu Alexandra von Humbolta v roce 1995. Spolupracovala s P. Sgallem na strojovém překladu do češtiny a přílehlých teoretických tématech, například v publikaci *Učíme stroje česky*¹²¹.

¹²¹ *Učíme stroje česky*. Praha: Panorama, 1982, 295 s.

PALEK BOHUMIL (1936)

Bohumil Palek vystudoval na FF UK arménštinu a ruštinu se specializací na obecnou jazykovědu. Po roční stáži v Leningradu a Moskvě začal pracovat na Katedře českého jazyka, obecného jazykozpytu a fonetiky FF UK. Spolupracoval s E. Hajičovou a P. Sgallem na strojovém překladu. Vedle toho se věnuje také dějinám lingvistiky, lingvistické analýze textu, sémiotice, a jak již bylo naznačeno, obecné lingvistice.

PANEVOVÁ JARMILA (1938)

Jarmila Panevová vystudovala na FF UK češtinu a ruštinu. Ve své práci se zajímá zejména o syntax (valenci) a sémantiku, nicméně je také představitelkou počítačové lingvistiky. Působí v Ústavu formální a aplikované lingvistiky na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy, je členkou Jazykovědného sdružení a spolupracovala na vytvoření *Pražského závislostního korpusu*.

SGALL PETR (1926)

Petr Sgall vystudoval FF UK. Předmětem jeho práce je zejména syntax a její vztah k sémantice, funkční rozvrstvení češtiny, typologie (indoevropských) jazyků, a je jedním z představitelů strojového překladu, respektive počítačové lingvistiky v českém prostředí. V roce 1995 obdržel, stejně jako jeho kolegyně Eva Hajičová, cenu Alexandra von Humbolta za výzkum. S Hajičovou pracoval například na publikaci *Učíme stroje česky*, viz výše.

Závěr

Nalezených 169 příspěvků na stránkách lingvistického časopisu *Slovo a slovesnost* v letech 1948–1989, ze kterých se 113 věnuje překladařství zcela nebo ve velké části a zbylých 56 se ho pouze dotýká, jsem rozdělila do tří tematických kapitol: Teorie překladu, Kritika překladu a Strojový překlad. Každá tato vlastním způsobem specifická kapitola je opatřena teoretickým úvodem, analýzou zastoupených příspěvků, shrnutím problematiky na stránkách SaS, grafickým vyjádřením statistických údajů a závěrem.

Tato náplň společně s úvodními teoretickými kapitolami a závěrečným shrnutím výsledků vytváří dosud neuskutečněný přehled translatologických témat na stránkách SaS v letech 1948–1989, které analyzuje v jejich dobovém kontextu.

Seznam prostudované literatury:

Prameny

- BÉMOVÁ, A. Pracovní výsledky leningradské skupiny z oblasti algebraické lingvistiky. *Slovo a slovesnost*. 1976, roč. 37, č. 4, s. 337–340.
- BENEŠ, E. Sborník o česko-německých jazykových a kulturních vztazích. *Slovo a slovesnost*. 1967, roč. 28, č. 1, s. 70–75.
- BENEŠOVÁ, E. Kniha o překladu, zvláště strojovém. *Slovo a slovesnost*. 1966, roč. 27, č. 3, s. 279–281.
- BURÁŇOVÁ, E. Sovětská práce o strojovém překladu. *Slovo a slovesnost*. 1982, roč. 43, č. 1, s. 62–66.
- CONFORTIOVÁ, H. Sovětské sborníky o jazyce a stylu. *Slovo a slovesnost*. 1986, roč. 47, č. 4, s. 312–319.
- ČMEJRKOVÁ, S. Sovětská práce o překladu a aktuálním členění výpovědi. *Slovo a slovesnost*. 1980, roč. 41, č. 1, s. 78–80.
- DANEŠ, F. Dickens v novém překladě (Příspěvek k teorii a praxi překládání). *Slovo a slovesnost*. 1952, roč. 13, č. 3–4, s. 156–168.
- DANEŠ, F. Dvě čítanky „pražské školy“. *Slovo a slovesnost*. 1966, roč. 27, č. 1, s. 82–84.
- DANEŠ, F. Kniha o výstavbě jazykových projevů. *Slovo a slovesnost*. 1974, roč. 35, č. 1, s. 33–39.
- DANEŠ, F. Několik myšlenek o textovělingvistickém modelování procesů translace. *Slovo a slovesnost*. 1989, roč. 50, č. 1, s. 15–31.
- DANEŠ, F., CHLOUPEK, J., VAŠEK, A. Zpráva o činnosti Jazykovědného sdružení při ČSAV. *Slovo a slovesnost*. 1961, roč. 22, č. 1, s. 68–76.
- DANEŠ, F. A K. HORÁLEK. IX. mezinárodní kongres lingvistů. *Slovo a slovesnost*. 1963, roč. 24, č. 1, s. 67–76.
- DOHNAL, B. České překlady Puškinovy Pohádky o popovi a jeho dělníku Baldovi. *Slovo a slovesnost*. 1967, roč. 28, č. 3, s. 227–237.
- DOHNAL, B. Rytmus originálu a překladu. *Slovo a slovesnost*. 1969, roč. 30, č. 4, s. 380–392.
- DOLEŽEL, L. a M. HELCL. Konference o marxistické jazykovědě. *Slovo a slovesnost*. 1961, roč. 22, č. 2, s. 86–98.
- DROZDA, M. Český výbor z Dobroljubova. *Slovo a slovesnost*. 1950, roč. 12, č. 2, s. 110–111.
- DROZDA, M. Studie o N. G. Černyševském. *Slovo a slovesnost*. 1950, roč. 12, č. 3–4, s. 187–189.
- FILIPEC, J. Významný krok v rozvoji francouzské stylistiky a teorie překladu. *Slovo a slovesnost*. 1966, roč. 27, č. 3, s. 247–253.
- FILIPEC, J. 2. mezinárodní konference „Základy vědy o překladu“ v Lipsku. *Slovo a slovesnost*. 1971, roč. 32, č. 2, s. 187–189.
- FILIPEC, J. Záslužný příspěvek k lingvistické terminologii. *Slovo a slovesnost*. 1984, roč. 45, č. 4, s. 351–352.
- FILIPEC, J. Problematika konfrontace v lexikální zásobě. *Slovo a slovesnost*. 1985, roč. 46, č. 3, s. 201–214.
- HAJIČOVÁ, E. Americký sborník o některých problémech strojového překladu. *Slovo a slovesnost*. 1963, roč. 24, č. 4, s. 284–285.
- HAJIČOVÁ, E. Nový časopis o automatickém zpracování informace. *Slovo a slovesnost*. 1965, roč. 26, č. 1, s. 98–100.
- HAJIČOVÁ, E. Mezinárodní konference strojové lingvistiky v Tokiu. *Slovo a slovesnost*. 1981, roč. 42, č. 4, s. 344–345.
- HAJIČOVÁ, E. Strojová lingvistika a její perspektivy ve světle nedávných mezinárodních konferencí. *Slovo a slovesnost*. 1986, roč. 47, č. 2, s. 156–162.

- HAJIČOVÁ, E. a P. PIŤHA. Dvě americké konference o strojovém překladu. *Slovo a slovesnost*. 1964, roč. 25, č. 2, s. 151–155.
- HAJIČOVÁ, E., Z. KIRSCHNER a P. SGALL. Strojový překlad z angličtiny do češtiny. *Slovo a slovesnost*. 1981, roč. 42, č. 1, s. 61–67.
- HANUSOVÁ, Z. Jak objektivně hodnotit překlad populárně vědeckého textu? (Popis překladatelského experimentu). *Slovo a slovesnost*. 1977, roč. 38, č. 2, s. 135–141.
- HAUSENBLAS, K. Nový překlad Evžena Oněgina. *Slovo a slovesnost*. 1967, roč. 28, č. 4, s. 379–385.
- HAVEL, R. Zapomenutý překlad z Puškina. *Slovo a slovesnost*. 1950, roč. 12, č. 1, s. 17–19.
- HAVEL, R. K novému překladu Ruských národních pohádek. *Slovo a slovesnost*. 1953, roč. 14, č. 4, s. 189–192.
- HAVRÁNEK, B. Budoucnost strojového překladu? *Slovo a slovesnost*. 1963, roč. 24, č. 2, s. 160.
- HAVRÁNEK, B a K. HORÁLEK. Osmý mezinárodní kongres lingvistů v Oslo. *Slovo a slovesnost*. 1958, roč. 19, č. 1, s. 47–52.
- HOFFMANNOVÁ, J. a kol. Mezioborová konference o interpretačních procesech. *Slovo a slovesnost*. 1988, roč. 49, č. 2, s. 121–130.
- HORÁLEK, K. Maxim Gorkij - básník v českém překladě: Traductions de Maxime Gorkij en tchèque. *Slovo a slovesnost*. 1948, roč. 10, č. 1, s. 53–57
- HORÁLEK, K. Nad českým a ruským Lukreciem: Traductions de Leocrèce en tchèque et en russe. *Slovo a slovesnost*. 1948, roč. 10, č. 3, s. 171–173.
- HORÁLEK, K. Nové překlady ruských bylin a bajek: Nouvelles traductions des bylines et des fables russes. *Slovo a slovesnost*. 1948, roč. 10, č. 4, s. 247–248.
- HORÁLEK, K. K theorii překladu (O překládání marxistické literatury). *Slovo a slovesnost*. 1950, roč. 12, č. 2, s. 74–83.
- HORÁLEK, K. O vyšší úroveň překladů z ruštiny. *Slovo a slovesnost*. 1952, roč. 13, č. 1, s. 53–54.
- HORÁLEK, K. Nové vydání Čelakovského Mudrosloví. *Slovo a slovesnost*. 1952, roč. 13, č. 2, s. 95–98.
- HORÁLEK, K. Český překlad staroruského cestopisu. *Slovo a slovesnost*. 1952, roč. 13, č. 2, s. 104–105.
- HORÁLEK, K. K novému vydání českého překladu Makarenkovy „Pedagogické poemy“. *Slovo a slovesnost*. 1952, roč. 13, č. 3–4, s. 168–175.
- HORÁLEK, K. O překládání veršů. *Slovo a slovesnost*. 1953, roč. 14, č. 2, s. 49–62.
- HORÁLEK, K. Překladatelská nedorozumění. *Slovo a slovesnost*. 1958, roč. 19, č. 1, s. 69–71.
- HORÁLEK, K. K dějinám teorie překládání. *Slovo a slovesnost*. 1959, roč. 20, č. 1, s. 78–80.
- HORÁLEK, K. Nové cesty k pohádkám cizích národů. *Slovo a slovesnost*. 1960, roč. 21, č. 1, s. 69–73.
- HORÁLEK, K. K sovětským překladům z americké jazykovědy. *Slovo a slovesnost*. 1960, roč. 21, č. 2, s. 140–145.
- HORÁLEK, K. K otázce přeložitelnosti. *Slovo a slovesnost*. 1963, roč. 24, č. 3, s. 161–164.
- HORÁLEK, K. Verš Erbenovy Kytice. *Slovo a slovesnost*. 1964, roč. 25, č. 2, s. 95–101.
- HORÁLEK, K. Sémantika textu z hlediska překladatelského. *Slovo a slovesnost*. 1967, roč. 28, č. 2, s. 113–120.
- HORÁLEK, K. Nad českým překladem Staigerovy poetiky. *Slovo a slovesnost*. 1970, roč. 31, č. 1, s. 87–88.
- HORÁLEK, K. K vývoji marxistické terminologie a teorie vědy. *Slovo a slovesnost*. 1971, roč. 32, č. 2, s. 98–116.
- HORÁLEK, K. Překlad literárního díla. *Slovo a slovesnost*. 1971, roč. 32, č. 4, s. 370–372.
- HORÁLEK, K. Studie k lingvistickému pojmosloví. *Slovo a slovesnost*. 1972, roč. 33, č. 2, s. 91–97.

- HORÁLEK, K. Slovo, věta a promluva. *Slovo a slovesnost*. 1977, roč. 38, č. 4, s. 259–262.
- HORÁLEK, K. Mezinárodní spolupráce v konfrontační a překladové lingvistice. *Slovo a slovesnost*. 1982, roč. 43, č. 3, s. 251–252.
- HORECKÝ, J., SGALL, P., HAUSENBLAS, K., ČERVENKA, M., ILEK, B. Z V. mezinárodního sjezdu slavistů v Sofii. *Slovo a slovesnost*. 1964, roč. 25, č. 3, s. 188–197.
- HOŠNOVÁ, E. a A. MACUROVÁ. Konference o česko-slovenských jazykových vztazích. *Slovo a slovesnost*. 1985, roč. 46, č. 4, s. 350–352.
- HOŠNOVÁ, E. a A. MACUROVÁ. Konference o textu v komunikaci. *Slovo a slovesnost*. 1988, roč. 49, č. 2, s. 171–173.
- HROUDOVÁ, I. Poznámky k problému implicitní metajazykovosti v poezii. *Slovo a slovesnost*. 1988, roč. 49, č. 4, s. 271–278.
- ILEK, B., HAVRÁNKOVÁ, P., HORÁLEK, K., SGALL, B. Z IV. mezinárodního sjezdu slavistů v Moskvě. *Slovo a slovesnost*. 1959, roč. 20, č. 3, s. 202–210.
- JEDLIČKA, A. Jazyková kritika u Josefa Dobrovského. *Slovo a slovesnost*. 1953, roč. 14, č. 4, s. 167–179.
- JEDLIČKA, A. K jazyku a stylu českých esejistických textů. *Slovo a slovesnost*. 1989, roč. 50, č. 2, s. 114–127.
- JECHOVÁ, H. Několik poznámek o překládání romantické poesie: Несколько замечаний о переводах романтической поэзии / Quelques remarques à propos de la traduction de la poésie romantique. *Slovo a slovesnost*. 1957, roč. 18, č. 1, s. 42–50.
- JIRÁČEK, J. Významná sovětská práce o internacionalizaci lexika. *Slovo a slovesnost*. 1973, roč. 34, č. 3, s. 261–264.
- JUSTL, V. B. Němcová polsky. *Slovo a slovesnost*. 1953, roč. 14, č. 2, s. 88–89.
- KLIMEŠ, L. Jak vydávati staročeské texty? (K Šimkovu vydání Sítě víry). *Slovo a slovesnost*. 1954, roč. 15, č. 3, s. 136–140.
- KLIMEŠ, L. K Palackého překladu Dialogu Jana z Rabštejna. *Slovo a slovesnost*. 1961, roč. 22, č. 3, s. 181–186.
- KOLEKTIV SEMINÁŘE STROJOVÉHO PŘEKLADU A MATEMATICKÉ LINGVISTIKY NA FFUK. Dvě konference o aplikované lingvistice. *Slovo a slovesnost*. 1962, roč. 23, č. 3, s. 232–236.
- KOMÁREK, M., JANČÁKOVÁ, J., JANČÁK, P., HLAVSA, Z. KOŘENSKÝ, J. Ze VII. mezinárodního sjezdu slavistů ve Varšavě. *Slovo a slovesnost*. 1974, roč. 35, č. 1, s. 48–64.
- KOPEČNÝ, F. K redakcím staročeského překladu biblického. *Slovo a slovesnost*. 1958, roč. 19, č. 3, s. 232–235.
- KOUBA, J. Sborník Antika a česká kultura. *Slovo a slovesnost*. 1980, roč. 41, č. 4, s. 345–346.
- KOUBKOVÁ, M. Algoritmus dílčí analýzy matematického textu (pro automatický překlad z ruštiny do češtiny). *Slovo a slovesnost*. 1967, roč. 28, č. 1, s. 52–58.
- KOŽEVNIKOVÁ, K. Problematika porovnávací stylistiky. *Slovo a slovesnost*. 1979, roč. 40, č. 4, s. 303–314.
- KRÁLÍK, O. Nad novým překladem ze Słowackého. *Slovo a slovesnost*. 1956, roč. 17, č. 3, s. 152–160.
- KRÁLÍK, O. K překladatelské teorii a praxi. *Slovo a slovesnost*. 1957, roč. 18, č. 2, s. 106–111.
- KRÁLÍK, S. Jazykové autorství některých německých vydání spisů J. A. Komenského. *Slovo a slovesnost*. 1970, roč. 31, č. 4, s. 384–390.
- KRAUS, J. Francouzský sborník studií aplikované lingvistiky. *Slovo a slovesnost*. 1966, roč. 27, č. 1, s. 88–92.
- KRAUS, J. Významný příspěvek ke konfrontačnímu studiu češtiny a slovenštiny. *Slovo a slovesnost*. 1988, roč. 49, č. 3, s. 253–256.
- KUFNEROVÁ, Z. K makrolingvistickému pojetí lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost*. 1984, roč. 45, č. 2, s. 150–154.

- KUFNEROVÁ, Z. K současnému stavu teorie básnického překladu. *Slovo a slovesnost*. 1985, roč. 46, č. 3, s. 237–242.
- KUCHAŘ, J. Cenný příspěvek k teorii i praxi překladu. *Slovo a slovesnost*. 1953, roč. 14, č. 3, s. 131–135.
- KYAS, V. První česká mluvnice a její místo ve vývoji spisovné češtiny. *Slovo a slovesnost*. 1952, roč. 13, č. 3–4, s. 141–149.
- LEBEDĚJOVÁ, A. a L. UHLÍŘOVÁ. Lingvistické dějiny strojového překladu. *Slovo a slovesnost*. 1966, roč. 27, č. 2, s. 175–179.
- LEVÝ, J. O některých zákonitostech překladatelské věrnosti. *Slovo a slovesnost*. 1953, roč. 14, č. 2, s. 63–80.
- LEVÝ, J. Překladatelský proces – jeho objektivní podmínky a psychologie. *Slovo a slovesnost*. 1955, roč. 16, č. 2, s. 65–87.
- LUDVÍKOVÁ, M. Seminář matematické lingvistiky v Bukurešti. *Slovo a slovesnost*. 1964, roč. 25, č. 3, s. 239–241.
- LUTTERER, I. O německo-českých vztazích v oblasti jazyka a kultury ve dvou německých sbornících. *Slovo a slovesnost*. 1971, roč. 32, č. 1, s. 54–59.
- MACUROVÁ, A. Překlad jako první interpretace textu. *Slovo a slovesnost*. 1981, roč. 42, č. 1, s. 36–40.
- MACHÁČKOVÁ, E. Spojky podřadící v českých matematických textech: Příspěvek k syntaktické analýze pro strojový překlad. *Slovo a slovesnost*. 1963, roč. 24, č. 1, s. 38–47.
- MACHOVÁ, S. Francouzský matematik o perspektivách strojového překladu. *Slovo a slovesnost*. 1976, roč. 37, č. 4, s. 351–352.
- MACHOVÁ, S. O tzv. lexikálních bankách dat. *Slovo a slovesnost*. 1984, roč. 45, č. 4, s. 334–338.
- MACHOVÁ-KOMRSKOVÁ, S. a J. PANEVOVÁ. Symposium o strojovém překladu v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). *Slovo a slovesnost*. 1968, roč. 29, č. 4, s. 433–436.
- MEIČUK, I. A. K otázkám strojového překladu v Moskvě. *Slovo a slovesnost*. 1959, roč. 20, č. 4, s. 285–289.
- MĚŠŤAN, A. Anthologie současné polské poesie. *Slovo a slovesnost*. 1953, roč. 14, č. 2, s. 89–90.
- MICHÁLEK, E. K českým překladům Karlova zákoníku (К вопросам о чешских переводах законика Карла IV / Traduction en tchèque du code Charles IV). *Slovo a slovesnost*. 1957, roč. 18, č. 3, s. 151–158.
- MICHÁLEK, E. O jazykových otázkách v dílech českých národních humanistů. *Slovo a slovesnost*. 1961, roč. 22, č. 1, s. 8–14.
- MICHÁLEK, E. Z literatury o českém humanismu. *Slovo a slovesnost*. 1964, roč. 25, č. 2, s. 150–151.
- MINÁTOVÁ, V. Ukrajinská sovětská literatura. *Slovo a slovesnost*. 1952, roč. 13, č. 1, s. 54–55.
- MUKAŘOVSKÝ, J. Nizámího „Sedm princezen“ (Referát a několik poznámek k otázkám básnické translatury): Sept portraits par Nizâmi (Compte rendu et quelques remarques concernant les traductions des poèmes). *Slovo a slovesnost*. 1948, roč. 10, č. 1, s. 42–50.
- NEBESKÁ, I., ŠLÉDROVÁ, J. K pojetí textu v nových sovětských publikacích. *Slovo a slovesnost*. 1989, roč. 50, č. 4, s. 317–324.
- NEKVAPIL, J. a J. ZEMAN. Sémiotické poznámky ke vzniku českých písňových textů. *Slovo a slovesnost*. 1987, roč. 48, č. 1, s. 30–34.
- NĚMEC, I. Syntagmatický přístup ke konfrontační sémaziologii. *Slovo a slovesnost*. 1987, roč. 48, č. 1, s. 42–45.
- NOVÁK, P. Jazyk a stroje. *Slovo a slovesnost*. 1967, roč. 28, č. 3, s. 327–329.
- NOVÁK, P., B. PALEK a M. TĚŠILOVÁ. Dobrá propagace nových metod v jazykovědě

- v SSSR. *Slovo a slovesnost*. 1962, roč. 23, č. 2, s. 131–137.
- PALA, K. Současný stav, výsledky a perspektivy strojového překladu. *Slovo a slovesnost*. 1965, roč. 26, č. 2, s. 208–210.
- PALEK, B. Strojový překlad v SSSR: Zkušenosti z konference o matematické lingvistice v Leningradě v r. 1959. *Slovo a slovesnost*. 1959, roč. 20, č. 4, s. 277–285.
- PALEK, B. Nové práce o strojovém překladu v SSSR. *Slovo a slovesnost*. 1960, roč. 21, č. 2, s. 154–156.
- PALEK, B. Nové americké práce o zpracování informací. *Slovo a slovesnost*. 1960, roč. 21, č. 4, s. 314–315.
- PALEK, B. Mezinárodní kolokvium o algebraické lingvistice a strojovém překladu v Praze. *Slovo a slovesnost*. 1965, roč. 26, č. 1, s. 94–97.
- PANEVOVÁ, J. Využití strojů při zkoumání češtiny. *Slovo a slovesnost*. 1962, roč. 23, č. 3, s. 222–227.
- PANEVOVÁ, J. a L. UHLÍŘOVÁ. Z problematiky prediktivní analýzy. *Slovo a slovesnost*. 1964, roč. 25, č. 1, s. 144–148.
- PANEVOVÁ, J. Strojový překlad v Bulharsku. *Slovo a slovesnost*. 1966, roč. 27, č. 4, s. 384–386.
- PANEVOVÁ, J. Strojový překlad v SSSR. *Slovo a slovesnost*. 1967, roč. 28, č. 3, s. 287–290.
- PANEVOVÁ, J. a P. PÍŤHA. Druhá mezinárodní konference o automatickém zpracování jazyků. *Slovo a slovesnost*. 1968, roč. 29, č. 1, s. 107–109.
- PANEVOVÁ, J. Nová bibliografie strojového překladu. *Slovo a slovesnost*. 1968, roč. 29, č. 1, s. 111–112.
- PANEVOVÁ, J. Nové svazky sborníku *Mašinnyj perevod i prikladnaja lingvistika*. *Slovo a slovesnost*. 1971, roč. 32, č. 1, s. 69–72.
- PECHAR, J. Poezie V. Huga v překladech J. Vrchlického. *Slovo a slovesnost*. 1961, roč. 22, č. 3, s. 181–186.
- PETR, J. Nová rozsáhlá antologie výroků Marxových a Engelsových o jazyce. *Slovo a slovesnost*. 1976, roč. 37, č. 3, s. 245–247.
- PETR, J. K působení byzantské mise na Velké Moravě (U příležitosti 1100. výročí Metodějovy smrti). *Slovo a slovesnost*. 1986, roč. 47, č. 2, s. 81–95.
- PETR, J. Druhý mezinárodní kongres o bulharistice. *Slovo a slovesnost*. 1987, roč. 48, č. 1, s. 51–56.
- PETR, J. Jan Gebauer jako slavista. K 150. výročí narození. *Slovo a slovesnost*. 1987, roč. 48, č. 4, s. 259–277.
- PETR, J. X. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii. *Slovo a slovesnost*. 1989, roč. 50, č. 4, s. 342–344.
- PFLANZER, A. Překladatelské zkušenosti s jazykovým oprávcem. *Slovo a slovesnost*. 1948, roč. 10, č. 4, s. 223–231.
- PIŤHA, P., DANĚŠ, F. Letní lingvistická škola (Linguistic Institute) 1966 a americké lingvistické konference s ní spojené. *Slovo a slovesnost*. 1967, roč. 28, č. 2, s. 200–210.
- RD. Oprávci autorů. *Slovo a slovesnost*. 1949, roč. 11, č. 1, s. 48.
- SEIDLOVÁ, E. Časové a místní určení ve slovosledu anglické a české věty. *Slovo a slovesnost*. 1980, roč. 41, č. 2, s. 160–162.
- SGALL, P. Nové otázky matematických metod v jazykovědě. *Slovo a slovesnost*. 1959, roč. 20, č. 1, s. 44–55.
- SGALL, P. Převodní jazyk a teorie gramatiky. *Slovo a slovesnost*. 1963, roč. 24, č. 2, s. 114–128.
- SGALL, P. Newyorská konference o strojové lingvistice. *Slovo a slovesnost*. 1966, roč. 27, č. 1, s. 94–96.
- SKÁLA, E. Německý sborník o jazykové kultuře v Československu. *Slovo a slovesnost*. 1980, roč. 41, č. 2, s. 160–162.

- SKOUMAL, A. Překlad románového začátku (Ze zkušeností překladatelských). *Slovo a slovesnost*. 1970, roč. 31, č. 3, s. 227–238.
- SKOUMALOVÁ, Z. In margine sémantického pole kvality (vlastnosti) v textu a překladu. *Slovo a slovesnost*. 1989, roč. 50, č. 1, s. 15–31.
- STP. Zkouška strojového překladu v ČSR. *Slovo a slovesnost*. 1960, r. 21, č. 2, s. 156.
- STRAKOVÁ, V. K problematice lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost*. 1984, roč. 45, č. 4, s. 315–320.
- ŠABRŠULA, J. K některým pojmům referenční sémantiky a jejímu využití v teorii překladu. *Slovo a slovesnost*. 1978, roč. 39, č. 3–4, s. 332–334.
- ŠMILAUER, V. Česko-maďarský slovník. *Slovo a slovesnost*. 1961, roč. 22, č. 3, s. 216–219.
- ŠTĚPÁN, J. Experimentální výzkumy v sovětské psycholingvistice. *Slovo a slovesnost*. 1984, roč. 45, č. 4, s. 343–345.
- ŠTĚPÁN, J. Česká kniha o literárním překladu. *Slovo a slovesnost*. 1987, roč. 48, č. 4, s. 347–349.
- ŠTINDLOVÁ, J. Stroje na zpracování informací a jejich význam pro jazykovědu. *Slovo a slovesnost*. 1961, roč. 22, č. 3, s. 208–215.
- TEJNOR, A., KROUPOVÁ, L., ČERVENÁ, V. POKORNÁ, E. Česká a slovenská lexikologická a lexikografická konference v Smolenicích 1970. *Slovo a slovesnost*. 1971, roč. 32, č. 2, s. 90–94.
- TĚŠILOVÁ, M. a J. HAJIČOVÁ. 4. mezinárodní konference o strojové lingvistice v Debrecíně 1971. *Slovo a slovesnost*. 1972, roč. 33, č. 1, s. 77–79.
- TROST, P. Nový překlad Písma. *Slovo a slovesnost*. 1950, roč. 12, č. 2, s. 111–112.
- TROST, P. Poznámka k novému překladu Heina. *Slovo a slovesnost*. 1954, roč. 15, č. 4, s. 187–188.
- TROST, P. Dva příspěvky k teorii překladu z Německé demokratické republiky. *Slovo a slovesnost*. 1961, roč. 22, č. 1, s. 67–68.
- TYL, Z. Česká jazykověda v letech 1953–1954 (Část závěrečná). *Slovo a slovesnost*. 1955, roč. 16, č. 4, s. 227–249.
- TYL, Z. Česká bohemistika v roce 1955. *Slovo a slovesnost*. 1956, roč. 17, č. 3, s. 182–192.
- TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1955 (mimo bohemistiku). *Slovo a slovesnost*. 1956, roč. 17, č. 4, s. 237–247.
- TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1956 (Část druhá: Práce bohemistické). *Slovo a slovesnost*. 1957, roč. 18, č. 4, s. 236–252.
- TYL, Z. Bohemistické práce v roce 1957. *Slovo a slovesnost*. 1958, roč. 19, č. 2, s. 164–176.
- TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1957 (mimo bohemistiku). *Slovo a slovesnost*. 1958, roč. 19, č. 4, s. 235–247.
- TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1958 (Část druhá: Práce bohemistické). *Slovo a slovesnost*. 1959, roč. 20, č. 4, s. 297–316.
- TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1959 (Část druhá: Práce bohemistické). *Slovo a slovesnost*. 1960, roč. 21, č. 4, s. 296–314.
- TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1960 (Část druhá: Práce bohemistické). *Slovo a slovesnost*. 1961, roč. 22, č. 4, s. 298–318.
- TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1961. *Slovo a slovesnost*. 1962, roč. 23, č. 4, s. 292–317.
- TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1962 (Část I: Lingvistika obecná, srovnávací a slovanská). *Slovo a slovesnost*. 1963, roč. 24, č. 3, s. 195–216.
- TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1962 (Část II: Práce bohemistické). *Slovo a slovesnost*. 1963, roč. 24, č. 4, s. 265–282.
- TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1963 (Část I: Lingvistika obecná, srovnávací a slovanská). *Slovo a slovesnost*. 1964, roč. 25, č. 3, s. 218–239.

- TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1963 (Pokračování bib. přehledu: SaS 1964, 218n.). *Slovo a slovesnost*. 1964, roč. 25, č. 4, s. 296–319.
- UHLÍŘOVÁ, L. Zajímavá práce o lexikálních otázkách strojového překladu. *Slovo a slovesnost*. 1963, roč. 24, č. 2, s. 157–158.
- UHLÍŘOVÁ, L. Úvod do automatického zpracování jazykových údajů. *Slovo a slovesnost*. 1965, roč. 26, č. 2, s. 203–207.
- ULIČNÁ, O. B. Dohnal o Petru Kříčkovi. *Slovo a slovesnost*. 1973, roč. 34, č. 3, s. 266–269.
- ULIČNÝ, O. Lipské Linguistische Arbeitsberichte pokračují. *Slovo a slovesnost*. 1976, roč. 37, č. 2, s. 175–176.
- VAŠÁK, P. Sovětská konference o automatickém zpracování textu. *Slovo a slovesnost*. 1972, roč. 33, č. 3, s. 250–254.
- VRBOVÁ, J. a P. JIRKŮ. Pražský COLING 82. *Slovo a slovesnost*. 1984, roč. 45, č. 1, s. 78–79.
- WELTER, A. K lexikografické problematice v Česko-maďarském slovníku. *Slovo a slovesnost*. 1962, roč. 23, č. 4, s. 318–320.
- ZATOVKAŇUK, M. O jednom typu jazykových kontaktů distančních. *Slovo a slovesnost*. 1983, roč. 44, č. 1, s. 38–45.
- ZIMA, J. Problém archaismů v překladu literárního díla (Na okraj nového překladu de Costerova Čtení o Ulenspiegelovi). *Slovo a slovesnost*. 1954, roč. 15, č. 3, s. 122–128.
- ZIMA, J. Jungmannův překlad Ataly (Rozbor s hlediska srovnávací stylistiky a individuálního slohu překladatelského). *Slovo a slovesnost*. 1956, roč. 17, č. 2, s. 89–107.

Literatura

Knižní publikace

- CENKOVÁ, V. (2013) *Kritika překladu – principy, metody, problémy*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta filozofická. Vedoucí práce Zdeňka Vychodilová.
- ČERMÁK, P., C. POETA a J. ČERMÁK (2012) *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech*. Vyd. 1. Praha: Academia, 783 s. ISBN 978-802-0020-970.
- ČERNÝ, J. (1983) Strojový překlad. In: *STRUČNÉ DĚJINY LINGVISTIKY III. (Matematická a strojová lingvistika)*. První vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, s. 103–113.
- ČERNÝ, J. a J. HOLEŠ. *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008, 739 s. ISBN 978-80-7277-369-5.
- DOLEŽEL, L. (2013) *Život s literaturou: vzpomínky a rozhovory*. Vydání první. 284 s. Edice Paměť (Prague, Czech Republic), sv. 60. ISBN 80-200-2239-2.
- FERENČÍK, J. (1982) Kritika překladu. In: *Kontexty překladu*. Vydanie prvé. Bratislava: Slovenský spisovateľ, s. 28–49.
- FILKA, J. (2002) *Metodika tvorby diplomové práce: praktická pomůcka pro studenty vysokých škol*. 1. vyd. Brno: Knihař, 223 s. ISBN 80-862-9205-3.
- HAVRÁNEK, B. a M. WEINGART (eds.) (1932) *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich.
- HAVRÁNKOVÁ, M. (ed) (2008) *Pražský lingvistický kroužek v korespondenci: Bohuslav Havránek, Roman Jakobson, Vilém Mathesius, Jan Mukařovský, Bohumil Trnka, Miloš*

- Weingart : korespondence z let 1923–1970*. Vyd. 1. Praha: Academia, 447 p. Edice Paměť (Prague, Czech Republic), sv. 11. ISBN 80-200-1622-8.
- HOFFMANNOVÁ, J. (1997) *Stylistika a--: současná situace stylistiky*. 1. vyd. Praha: Trizonia, 200 s. Jazykové příručky (Trizonia). ISBN 80-855-7367-9.
- HOCHÉL, B. a M. ČERVENKA (1990) *Preklad ako komunikácia*. Vyd. 1. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 148 s. ISBN 80-220-0003-5.
- HORÁLEK, K. (1973) *Příspěvky k teorii překlada*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 171 s.
- KUFNEROVÁ, Z. (1994) *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H, 260 s. ISBN 80-857-8714-8.
- JAKOBSON, R. a M. ČERVENKA (1995) *Poetická funkce*. Vyd. 1 tohoto souboru 1. Jinočany: H, 747 p. ISBN 80-857-8783-0.
- LEVÝ, J. (1957) *České teorie překlada: vývoj prekladatelských teorií a metod v české literatuře 1*. 2. vyd. Praha: I. Železný, 1996, 273 s. Linguistica. ISBN 80-237-1735-9.
- LEVÝ, J. (1957) *České teorie překlada: vývoj prekladatelských teorií a metod v české literatuře 2*. 2. vyd. Praha: I. Železný, 1996, 323 s. Linguistica. ISBN 80-237-2839-3.
- LEVÝ, J. (1963) *Umění překlada*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, 367 s. ISBN 978-808-7561-157.
- LEVÝ, J. (1971) *Bude literární věda exaktní vědou?* 1. vyd. Praha: Čs. spisovatel, 459 s.
- MIKO, F. a Popovič, A. (1978) *Tvorba a recepcia*. Bratislava: Tatran, 385 s.
- MOUNIN, G. (1999) *Teoretické problémy překlada*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 263 s. ISBN 80-718-4733-X.
- MUKAŘOVSKÝ, J. (1982) *Studie z poetiky*. Praha: Odeon, 906 s.
- NEWMARK, P. (1998) *More Paragraphs on Translation*. Multilingual Matters, 226 s.
- PLESKALOVÁ, J. a J. HOLEŠ (2007) *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky: vzpomínky a rozhovory*. Vyd. 1. Praha: Academia, 688 s. Edice Paměť (Prague, Czech Republic), sv. 60. ISBN 80-200-1523-X.
- POPOVIČ, A. (1971) *Poetika umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 166 s.
- POPOVIČ, A. (1975) *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 293 s.
- POPOVIČ, A. (1983) *Originál – preklad*. Bratislava: Tatran, 368 s.
- TOMAN, J. (2011) *Příběh jednoho moderního projektu: Pražský lingvistický kroužek, 1926-1948*. 1. české vyd. Praha: Karolinum, 2011, 348 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-246-1862-3.
- VENUTI, L. (ed.) (2000) *The Translation studies reader: současná situace stylistiky*. 3rd ed. London: Routledge, xiv, 546 s. Jazykové příručky (Trizonia). ISBN 02-034-4662-3.
- VILIKOVSKÝ, J. a E. CHAROUS (2002). *Překlad jako tvorba*. Vyd. 1. Praha: Ivo Železný, 246 p. ISBN 80-237-3670-1.
- ZEHNALOVÁ, J. (2010) *Překlad a hodnocení kvality*. In: KNITTLOVÁ, D., B. GRYGOVÁ a J. ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, s. 220–271. ISBN 978-80-244-2428-6.
- Zpráva o činnosti Pražského lingvistického kroužku za první desetiletí jeho trvání: 1926-1936*. Praha: Pražský lingvistický kroužek, 1936. 17 s.
- ŽVÁČEK, D. (1995) *Kapitoly z teorie překlada I: (odborný preklad)*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, 51 s. ISBN 80-706-7489-X.

Články

HAVRÁNEK, B. *Úvodem*. Slovo a slovesnost. Praha, 1935, roč. 1, č. 1, s. 1–7.

HAVRÁNEK, B. *Slovo a slovesnost do třetí desítky*. Slovo a slovesnost. Praha, 1960, roč. 21, č. 1, s. 1–3.

HAVRÁNEK, B. a F. DANEŠ. *Slovo a slovesnost a česká lingvistika v novém období*. Slovo a slovesnost. Praha, 1965, roč. 26, č. 4, s. 310–317.

HLAVSA, Z. *Šedesát let Slova a slovesnosti*. Český jazyk a literatura. Praha, 1995–1996, roč. 46, č. 1–2, s. 33–36.

KOŘENSKÝ, J. *Do jubilejního ročníku Slova a slovesnosti*. Slovo a slovesnost. Praha, 1999, roč. 60, č. 1, s. 1.

KRÁLOVÁ, J. (2011) *Translation Studies in the First Years of Slovo a slovesnost (SaS)*. Acta universitatis carolinae 2, Translatologica Pragensia 8, s. 115–124.

PETR, J. *Padesát let Slova a slovesnosti*. Slovo a slovesnost. Praha, 1985, roč. 46, č. 2, s. 81–82.

TĚŠILOVÁ, M. *K úloze časopisu Slovo a slovesnost ve vývoji české kvantitativní lingvistiky*. Slovo a slovesnost. Praha, 1999, roč. 60, č. 2, s. 81–87.

Elektronické zdroje

Rozhovor s Františkem Danešem. *Ústav českého jazyka a teorie komunikace Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze* [online]. 2011 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://ucjtk.ff.cuni.cz/node/7897>

ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU AV ČR, v. v. i. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2011 [cit. 2015-08-15]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AKADEMIE VĚD ČR, v. v. i. *SLOVO A SLOVESNOST: Časopis pro otázky teorie a kultury jazyka* [online]. 2011 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz>

ZELINSKÝ, M. *SLOVO A SLOVESNOST*. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 10. 12. 2009 (mlp) [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=213>

Příloha 1: Chronologické řazení translatologických příspěvků 1948–1989 :

1948

MUKAŘOVSKÝ, J. Nizámího „Sedm princezen“ (Referát a několik poznámek k otázkám básnické translatury)

HORÁLEK, K. Maxim Gorkij - básník v českém překladě

HORÁLEK, K. Nad českým a ruským Lukreciem

PFLANZER, A. Překladatelovy zkušenosti s jazykovým oprávcem

HORÁLEK, K. Nové překlady ruských bylin a bajek

1949

rd. Oprávci autorů

1950

HAVEL, R. Zapomenutý překlad z Puškina

HORÁLEK, K. K teorii překladu (O překládání marxistické literatury)

DROZDA, M. Český výbor z Dobroljubova

TROST, P. Nový překlad Písma

DROZDA, M. Studie o N. G. Černyševském

1952

HORÁLEK, K. O vyšší úroveň překladů z ruštiny

MINÁTLOVÁ, V. Ukrajinská sovětská literatura

HORÁLEK, K. Nové vydání Čelakovského Mudrosloví

HORÁLEK, K. Český překlad staroruského cestopisu

KYAS, V. První česká mluvnice a její místo ve vývoji spisovné češtiny

DANEŠ, F. Dickens v novém překladě (Příspěvek k teorii a praxi překládání)

HORÁLEK, K. K novému vydání českého překladu Makarenkovy „Pedagogické poemy“

1953

HORÁLEK, K. O překládání veršů

LEVÝ, J. O některých zákonitostech překladatelské věrnosti

JUSTL, V. B. Němcová polsky

MĚŠŤAN, A. Anthologie současné polské poesie

KUCHAŘ, J. Cenný příspěvek k teorii i praxi překladu

JEDLIČKA, A. Jazyková kritika u Josefa Dobrovského

HAVEL, R. K novému překladu Ruských národních pohádek

1954

ZIMA, J. Problém archaismů v překladu literárního díla (Na okraj nového překladu de Costerova Čtení o Ulenspiegelovi)

KLIMEŠ, L. Jak vydávati staročeské texty? (K Šimkovu vydání Sítě víry)

TROST, P. Poznámka k novému překladu Heina

1955

LEVÝ, J. Překladatelský proces – jeho objektivní podmínky a psychologie

TYL, Z. Česká jazykověda v letech 1953—1954 (Část závěrečná)

1956

ZIMA, J. Jungmannův překlad Ataly (Rozbor s hlediska srovnávací stylistiky a individuálního slohu překladatelského)

KRÁLÍK, O. Nad novým překladem ze Šlowackého

TYL, Z. Česká bohemistika v roce 1955

TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1955 (mimo bohemistiku)

1957

JECHOVÁ, H. Několik poznámek o překládání romantické poesie

KRÁLÍK, O. K překladatelské teorii a praxi

MICHÁLEK, E. K českým překladům Karlova zákoníku

TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1956 (Část druhá Práce bohemistické)

1958

HAVRÁNEK, B., HORÁLEK, K. Osmý mezinárodní kongres lingvistů v Oslo

HORÁLEK, K. Překladatelská nedorozumění

TYL, Z. Bohemistické práce v roce 1957

KOPEČNÝ, F. K redakcím staročeského překladu biblického

TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1957 (mimo bohemistiku)

1959

SGALL, P. Nové otázky matematických metod v jazykovědě

HORÁLEK, K. K dějinám teorie překládání

ILEK, B., HORÁLEK, K., HAVRÁNKOVÁ, Z., SGALL, P. Z IV. mezinárodního sjezdu slavistů v Moskvě

PALEK, B. Strojový překlad v SSSR (Zkušenosti z konference o matematické lingvistice v Leningradě v r. 1959)

MEL'ČUK, I. A. K otázkám strojového překladu v Moskvě

TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1958 (Část druhá Práce bohemistické)

1960

HORÁLEK, K. Nové cesty k pohádkám cizích národů

HORÁLEK, K. K sovětským překladům z americké jazykovědy

PALEK, B. Nové práce o strojovém překladu v SSSR

stp Zkouška strojového překladu v ČSR

TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1959 (Část druhá Práce bohemistické)

PALEK, B. Nové americké práce o zpracování informací

1961

MICHÁLEK, E. O jazykových otázkách v dílech českých národních humanistů

TROST, P. Dva příspěvky k teorii překladu z Německé demokratické republiky

DANEŠ, F., J. Chloupek, A. Vašek Zpráva o činnosti Jazykovědného sdružení při ČSAV

DOLEŽEL, L. HELCL, M. Konference o marxistické jazykovědě

KLIMEŠ, L. K Palackého překladu Dialogu Jana z Rabštejna

PECHAR, J. Poezie V. Huga v překladech J. Vrchlického

ŠTINDLOVÁ, J. Stroje na zpracování informací a jejich význam pro jazykovědu

ŠMILAUER, V. Česko-maďarský slovník

TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1960 (Část druhá Práce bohemistické)

1962

- NOVÁK, P., PALEK, B., TĚŠILOVÁ, M. Dobrá propagace nových metod v jazykovědě v SSSR
PANEVOVÁ, J. Využití strojů při zkoumání češtiny
Kolektiv semináře strojového překladu a matematické lingvistiky na filos. fakultě KU Dvě konference o aplikované lingvistice
TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1961
WELTER, A. K lexikografické problematice v Česko-maďarském slovníku

1963

- MACHÁČKOVÁ, E. Spojky podřadicí v českých matematických textech (Příspěvek k syntaktické analýze pro strojový překlad)
DANEŠ, F., HORÁLEK, K. IX. mezinárodní kongres lingvistů
SGALL, P. Převodní jazyk a teorie gramatiky
UHLÍŘOVÁ, L. Zajímavá práce o lexikálních otázkách strojového překladu
BHK Budoucnost strojového překladu?
HORÁLEK, K. K otázce přeložitelnosti
TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1962 (Část I Lingvistika obecná, srovnávací a slovanská)
TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1962 (Část II Práce bohemistické)
HAJIČOVÁ, E. Americký sborník o některých problémech strojového překladu

1964

- HORÁLEK, K. Verš Erbenovy Kytice
PANEVOVÁ, J., UHLÍŘOVÁ, L. Z problematiky prediktivní analýzy
MICHÁLEK, E. Z literatury o českém humanismu
HAJIČOVÁ, E., PIŤHA, P. Dvě americké konference o strojovém překladu
HORECKÝ, J., SGALL, P., HAUSENBLAS, K., ČERVENKA, M., B. Ilek Z V. mezinárodního sjezdu slavistů v Sofii
TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1963 (Část první Lingvistika obecná, srovnávací a slovanská)
LUDVÍKOVÁ, M. Seminář matematické lingvistiky v Bukurešti
TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1963 (Pokračování bibliograf. přehledu; v. SaS 1964, 218n.)

1965

- PALEK, B. Mezinárodní kolokvium o algebraické lingvistice a strojovém překladu v Praze
HAJIČOVÁ, E. Nový časopis o automatickém zpracování informace
UHLÍŘOVÁ, L. Úvod do automatického zpracování jazykových údajů
PALA, K. Současný stav, výsledky a perspektivy strojového překladu

1966

- DANEŠ, F. Dvě čítanky „pražské školy“
KRAUS, J. Francouzský sborník studií aplikované lingvistiky
SGALL, P. Newyorská konference o strojové lingvistice
LEBEDĚVOVÁ, A., UHLÍŘOVÁ, L. Lingvistické dějiny strojového překladu
FILIPEC, J. Významný krok v rozvoji francouzské stylistiky a teorie překladu
BENEŠOVÁ, E. Kniha o překladu, zvláště strojovém
PANEVOVÁ, J. Strojový překlad v Bulharsku

1967

M. KOUBKOVÁ Algoritmus dílčí analýzy matematického textu (pro automatický překlad z ruštiny do češtiny)

BENEŠ, E. Sborník o česko-německých jazykových a kulturních vztazích

HORÁLEK, K. Sémantika textu z hlediska překladatelského

PIŤHA, P., DANEŠ, F. Letní lingvistická škola (Linguistic Institute) 1966 a americké lingvistické konference s ní spojené

DOHNAL, B. České překlady Puškinovy Pohádky o popovi a jeho dělníku Baldovi

PANEVOVÁ, J. Strojový překlad v SSSR

NOVÁK, P. Jazyk a stroje

HAUSENBLAS, K. Nový překlad Evžena Oněgina

1968

PANEVOVÁ, J., PIŤHA, P. Druhá mezinárodní konference o automatickém zpracování jazyků

PANEVOVÁ, J. Nová bibliografie strojového překladu

MACHOVÁ-KOMRSKOVÁ, S., PANEVOVÁ, J. Symposium o strojovém překladu v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)

1969

DOHNAL, B. Rytmus originálu a překladu

1970

HORÁLEK, K. Nad českým překladem Staigerovy poetiky

SKOUMAL, A. Překlad románového začátku (Ze zkušeností překladatelských)

KRÁLÍK, S. Jazykové autorství některých německých vydání spisů J. A. Komenského

1971

LUTTERER, I. O německo-českých vztazích v oblasti jazyka a kultury ve dvou německých sbornících

PANEVOVÁ, J. Nové svazky sborníku Mašinnjy perevod i prikładnaja lingvistika

TEJNOR, A., KROUPOVÁ, L., ČERVENÁ, V., POKORNÁ, E. Česká a slovenská lexikologická a lexikografická konference v Smolenicích 1970

HORÁLEK, K. K vývoji marxistické terminologie a teorie vědy

FILIPEC, J. 2. mezinárodní konference „Základy vědy o překladu“ v Lipsku

HORÁLEK, K. Překlad literárního díla

1972

TĚŠILOVÁ, M., HAJIČOVÁ, E. 4. mezinárodní konference o strojové lingvistice v Debrecíně 1971

HORÁLEK, K. Studie k lingvistickému pojmosloví

VAŠÁK, P. Sovětská konference o automatickém zpracování textu

1973

JIRÁČEK, J. Významná sovětská práce o internacionalizaci lexika

ULIČNÁ, O. DOHNAL, B. o Petru Kříčkovi

1974

DANEŠ, F. Kniha o výstavbě jazykových projevů

KOMÁREK, M., JANČÁKOVÁ, J., JANČÁK, P., HLAVSA, Z., KOŘENSKÝ, J. Ze VII. mezinárodního sjezdu slavistů ve Varšavě

1976

ULIČNÝ, O. Lipské Linguistische Arbeitsberichte pokračují

PETR, J. Nová rozsáhlá antologie výroků Marxových a Engelsových o jazyce

BÉMOVÁ, A. Pracovní výsledky leningradské skupiny z oblasti algebraické lingvistiky

MACHOVÁ, S. Francouzský matematik o perspektivách strojového překladu

1977

HANUSOVÁ, Z. Jak objektivně hodnotit překlad populárně vědeckého textu? (Popis překladatelského experimentu)

LUTTERER, I. Dva sborníky věnované dílu a odkazu Josefa Jungmanna

HORÁLEK, K. Slovo, věta a promluva

1978

ŠABRŠULA, J. K některým pojmům referenční sémantiky a jejímu využití v teorii překladu

1979

KOŘEVNÍKOVÁ, K. Problematika porovnávací stylistiky

1980

ČMEJRKOVÁ, S. Sovětská práce o překladu a aktuálním členění výpovědi

SKÁLA, E. Německý sborník o jazykové kultuře v Československu

KOUBA, J. Sborník Antika a česká kultura

1981

MACUROVÁ, A. Překlad jako první interpretace textu

HAJIČOVÁ, E., KIRSCHNER, Z., SGALL, P. Strojový překlad z angličtiny do češtiny

HAJIČOVÁ, E. Mezinárodní konference strojové lingvistiky v Tokiu

1982

BURÁŇOVÁ, E. Buráňová Sovětská práce o strojovém překladu

HORÁLEK, K. Mezinárodní spolupráce v konfrontační a překladové lingvistice

SEIDLOVÁ, I. Časové a místní určení ve slovosledu anglické a české věty

1983

ZATOVKAŇUK, M. O jednom typu jazykových kontaktů distančních

1984

VRBOVÁ, J., JIRKŮ, P. Pražský COLING 82

KUFNEROVÁ, Z. K makrolingvistickému pojetí lingvistiky překladu

STRAKOVÁ, V. K problematice lingvistiky překladu

MACHOVÁ, S. O tzv. lexikálních bankách dat

ŠTĚPÁN, J. Experimentální výzkumy v sovětské psycholingvistice

FILIPEC, J. Zásluhý příspěvek k lingvistické terminologii

1985

FILIPEC, J. Problematika konfrontace v lexikální zásobě

KUFNEROVÁ, Z. K současnému stavu teorie básnického překladu

HOŠNOVÁ, E., MACUROVÁ, A. Konference o česko-slovenských jazykových vztazích

1986

PETR, J. K působení byzantské mise na Velké Moravě (U příležitosti 1100. výročí Metodějovy smrti)
HAJIČOVÁ, E. Strojová lingvistika a její perspektivy ve světle nedávných mezinárodních konferencí
CONFORTIOVÁ, H. Sovětské sborníky o jazyce a stylu

1987

NEKVAPIL, J., ZEMAN, J. Sémiotické poznámky ke vzniku českých písňových textů
NĚMEC, I. Syntagmatický přístup ke konfrontační sémaziologii
PETR, J. Druhý mezinárodní kongres o bulharistice
PETR, J. Jan Gebauer jako slavista. K 150. výročí narození
ŠTĚPÁN, J. Česká kniha o literárním překladu

1988

HOFFMANNOVÁ, J. a kol. Mezioborová konference o interpretačních procesech
HOŠNOVÁ, E., MACUROVÁ, A. Konference o textu v komunikaci
KRAUS, J. Významný příspěvek ke konfrontačnímu studiu češtiny a slovenštiny
HROUDOVÁ, I. Poznámky k problému implicitní metajazykovosti v poezii

1989

SKOUMALOVÁ, Z. In margine sémantického pole kvality (vlastnosti) v textu a překladu
JEDLIČKA, A. K jazyku a stylu českých esejistických textů
DANEŠ, F. Několik myšlenek o textovělingvistickém modelování procesů translace
NEBESKÁ, I., ŠLÉDROVÁ, J. K pojetí textu v nových sovětských publikacích
PETR, J. X. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii

Příloha 2: Přehled zahrnutých příspěvků podle kapitol

Teorie překladu

Články:

- PFLANZER, A. Překladatelské zkušenosti s jazykovým oprávcem (SaS 1948, č. 4)
HORÁLEK, K. K teorii překladu (O překládání marxistické literatury). (SaS 1950, č. 2)
HORÁLEK, K. O překládání veršů. (SaS 1953, č. 2)
LEVÝ, J. O některých zákonitostech překladatelské věrnosti. (SaS 1953, č. 2)
LEVÝ, J. Překladatelský proces – jeho objektivní podmínky a psychologie. (SaS 1955, č. 2)
HORÁLEK, K. K otázce přeložitelnosti. (SaS 1963, č. 3)
HORÁLEK, K. Sémantika textu z hlediska překladatelského. (SaS 1967, č. 2)
DOHNAL, B. Rytmus originálu a překladu. (SaS 1969, č. 4)
SKOUMAL, A. Překlad románového začátku (Ze zkušeností překladatelských). (SaS 1970, č. 3)
ŠABRŠULA, J. K některým pojmům referenční sémantiky a jejímu využití v teorii překladu. (SaS 1978, č. 3–4)
KOŽEVNIKOVÁ, K. Problematika porovnávací stylistiky. (SaS 1979, č. 4)
MACUROVÁ, A. Překlad jako první interpretace textu. (SaS 1981, č. 1)
SEIDLOVÁ, E. Časové a místní určení ve slovosledu anglické a české věty. (SaS 1982, č. 4)
ZATOVKAŇUK, M. O jednom typu jazykových kontaktů distančních. (SaS 1983, č. 1)
NEKVAPIL, J. a J. ZEMAN. Sémiotické poznámky ke vzniku českých písňových textů. (SaS 1987, č. 1)
SKOUMALOVÁ, Z. In margine sémantického pole kvality (vlastnosti) v textu a překladu. (SaS 1989, č. 1)
DANEŠ, F. Několik myšlenek o textovělingvistickém modelování procesů translace. (SaS 1989, č. 1)

Rozhledy:

- DANEŠ, F. Dickens v novém překladě (Příspěvek k teorii a praxi překládání). (SaS 1952, č. 3–4)
KUCHAŘ, J. Cenný příspěvek k teorii i praxi překladu. (SaS 1953, č. 3)
ZIMA, J. Problém archaismů v překladu literárního díla (Na okraj nového překladu de Costerova Čtení o Ulenspiegelovi). (SaS 1954, č. 3)
KRÁLÍK, O. Nad novým překladem ze Słowackého. (SaS 1956, č. 3)
JECHOVÁ, H. Několik poznámek o překládání romantické poesie. (SaS 1957, č. 1)
KRÁLÍK, O. K překladatelské teorii a praxi. (SaS 1957, č. 2)
FILIPEC. Významný krok v rozvoji francouzské stylistiky a teorie překladu. (SaS 1966, č. 3)
DANEŠ F. Kniha o výstavbě jazykových projevů. (SaS 1974, č. 1)
HANUSOVÁ, Z. Jak objektivně hodnotit překlad populárně vědeckého textu? (Popis překladatelského experimentu). (SaS 1977, č. 2)
KUFNEROVÁ, Z. K makrolingvistickému pojetí lingvistiky překladu. (SaS 1984, č. 2)
STRAKOVÁ, V. K problematice lingvistiky překladu. (SaS 1984, č. 4)
KUFNEROVÁ, Z. K současnému stavu teorie básnického překladu. (SaS 1985, č. 3)

Kronika:

- RD. Oprávci autorů. (SaS 1949, č. 1)
HORÁLEK, K. O vyšší úroveň překladů z ruštiny. (SaS 1952, č. 1)
HORÁLEK, K. K dějinám teorie překládání. (SaS 1959, č. 1)
TROST, P. Dva příspěvky k teorii překladu z Německé demokratické republiky. (SaS 1961, č. 1)
FILIPEC, J. 2. mezinárodní konference „Základy vědy o překladu“ v Lipsku. (SaS 1971, č. 2)

- HORÁLEK, K. Překlad literárního díla. (SaS 1971, č. 4)
 ULIČNÁ, O. B. Dohnal o Petru Křičkovi. (SaS 1973, č. 3)
 ČMEJRKOVÁ, S. Sovětská práce o překladu a aktuálním členění výpovědi. (SaS 1980, č. 1)
 HORÁLEK, K. Mezinárodní spolupráce v konfrontační a překladové lingvistice. (SaS 1982, č. 3)
 ŠTĚPÁN, J. Experimentální výzkumy v sovětské psycholingvistice. (SaS 1984, č. 4)
 ŠTĚPÁN, J. Česká kniha o literárním překladu. (SaS 1987, č. 4)
 KRAUS, J. Významný příspěvek ke konfrontačnímu studiu češtiny a slovenštiny. (SaS 1988, č. 3)

Odkazy:

- KYAS, V. První česká mluvnice a její místo ve vývoji spisovné češtiny. (SaS 1952, č. 3–4)
 ILEK, B., HAVRÁNKOVÁ, P., HORÁLEK, K., SGALL, B. Z IV. mezinárodního sjezdu slavistů v Moskvě. (SaS 1959, č. 3)
 MICHÁLEK, E. O jazykových otázkách v dílech českých národních humanistů. (SaS 1961, č. 1)
 ŠMILAUER, V. Česko-maďarský slovník. (SaS 1961, č. 3)
 WELTER, A. K lexikografické problematice v Česko-maďarském slovníku. (SaS 1962, č. 4)
 HORÁLEK, K. Verš Erbenovy Kytice. (SaS 1964, č. 2)
 HORECKÝ, J., SGALL, P., HAUSENBLAS, K., ČERVENKA, M., ILEK, B. Z V. mezinárodního sjezdu slavistů v Sofii. (SaS 1964, č. 3)
 TEJNOR, A., KROUPOVÁ, L., ČERVENÁ, V., POKORNÁ, E. Česká a slovenská lexikologická a lexikografická konference v Smolenicích 1970. (SaS 1971, č. 2)
 JIRÁČEK, J. Významná sovětská práce o internacionalizaci lexika. (SaS 1973, č. 3)
 KOMÁREK, M., JANČÁKOVÁ, J., JANČÁK, P., HLAVSA, Z., KOŘENSKÝ, J. Ze VII. mezinárodního sjezdu slavistů ve Varšavě. (SaS 1974, č. 1)
 ULIČNÝ, O. Lipské Linguistische Arbeitsberichte pokračují. (SaS 1976, č. 2)
 PETR, J. Nová rozsáhlá antologie výroků Marxových a Engelsových o jazyce. (SaS 1976, č. 3)
 HORÁLEK, K. Slovo, věta a promluva. (SaS 1977, č. 4)
 KOUBA, J. Sborník Antika a česká kultura. (SaS 1980, č. 4)
 FILIPEC, J. Záslužný příspěvek k lingvistické terminologii. (SaS 1984, č. 4)
 MACHOVÁ, S. O tzv. lexikálních bankách dat. (SaS 1984, č. 4)
 FILIPEC, J. Problematika konfrontace v lexikální zásobě. (SaS 1985, č. 3)
 HOŠNOVÁ, E., MACUROVÁ, A. Konference o česko-slovenských jazykových vztazích. (SaS 1985, č. 4)
 PETR, J. K působení byzantské mise na Velké Moravě (U příležitosti 1100. výročí Metodějovy smrti). (SaS 1986, č. 2)
 CONFORTIOVÁ, H. Sovětské sborníky o jazyce a stylu. (SaS 1986, č. 4)
 NĚMEC, I. Syntagmatický přístup ke konfrontační sémaziologii. (SaS 1987, č. 1)
 PETR, J. Druhý mezinárodní kongres o bulharistice. (SaS 1987, č. 1)
 HOFFMANNOVÁ, J. a kol. Mezioborová konference o interpretačních procesech. (SaS 1988, č. 2)
 HOŠNOVÁ, E. a A. MACUROVÁ. Konference o textu v komunikaci. (SaS 1988, č. 2)
 HROUDOVÁ, I. Poznámky k problému implicitní metajazykovosti v poezii. (SaS 1988, č. 4)
 NEBESKÁ, I., ŠLÉDROVÁ, J. K pojetí textu v nových sovětských publikacích. (SaS 1989, č. 4)
 PETR, J. X. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii. (SaS 1989, č. 4)

Přehledy:

- TYL, Z. Česká jazykověda v letech 1953–1954 (Část závěrečná). (SaS 1955, č. 4)
 TYL, Z. Česká bohemistika v roce 1955. (SaS 1956, č. 3)
 TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1955 (mimo bohemistiku). (SaS 1956, č. 4)
 TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1956 (Část druhá: Práce bohemistické). (SaS 1957, č. 4)

- TYL, Z. Bohemistické práce v roce 1957. (SaS 1958, č. 2)
 TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1957 (mimo bohemistiku). (SaS 1958, č. 4)
 TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1958 (Část druhá: Práce bohemistické). (SaS 1959, č. 4)
 TYL, Z. Česká jazykověda v roce 1959 (Část druhá: Práce bohemistické). (SaS 1960, č. 4)
 TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1960 (Část druhá: Práce bohemistické). (SaS 1961, č. 4)
 TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1961. (SaS 1962, č. 4)
 TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1962 (Část I: Lingvistika obecná, srovnávací a slovanská). (SaS 1963, č. 3)
 TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1962 (Část II: Práce bohemistické). (SaS 1963, č. 4)
 TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1963 (Část I: Lingvistika obecná, srovnávací a slovanská). (SaS 1964, č. 3)
 TYL, Z., TYLOVÁ, M. Česká jazykověda v roce 1963 (Pokračování bib. přehledu: SaS 1964, 218n.). (SaS 1964, č. 4)

Kritika překladu (a překladatelů)

Články:

- HAVEL, R. Zapomenutý překlad z Puškina (SaS 1950, č. 1)
 ZIMA, J. Jungmannův překlad Ataly (Rozbor s hlediska srovnávací stylistiky a individuálního slohu překladatelského) (SaS 1956, č. 2)
 MICHÁLEK, E. K českým překladům Karlova zákoníku (SaS 1957, č. 3)
 KLIMEŠ, L. K Palackého překladu Dialogu Jana z Rabštejna (SaS 1961, č. 3)
 PECHAR, J. Poezie V. Huga v překladech J. Vrchlického (SaS 1961, č. 3)
 DOHNAL, B. České překlady Puškinovy Pohádky o popovi a jeho dělníku Baldovi (SaS 1967, č. 3)
 HAUSENBLAS, K. Nový překlad Evžena Oněgina (SaS 1967, č. 4)
 DOHNAL, B. Rytmus originálu a překladu. (SaS 1969, č. 4)
 KRÁLÍK, S. Jazykové autorství některých německých vydání spisů J. A. Komenského (SaS 1970, č. 4)

Rozhledy:

- MUKAŘOVSKÝ, J. Nizámiho „Sedm princezen“ (Referát a několik poznámek k otázkám básnické translatury) (SaS 1848, č. 1)
 HORÁLEK, K. Maxim Gorkij - básník v českém překladě (SaS 1948, č. 1)
 HORÁLEK, K. Nad českým a ruským Lukreciem (SaS 1948, č. 3)
 HORÁLEK, K. Nové vydání Čelakovského Mudrosloví (SaS 1952, č. 2)
 DANEŠ, F. Dickens v novém překladě (Příspěvek k teorii a praxi překládání) (SaS 1952, č. 3–4)
 HORÁLEK, K. K novému vydání českého překladu Makarenkovy „Pedagogické poemy“ (SaS 1952, č. 3–4)
 KLIMEŠ, L. Jak vydávati staročeské texty? (K Šimkovu vydání Sítě víry) (SaS 1954, č. 3)
 KRÁLÍK, O. Nad novým překladem ze Slowackého (SaS 1956, č. 3)
 JECHOVÁ, H. V Několik poznámek o překládání romantické poesie (SaS 1957, č. 1)
 KRÁLÍK, O. K překladatelské teorii a praxi (SaS 1957, č. 2)
 LUTTERER, I. Dva sborníky věnované dílu a odkazu Josefa Jungmanna (SaS 1977, č. 2)

Kronika:

- HORÁLEK, K. Nové překlady ruských bylin a bajek (SaS 1948, č. 4)
 DROZDA, M. Český výbor z Dobroljubova (SaS 1950, č. 2)

TROST, P. Nový překlad Písma (SaS 1950, č. 2)
DROZDA, M. Studie o N. G. Černyševském (SaS 1950, č. 3–4)
HORÁLEK, K. Český překlad staroruského cestopisu (SaS 1952, č. 2)
JUSTL, V. B. Němcová polsky (SaS 1953, č. 2)
MĚŠŤAN, A. Anthologie současné polské poesie (SaS 1953, č. 2)
HAVEL, R. K novému překladu Ruských národních pohádek (SaS 1953, č. 4)
TROST, P. Poznámka k novému překladu Heina (SaS 1954, č. 4)
HORÁLEK, K. Překladatelská nedorozumění (SaS 1958, č. 1)
KOPEČNÝ, F. K redakcím staročeského překladu biblického (SaS 1958, č. 3)
HORÁLEK, K. Nové cesty k pohádkám cizích národů (SaS 1960, č. 1)
HORÁLEK, K. Nad českým překladem Staigerovy poetiky (SaS 1970, č. 1)

Odkazy:

JEDLIČKA, A. Jazyková kritika u Josefa Dobrovského (SaS 1953, č. 4)
MICHÁLEK, E. Z literatury o českém humanismu (SaS 1964, č. 2)
BENEŠ, E. Sborník o česko-německých jazykových a kulturních vztazích (SaS 1967, č. 1)
LUTTERER, I. O německo-českých vztazích v oblasti jazyka a kultury ve dvou německých sbornících (SaS 1971, č. 1)
HORÁLEK, K. Studie k lingvistickému pojmosloví (SaS 1972, č. 2)
PETR, J. Jan Gebauer jako slavista (SaS 1987, č. 4)

Kritika jako okrajová disciplína recenzí odborných publikací:

MINÁTLOVÁ, V. Ukrajinská sovětská literatura (SaS 1952, č. 1)
DANEŠ, F. Dvě čítanky „pražské školy“ (SaS 1966, č. 1)
SKÁLA, E. Německý sborník o jazykové kultuře v Československu (SaS 1980, č. 2)
JEDLIČKA, A. K jazyku a stylu českých esejistických textů (SaS 1989, č. 2)

Strojový překlad

Články:

SGALL, P. Převodní jazyk a teorie gramatiky (SaS 1963, č. 2)

Rozhledy:

SGALL, P. Nové otázky matematických metod v jazykovědě (SaS 1959, č. 1)
ILEK, B., HAVRÁNKOVÁ, P., HORÁLEK K., SGALL, B. Z IV. mezinárodního sjezdu slavistů v Moskvě (SaS 1959, č. 3)
PALEK, B. Strojový překlad v SSSR: Zkušenosti z konference o matematické lingvistice v Leningradě v r. 1959 (SaS 1959, č. 4)
MELEČUK, I. A. K otázkám strojového překladu v Moskvě (SaS 1959, č. 4)
ŠTINDLOVÁ, J. Stroje na zpracování informací a jejich význam pro jazykovědu (SaS 1961, č. 3)
PANEVOVÁ, J. Využití strojů při zkoumání češtiny (SaS 1962, č. 3)
DANEŠ, F. A K. HORÁLEK. IX. mezinárodní kongres lingvistů (SaS 1963, č. 1)
PANEVOVÁ, J. a L. UHLÍŘOVÁ. Z problematiky prediktivní analýzy (SaS 1964, č. 1)
HORECKÝ, J., SGALL, P., HAUSENBLAS, K., ČERVENKA, M., ILEK, B. Z V. mezinárodního sjezdu slavistů v Sofii (SaS 1964, č. 3)
KOUBKOVÁ, M. Algoritmus dílčí analýzy matematického textu (pro automatický překlad z ruštiny do češtiny) (SaS 1967, č. 1)

PIŤHA, P., DANEŠ, F. Letní lingvistická škola (Linguistic Institute) 1966 a americké lingvistické konference s ní spojené (SaS 1967, č. 2)
 PANEVOVÁ, J. Strojový překlad v SSSR (SaS 1967, č. 3)
 MACHOVÁ-KOMRSKOVÁ, S. a J. PANEVOVÁ. Symposium o strojovém překladu v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) (SaS 1968, č. 4)
 PANEVOVÁ, J. Nové svazky sborníku Mašinnij perevod i prikladnaja lingvistika (SaS 1971, č. 1)
 BÉMOVÁ, A. Pracovní výsledky leningradské skupiny z oblasti algebraické lingvistiky (SaS 1976, č. 4)
 HAJIČOVÁ, E., Z. KIRSCHNER a P. SGALL. Strojový překlad z angličtiny do češtiny (SaS 1981, č. 1)
 BURÁŇOVÁ, E. Sovětská práce o strojovém překladu (SaS 1982, č. 1)
 HAJIČOVÁ, E. Strojová lingvistika a její perspektivy ve světle nedávných mezinárodních konferencí (SaS 1986, č. 2)

Kronika:

PALEK, B. Nové práce o strojovém překladu v SSSR (SaS 1960, č. 2)
 STP. Zkouška strojového překladu v ČSR (SaS 1960, č. 2)
 PALEK, B. Nové americké práce o zpracování informací (SaS 1960, č. 4)
 NOVÁK, P., B. PALEK a M. TĚŠILOVÁ. Dobrá propagace nových metod v jazykovědě v SSSR (SaS 1962, č. 2)
 KOLEKTIV SEMINÁŘE STROJOVÉHO PŘEKladU A MATEMATICKÉ LINGVISTIKY NA FFUK. Dvě konference o aplikované lingvistice (SaS 1962, č. 3)
 UHLÍŘOVÁ, L. Zajímavá práce o lexikálních otázkách strojového překladu (SaS 1963, č. 2)
 HAVRÁNEK, B. Budoucnost strojového překladu? (SaS 1963, č. 2)
 HAJIČOVÁ, E. Americký sborník o některých problémech strojového překladu (SaS 1963, č. 4)
 HAJIČOVÁ, E. a P. PIŤHA. Dvě americké konference o strojovém překladu (SaS 1964, č. 2)
 LUDVÍKOVÁ, M. Seminář matematické lingvistiky v Bukurešti (SaS 1964, č. 3)
 PALEK, B. Mezinárodní kolokvium o algebraické lingvistice a strojovém překladu v Praze (SaS 1965, č. 1)
 HAJIČOVÁ, E. Nový časopis o automatickém zpracování informace (SaS 1965, č. 1)
 UHLÍŘOVÁ, L. Úvod do automatického zpracování jazykových údajů (SaS 1965, č. 2)
 PALA, K. Současný stav, výsledky a perspektivy strojového překladu (SaS 1965, č. 2)
 KRAUS, J. Francouzský sborník studií aplikované lingvistiky (SaS 1966, č. 1).
 SGALL, P. Newyorská konference o strojové lingvistice (SaS 1966, č. 1)
 LEBEDĚJOVÁ, A. a L. UHLÍŘOVÁ. Lingvistické dějiny strojového překladu (SaS 1966, č. 2)
 BENEŠOVÁ, E. Kniha o překladu, zvláště strojovém (SaS 1966, č. 3)
 PANEVOVÁ, J. Strojový překlad v Bulharsku (SaS 1966, č. 4)
 NOVÁK, P. Jazyk a stroje (SaS 1967, č. 3)
 PANEVOVÁ, J. a P. PIŤHA. Druhá mezinárodní konference o automatickém zpracování jazyků (SaS 1968, č. 1)
 PANEVOVÁ, J. Nová bibliografie strojového překladu (SaS 1968, č. 1)
 TĚŠILOVÁ, M. a J. HAJIČOVÁ. 4. mezinárodní konference o strojové lingvistice v Debrecíně 1971 (SaS 1972, č. 1)
 MACHOVÁ, S. Francouzský matematik o perspektivách strojového překladu (SaS 1976, č. 4)
 HAJIČOVÁ, E. Mezinárodní konference strojové lingvistiky v Tokiu (SaS 1981, č. 4)
 VRBOVÁ, J. a P. JIRKŮ. Pražský COLING 82 (SaS 1984, č. 1)

Odkazy:

HAVRÁNEK, B a K. HORÁLEK. Osmý mezinárodní kongres lingvistů v Oslo (SaS 1958, č. 1)

HORÁLEK, K. K sovětským překladům z americké jazykovědy (SaS 1960, č. 2)

DANEŠ, F., CHLOUPEK, J., VAŠEK, A. Zpráva o činnosti Jazykovědného sdružení při ČSAV (SaS 1961, č. 1)

DOLEŽL, L. a M. HELCL. Konference o marxistické jazykovědě (SaS 1961, č. 2)

MACHÁČKOVÁ, E. Spojky podřadicí v českých matematických textech: Příspěvek k syntaktické analýze pro strojový překlad (SaS 1963, č. 1)

HORÁLEK, K. K vývoji marxistické terminologie a teorie vědy (SaS 1971, č. 2)

VAŠÁK, P. Sovětská konference o automatickém zpracování textu (SaS 1972, č. 3)